

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, İlköğretim okullarının ikinci kademesinde Sosyal Bilgiler Dersi öğretmenlerinin, sosyal bilgiler dersi öğretiminde karşılaştıkları güçlükleri ortaya çıkarmaktır.

Öğretmenlerin sosyal bilgiler dersi öğretiminde karşılaştıkları güçlükler ve bu güçlüklerin eğitim ve öğretime etkileri incelenmiştir. Bu araştırmanın evrenini Aksaray ili Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı ilköğretim okullarında çalışan sosyal bilgiler öğretmenleri oluşturmaktadır.

Araştırmanın verilerine göre;

- Mezun oldukları okullardan yeterli eğitimi alamadıkları,
- Araç-gereç kullanmada ve temin etmede zorlandıkları,
- Disiplinsiz öğrenci davranışlarından kaynaklanan problemler,
- Hizmet içi eğitim programlarına yeterince katılamamaları,
- Çalıştıkları kurumdaki olumsuz şartlar,
- Çevreden kaynaklanan problemler,
- Öğretmenlerin çeşitli sorunlarından kaynaklanan problemler başta olmak üzere,

Öğretmenlerin pek çok güçlüklerle karşılaştıkları görülmüştür. Bu güçlükler öğretmenlerin eğitim ve öğretimde verimli olmalarını engellemektedir.

Eğitim ve öğretimde öğretmenlerin rolleri çok büyüktür. Eğitim ve öğretimin sağlıklı yürütülmesi açısından öğretmen sorunlarına çözüm getirmek için araştırmalar yapılmalı ve çözüm yolları aranmalıdır.

ABSTRACT

The aim of this study is to reveal the obstacles and the difficulties that the social sciences teachers come across in the process of teaching social sciences.

The difficulties that the teachers experiences and the effects of these on the education end teaching were examined. The scope of this study consists of the social sciences teachers who works at the primary schools which are bounded to the Aksaray ministry of national education.

According to the findings of the study these problems are primarily, that;

- They didn't get the sufficiend education from the schools that they were graduated
- They find it difficult to use the equipments to acquire tehese equipments
- The difficulties arise from the indisciplined students behaviburs
- They can't attent the inservice education programs
- The bad conditions in the institutions they work
- The problems that aries from the environment
- And the problems that arises from the various problems of these teachers.

I t was understood that the teachers come across with various difficulties. And these difficulties prevents teacher to be productive in the process of education and teaching.

The roles of the teachers in the education teaching processare very important. In order to carry out the education and teaching in a healty way some studies should be conducted to find a slution to teachers problems and some way of solutions should be searched.

ÖNSÖZ

Toplumun sosyal, kültürel, ekonomik ve politik yapısını oluşturan, onu millet yapan, onu devlet olarak güçlü kılan özellikler fertlere ancak eğitim yoluyla ve onun temel unsuru olan öğretmenler ile kazandırılır. Eğitim, toplumdaki fonksiyonlarını yetiştirdiği insanlarla yerine getirilir.

Eğitim politikası, bir milletin varlık politikasıdır. Eğitimsiz insan potansiyel değerlerini olumlu ve sistematik olarak kullanma imkânından mahrumdur. Bir eğitim sisteminin de en önemli unsuru öğretmendir. Eğitim sisteminin başarısının temelde sistemi işletip uygulayacak olan öğretmenlerin başarısına bağlı olduğu herkes tarafından bilinen bir gerçektir. Bunun yanı sıra öğretmenin çok önemli bir özelliği de topluma ve öğrenciye model olmasıdır. Eğer öğretmen toplumsal kural ve normlara göre model olabiliyorsa toplumun kültürel mirasının da yaşatılmasını sağlayacaktır.

Nitekim öğretmenlik çeşitli meslek alanları içinde kendisinden en çok görev ve rol üstlenilmesi beklenen bir meslektir. Bu denli önemli ve önemli olduğu kadarda sorumluluk gerektiren bir görevi üstlenmiş olan öğretmenlerimiz ne yazık ki çalışma hayatlarında, sosyal hayatlarında ve ayrıca ekonomik yönden pek çok güçlüklerle karşılaşmaktadırlar. Bir yandan bu kadar sorumluluk gerektiren bir mesleği yaparken diğer yandan da bu sorunlarla uğraşmaktadırlar. Bunun sonucunda da çabuk yıpranıp gereken başarıyı gösterememektedirler. Bunun için öğretmenlerin karşılaştıkları sorunların ve güçlüklerin bir an önce çözüme kavuşturulması gerekmektedir. Bunu sadece yetkililerden beklememeli; toplum olarak hep birlikte çözüme kavuşturmak için çalışmalıyız.

Yüksek lisans tezi olarak bu konunun seçilmesinin nedeni; öğretmenlerin karşılaştıkları güçlerin neler olduğunu belirlemek ve bu güçlüklerle çözüm yolları aramak amacıyla kaynaklanmaktadır. Çünkü öğretmenlerin karşılaştıkları güçlükler nedeniyle öğretimde önemli sorunlar yaşanmakta ve ders gerektiği gibi işlenememektedir.

Bu araştırmamın, öğretmenlerin eğitimde karşılaştıkları sorunların ve diğer sorunlarının çözümünde faydalı olmasını temenni ediyorum.

Araştırmamda her türlü yardımını esirgemeyen danışmanım Prof. Dr. Süleyman BÜYÜKKARCI başta olmak üzere araştırmamda değerli fikirlerini benden esirgemeyen değerli hocam Yrd. Doç. Dr. İsa KORKMAZ'a, kaynak temininde yardımcı olan Araştırma Görevlisi Zafer YILDIRIM'a, araştırmalarım sırasında kolaylık gösteren kütüphane görevlilerine, anket sorularının hazırlanmasında yardımlarını esirgemeyen Ramazan KAYNAR'a ve Gülay TAHİROĞLU'na ayrıca anket sorularının dağıtımında ve toplanmasında yardımlarını esirgemeyen Yusuf EKİZOĞLAN ve eşi Ayřegöl EKİZOĞLAN'a teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Mustafa TAHİROĞLU

Konya, 2006

İÇİNDEKİLER

Sayfa No:

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar LİSTESİ	viii

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem Cümlesi	3
1.2. Alt Problemler	3
1.3. Araştırmanın Amacı	3
1.4. Araştırmanın Önemi	3
1.5. Varsayımlar	3
1.6. Sınırlılıklar	4
1.7. Tanımlar	4

BÖLÜM II

İLGİLİ LİTERATÜR

2.1. Sosyal Bilgiler Dersinin Tanımı ve Kapsamı	6
2.2. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminin Tarihçesi	7
2.3. Sosyal Bilgiler Dersinin Yararları	10
2.4. Sosyal Bilgiler Dersinin Amaçları	12
2.5. Sosyal Bilgiler Dersinin Kapsadığı Alanlar	15
2.6. Sosyal Bilgiler Dersi Eğitiminde Öğrenme Öğretme Süreçleri	15
2.6.1. Yapılandırmacı Yaklaşım Nedir?	15
2.6.2. Programın Vizyonu	17
2.6.3. Programın Temel Yaklaşımı	17
2.6.4. Programın Yapısı	18
2.6.4.1. Beceri Nedir?	18
2.6.4.2. Doğrudan Verilecek Beceriler	25
2.6.4.2.1. Kanıt Kullanma	25
2.6.4.2.2. Bilgiyi Kullanılabilir Biçimlerde Planlama ve Yazma	26
2.6.4.2.3. Mekânı Algılama Becerisi	27
2.6.4.2.4. Tablo, Diyagram ve Grafik Okuma Becerileri	27
2.6.4.2.5. Karşılaştırma Yapma	29

2.6.4.2.6. Sebep- Sonuç İlişkisini Belirleme.....	29
2.6.4.2.7. Yazılı Anlatım Becerisi	30
2.6.4.2.8. Görsel Kanıt Kullanma	31
2.6.4.2.9. Gözlem Becerisi.....	31
2.6.4.2.10. Basit İstatistik Verilerini Yorumlama Becerisi.....	32
2.6.4.2.12. Değerlendirme (5N 1K Formülü)	34
2.6.4.2.13. Olgu ve Düşünceleri Ayırt Etme.....	34
2.6.4.3. Kavramlar	35
2.6.4.4. Değerler	37
2.6.4.5. Ahlaki Muhakeme	39
2.6.4.6. Değer Analizi	39
2.7. Öğrenme Öğretme Süreçlerinde Öğretmenin Rolü.....	40
2.8. Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılan Araç - Gereçler.....	45
2.9. Milli Eğitim Bakanlığının Eğitim Teknolojisi İle İlgili Birimleri.....	49
2.9.1. Yönetim birimleri	49
2.9.1.1. Eğitim Teknolojisi Genel Müdürlüğü	49
2.9.1.2. Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı.....	50
2.9.1.3. Eğitim Araçları ve Donatım Dairesi Başkanlığı.....	50
2.9.1.4. Yayınlar Dairesi Başkanlığı	50
2.9.1.5. Hizmet-İçi Eğitim Dairesi Başkanlığı	50
2.9.2. Üretim birimleri	50
2.9.2.1. Ders Aletleri Yapım Merkezi	50
2.9.2.2. Film-Radyo ve Televizyon ile Eğitim Merkezi	50
2.9.3. Dağıtım birimleri	51
2.9.3.1. İl Eğitim Araçları ve Donatım Merkezleri	51
2.9.3.2. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınevleri.....	51
2.10. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretmenlerinde Bulunması Gereken Özellikler	51
2.10.1. Olumlu Değerlere Sahip Olan Öğretmenler	53
2.11. İlgili Araştırmalar.....	57

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Yöntemi.....	61
3.2. Evren ve Örneklem	61
3.3. Veri Toplama Aracı	63
3.4. Araştırmanın Uygulanışı	63
3.5. Verilerin Analizi	64

BÖLÜM V
BULGULAR VE YORUM

4.1. Araç – gereç Kullanma ve Temin Etme İle İlgili Güçlüklere İlişkin Bulgular	65
4.2. Yöntem ve Teknikler İle İlgili Güçlüklere İlişkin Bulgular.....	68
4.3. Okul İle İlgili Güçlüklere İlişkin Bulgular.....	69
4.5. Öğretmenin Kendisinden Kaynaklanan Güçlüklere İlişkin Bulgular.....	74

BÖLÜM VI
SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç.....	77
5.2. Öneriler	82
KAYNAKÇA	86
EKLER	89
Ek 1: Anket Formu	89

TABLolar LİSTESİ

Tablo – 1. Ankete Katılan Öğretmenlerin Cinsiyetlerine Göre Dağılım.....	61
Tablo – 2. Örnekleme Katılan Öğretmenlerin Mesleki Kıdem Değişimine Göre Dağılımı	62
Tablo – 3. Bugüne Kadar Eğitim ve Öğretim İle İlgili Katıldığınız Hizmet İçi Eğitim Kurs Ya Da Seminerleri.....	62
Tablo – 4. Araç – gereç Kullanma ve Temin etme ile ilgili Güçlükler	66
Tablo – 5. Yöntem ve Teknikler İle İlgili Güçlükler	68
Tablo – 6. Okul İle İlgili Karşılan Güçlükler	70
Tablo – 7. Öğrenciden Kaynaklanan Problemler Ne derece Güçlük Oluşturuyor?.....	73
Tablo – 8. Öğretmenin Kendisinden Kaynaklanan Problemler ne Derece Güçlük Oluşturuyor	75

BÖLÜM I

GİRİŞ

Eğitim ve öğretimin bir toplumun, ülkenin gelişmesinde, kalkınmasında daha doğrusu her alanda hayati bir önem taşıdığı bilinmektedir. Nasıl düşünülürse düşünülün, yeterli bir eğitimin artık pek çok kalkınma etkenleri üzerindeki etkileri herkesçe kabul edilmektedir. Bilimsel ve teknolojik kalkınma süreci içinde bulunan bir ülkenin, gereksinim duyduğu yetişmiş insan gücünün sağlanmasında eğitim sistemi, etkin bir öneme sahiptir. Sosyal bir sistem olan eğitimde, gerçekleştirilmesi düşünülen her türlü ileriye dönük olumlu düzenleme ve değişme; çocuk, ergen ve yetişkinin kişilik gelişiminde önemli rolü olan öğretmen faktörüne ve onun niteliklerine bağlı bulunmaktadır. Bu nedenle yetiştirilen insan gücünün niteliği, öğretmenin niteliği ile yakından ilgilidir.

Eğitim ve öğretimde öğretmenin önemi ve rolü çok büyüktür. Öğretmenlik mesleği insanlık tarihi kadar eskidir. Toplu halde yaşamının söz konusu olduğu yerde bireyler arasında sürekli bir etkileşim ve bilgi akışı vardır. Eğer bir bilgiler daha tecrübeli nesilden yeni nesile doğru, bir plan ve program içinde aktarılıyorsa yapılan faaliyet öğrenmeyi ve öğretmeyi ihtiva eder. Öğretme ise öğretmenle mümkündür. Öğretmenlik bir mesleğin adıdır. Resmen meslek olarak yerini meslekler hiyerarşisinde alması yeni sayılır ama insanın var oluşu ile birlikte bu meslek vardır. Belki adı öğretmenlik değildir. Toplumun önderleri, yaşlıları, devlet adamları âlimleri birer öğretmen sayılır. Hatta Peygamberleri din adamları, kabile reisleri, komutanlar, çeşitli meslek erbabı, ustalar ve nihayet anne – babalar... Bunların hepsi kendi rolü ve fonksiyonu içerisinde birer öğretmen sayılır.

Geçmişten günümüze doğru demografik faktörler, teknoloji, bilim, sosyal işbölümü, sosyal tabaka ve sınıflaşma, sosyal hareketlilik gibi dinamikler meslek kavramını ortaya çıkarmış, hatta ekonominin hâkim sosyal değer olarak önem kazandığı toplumlarda meslek kavramını ortaya çıkarmış, hatta ekonominin hakim sosyal değer olarak önem kazandığı toplumlarda meslek zorunlu hale gelmiştir (Celkan, 1998, s.30).

Bir eğitim sisteminin en önemli unsuru öğretmendir. Eğitim sisteminin başarısı temelde, sistemi işleyip uygulayacak olan öğretmenlerin ve diğer eğitim personelinin niteliklerine bağlıdır. Hiçbir eğitim modeli, o modeli işletecek personelin üzerinde hizmet üretmez. Bundan dolayı, bir okul, ancak içindeki öğretmenler kadar iyidir denilebilir (Kavcar, 1987, s.39).

İnsanların bugün ve gelecek için hazırlanmasında temel hedef eğitimidir; yalnızca bilir değil, yapabilir olmaktır. Öğretimde bilgi aktarıcı değil, bilme ve yapabilme olaylarını kılavuzlayan kişidir.

Bilme ve yapabilmeyi kılavuzlamanın iki boyutu, uygun ortam sağlamak ve kolaylaştırmaktır. Günümüzde öğretmen, bu iki boyutta da rol oynayacak yeterlilikte yetiştirilmelidir. Öğretmenin buradaki rolü, dış çevrenin olumsuz ve güç koşullarından ayrılmış özel bir çevre olan okulda, öğrenciye yol gösterme, onu inandırma, güdüleme engelleri aşmasına yardımcı olmalıdır.

Elbette eğitimde öğretmen tek başına yeterli bir unsur değildir. Öğretmenin yanı sıra çevrenin, ailenin, kültürün, sosyal yapının, ekonomik düzeyin ve diğer unsurlarında önemi çok büyüktür.

Her alanda olduğu gibi eğitim alanında da pek çok güçlükle karşılaşmaktadır. Bu güçlükleri; Kurumların, yeterli donanıma sahip olmayışından kaynaklanan güçlükler, öğretmenlerin araç-gereç kullanmada ve temin etmede karşılaştıkları güçlükler, disiplinsiz öğrenci davranışlarından kaynaklanan güçlükler, öğretmenlerin sosyo-ekonomik durumlarından dolayı karşılaşılan güçlükler, çevreden kaynaklanan güçlükler, öğrencinin sosyal çevresi, ailesi ve ekonomik durumlarından kaynaklanan güçlükler....diye sıralayabiliriz.

Bu çalışmada Sosyal Bilgiler öğretiminin amaçları ve içeriği, tanımı, kapsamı, öğretim stratejileri ve teknikleri, öğretmenin rolü ve özellikleri, kullanılan araç ve gereçler, eğitim birimleri ile ilgili birimler bilginin yapısını oluşturan olgu, kavram ve genellemelerin öğretimi, kavram haritalarının yapılması, sınıfta soru sormanın amacı ve tipleri gibi konular yer almaktadır.

Sosyal Bilgiler dersi öğretmenlerinin, Sosyal Bilgiler dersi öğretiminde karşılaştıkları güçlükler ve bu güçlüklerin kaynağı ile ilgili yorum ve analizler yer almaktadır.

1.1. Problem Cümlesi

İlköğretim okullarının ikinci kademesinde sosyal bilgiler dersi öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersi öğretiminde karşılaştıkları güçlükler. (Aksaray İli Örneğidir.)

1.2. Alt Problemler

- 1- Araç –gereç temin etmekten ve kullanmadan kaynaklanan güçlükler nelerdir?
- 2- Okul ile ilgili karşılaşılan güçlükler nelerdir?
- 3- Öğrenciden kaynaklanan güçlükler nelerdir?
- 4- Öğretmenden kaynaklanan güçlükler nelerdir?
- 5- Yöntem ve teknikler ile ilgili güçlükler nelerdir?

1.3. Araştırmanın Amacı

Bu araştırma ile Aksaray ili İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı ilköğretim okullarında görev yapan ikinci kademe Sosyal Bilgiler dersi öğretmenlerinin eğitim öğretim esnasında karşılaştıkları güçlükleri belirleyebilme amaçlanmıştır.

1.4. Araştırmanın Önemi

Bu araştırmada elde edilen bulguların;

- 1- Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin eğitim araç-gereçlerini kullanırken ve temin ederken karşılaştıkları güçlüklerin belirlenmesine fayda sağlayacağı,
- 2- Öğretmen yetiştiren kurumların, öğretmenlerin eğitim öğretim esnasında karşılaştıkları güçlüklerin farkına vararak bu konularda daha fazla vurgu yapılmasına yardımcı olacağı,
- 3- Öğretmen adaylarının, karşılaşılabilecek güçlüklerin bilincinde olmalarına ve kendilerini bu güçlüklerle hazırlamalarına fayda sağlayacağı, beklenmektedir.

1.5. Varsayımlar

Yapılan araştırmada aşağıdaki varsayımlardan hareket edilmiştir.

- 1- Sosyal bilgiler öğretmenlerinin görev ve sorumluluklarının yasa, yönetmelik türü belgelerden anlaşılacağı,

2- Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, eğitim ve öğretimde hangi güçlüklerle karşılaştıkları ankete verecekleri cevaplardan anlaşılacağı,

3- Sosyal bilgiler öğretmenlerinin anketlere verdikleri cevapların gerçeği yansıtacağı,

4- Bu yolla elde edilen bulgularla sosyal bilgiler öğretmenlerinin öğretim sürecinde eğitim araç-gereçlerini ve yöntem-tekniklerini uygulamalarına ilişkin etkinlikleri yerine getirirken karşılaştıkları güçlerin tespiti ile bu güçlüklerin çözümüne ilişkin önerilerin geliştirilmesine kaynaklık edebileceği,

5- Veri toplama aracı olarak kullanılan anketin önce uzman görüşüne sunulduğu, sonra evrenden küçük bir grubuna uygulanıp denendiği, alınan sonuçlar doğrultusunda geliştirilerek son şeklin verilmesi nedenleri ile toplanan verilerin geçerlilik ve güvenilirlik derecelerinin yüksek olacağı varsayılmıştır.

1.6. Sınırlılıklar

Bu araştırma;

1- Aksaray ilinde, İlköğretim ikinci kademesinde görev yapmakta olan Sosyal Bilgiler öğretmenleriyle,

2- 2004-2005 öğretim yılıyla,

3- Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler öğretimi sırasında karşılaştıkları güçlükler ile sınırlandırılmıştır.

1.7. Tanımlar

Eğitim Teknolojisi: Öğretmenlerin çevre ayarlamasında belli öğretme yöntemlerini uygularken yararlanacağı, araç-gereçlerin sağlanması ve öğretmenlerin bunları yerinde kullanabilmesi olarak ele alınmakta, bazıları ise öğrenme psikoloji ilkelerine göre hazırlanan film, televizyon, radyo, bilgisayar gibi modern araç ve makinelerin eğitimde kullanılması şeklinde tanımlanan çok araçlı bir öğretim şekli olarak görülmektedir.

Eğitim Araç-Gereci: Öğretmenlerin; öğrencilerini, dersin hedef davranışlarına ulaştırmak için düzenledikleri öğrenme ortamlarında kullandıkları her türlü iletişim araçlarıdır.

Hedef Davranışlar: Öğrencinin öğrenimi sonunda elde edeceği, açıkça tanımlanmış, kabul edilebilir davranış değişikliklerini gösteren önceden hazırlanmış öğrenim hedefleridir.

Eğitim: yeni kuşakların gerekli bilgi, beceri, deney ve değerleri elde etmeleri ve kişiliklerini geliştirebilmeleri amacıyla sürdürülen etkinliktir.

Öğretim: belli bir amaca göre gereken bilgileri verme işi, tedris, talim. Bazen örgün eğitim olarak da adlandırılan öğretim, eğitimin bir parçasıdır.

Okul: Okuyup yazmadan başlayarak en yüksek düzeyde bilim ve sanat bilgisi vermeye kadar çeşitli derecede toplu olarak öğrenim yapıldığı yer, mektep (Büyükkarcı, 2003: s.1)

Öğretim Yöntemi: Öğretimde bir amaca ulaşmak için izlenen yol, usûl, sistem (Büyükkarcı, 2003: s.1).

Öğretim Programı: Bir okulu bitirmek veya bir alanda uzmanlaşmak için okunması gereken ders konularını kapsayan plan, müfredat programı (Büyükkarcı, 2003: s.1).

BÖLÜM II

İLGİLİ LİTERATÜR

Bu bölümde Sosyal Bilgiler öğretiminin tanımı ve kapsamı, tarihçesi, amaçları ve içeriği, öğretim stratejileri ve teknikleri, öğretmenin rolü ve özellikleri, kullanılan araç ve gereçler, eğitim birimleri ile ilgili birimler bilginin yapısını oluşturan olgu, kavram ve genellemelerin öğretimi, kavram haritalarının yapılması, sınıfta soru sormanın amacı ve tipleri gibi konulara yer verilmiştir.

2.1. Sosyal Bilgiler Dersinin Tanımı ve Kapsamı

Sosyal Bilgiler, bireyin toplumsal var oluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; insanın sosyal ve fiziki çevre ile etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir derstir.

Sosyal bilgiler onu kullananın amacına göre değişik şekillerde tanımlanmaktadır. Örneğin, sosyal bilgileri demokratik vatandaşlık için sosyalizasyon süreci olarak görülmektedir. “sosyal bilgiler özellikle vatandaşlık eğitimi ile ilgilidir. Demokraside vatandaşlık eğitimi birbiriyle ilişkili ancak birbirinden farklı iki bölümden oluşur: Sosyalizasyon ve karşı sosyalizasyon” (Aktaran,Günindi,2005: 30)

Sosyal bilgiler eğitiminin önemli uzmanlarından olan Barr, Barth ve Shermis’e göre ise “Sosyal bilgiler vatandaşlık eğitimi amacıyla insan ilişkileri ile ilgili bilgi ve deneyimlerin birleştirilmesidir” (Aktaran, Günindi,2005: 30).

Ülkemizde sosyal bilgiler eğitimi üzerine çalışmalar yapan Erdene göre “Sosyal bilgiler ilköğretim okullarında iyi ve sorumluluğunu bilen vatandaş yetiştirmek amacı ile sosyal bilimler disiplinlerinden seçilmiş bilgilere dayalı olarak, öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışma alanıdır” (Erden, tarihsiz: 8).

Diğer bir sosyal bilgiler uzmanı olan Sönmez ise sosyal bilgileri şöyle tanımlamaktadır: “Sosyal bilgiler, toplumsal gerçekle kanıtlamaya dayalı bağ kurma süreci ve bunun sonunda elde edilen dirik bilgilerdir” (Sönmez, 1999: 17).

ABD Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (NCSS) ise sosyal bilgileri şu şekilde tanımlamıştır:

Sosyal Bilgiler, vatandaşlık yeterlikleri kazandırmak için sanat, edebiyat ve sosyal bilimlerin disiplinler arası bir yaklaşımla birleştirilmesinden oluşan bir çalışma alanıdır. Okul programı içinde Sosyal Bilgiler, antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, tarih, hukuk, felsefe, siyasal bilimler, psikoloji, din, sosyoloji, sanat, edebiyat, matematik ve doğa bilimlerinden uygun ve ilgili içeriklerden süzülen, sistematik ve eşgüdümlü bir çalışma alanı sağlar. Sosyal Bilgilerin temel amacı, birbirlerine bağımlı, küresel bir dünyada, kültürel farklılıkları olan demokratik bir toplumun vatandaşları olarak, kamu yararına bilgiye dayalı mantıklı kararlar verebilme yeteneğini geliştirmek için genç insanlara yardımcı olmaktır.

Tüm bu tanımlardan sonra kapsamlı bir tanım yapmak gerekirse; sosyal bilgileri, sosyal ve insanla ilgili diğer bilimlerin içerik ve yöntemlerinden yararlanarak, insanın fiziksel ve sosyal çevresiyle etkileşimini zaman boyutu içinde disiplinler arası bir yaklaşımla ele alan ve küreselleşen bir dünyada yaşamla ilgili temel demokratik değerlerle donatılmış, düşünen ve becerikli, demokratik vatandaşlar yetiştirmeyi amaçlayan bir çalışma alanı olarak tanımlayabiliriz.

2.2. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminin Tarihçesi

Sosyal bilgiler eğitiminin ne zaman ve nerede başladığı da kesin olarak bilinmiyor. Yalnız, “insanoğlu var olduğu andan itibaren hem fen, hem de sosyal bilimler eğitimi başlamıştır.” denebilir çünkü insan; doğal ve toplumsal bir ortamda doğar, büyür, gelişir, yaşlanır ve ölür. Bu süreç içinde ona en azından yiyecek bulmak, yemek, içmek, giyinmek, korunmak, savunmak, vb. etkinliklerle ilgili bilgi, beceri ve duygular kazandırır. Eğer bu bilgi ve beceriler kazandırılmazsa, kişi yaşamını sürdüremez. Tüm bu etkinlikler doğada ve bir toplum içinde olmaktadır.

İnsan, yaşamak için hem doğanın, hem de toplumun bazı ilkelerini öğrenmek zorundadır. Durum böyle ele alınınca, “sosyal bilimlerin insanoğlunun var oluşu ile birlikte var olmaya başladığı” ileri sürülebilir.

Bilinen ilk ve en eski yerleşik toplum Sümerler' (MÖ. 10000—4000)'dir. Ve Sümerlerde okul olduğu bilinmektedir. Fakat okulda; okuma-yazma, matematik, geometri, astronomi dersleri okutulmuş; ilk harita, yazı ve Sümerce den Samice'ye ilk sözlük onlar tarafından hazırlanmış fakat sosyal bilimlerle ilgili hiçbir ders adına rastlanmamıştır. Fakat toplumsal yaşamı düzenleyen hukuk kurallarının ve diğer toplumsal kuralların öğretildiği savunulabilir. çünkü tabletlerde hangi mala karşı ne kadar başka bir maldan verileceği, suç işleyenlerin hangi cezalara çarptırılacakları belirtilmiştir (Şenel 1991: 17, 23; Kramer 1995: 1. 317; Binbaşoğlu1982: 11).

Çin de ise yükseköğretimde edebiyat, tarih, doğa bilgileri ve din felsefesi okutulmuş (Binbaşoğlu 1982:10); Eski Mısır ve Persler de sosyal bilimlerle herhangi bir derse programda yer verilmemiştir; fakat onların da toplumsal yaşamla ilgili olarak kişilerle belli bilgi ve becerileri okutup kazandırdıkları söylenebilir. Tarihte ilk kez; İsrail Devleti, Çocuklarına ulusal tarih ve yurttaşlık bilgisi dersleri okutturmuş; Antik Roma'da ise Trivial okullarında okuma-yazma hesap ve hukuk; gramer okullarında mitoloji, tarih, coğrafya, hukuk, aritmetik, geometri ve felsefe dersleri verilmiştir. Eski çağdaki eğitim sisteminde okutulan tarih (Çin, İsrail, Roma) coğrafya (Roma), yurttaşlık (İsrail) ve hukuk (Roma) derslerinin doğrudan sosyal bilimlerle ilgili olduğu söylenebilir. Orta Çağ da ise, yetişmekte (program) din dersleri baskın hale gelmiş, fen ve sosyal bilimlerle ilgili yukarda belirtilen dersler dini içerikle donatılmıştır. Sosyal bilimlerle ilgili tarih, coğrafya, hukuk gibi dersler, Rönesans ve Reform döneminde, yeni ve yakın çağlarda isim olarak değişmemiş; fakat içerik açısından dinin etkisinden kurtarılmaya çalışılmıştır. ilk kez "Sosyal Bilgiler" adı altında ilk ve ortaokullarda bir dersin okutulmasını Condercet savunmuştur (Aytaç 1972: 5 - 213; Binbaşoğlu 1982: 96) .

Amerika'da yıllarına eğitiminin içinde toplumsal kurallar okutulmuş; Hıristiyanlık ön plana çıkartılmış ve Hıristiyan olan ülkelerin olmayanlardan daha üstün olduğu savunulmuştur. Amerika Birleşik Devletleri'nde ise, 1892 yılında toplanan Ulusal Eğitim Konseyi; ulusal toplum anlayışını oluşturmak üzere sosyal bilgiler dersini düzenlemiştir. Sosyal bilgiler dersinin yetişeceği tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi derslerinden oluşturulmuş ve toplumun gereksinimlerine göre içerik yeniden yapılandırılmıştır. Bu anlayış 1960 yıllarına dek sürmüştür; fakat bu yıldan itibaren toplumsal yaşamda, dünyadaki siyasal yaşamda, bilim ve teknikte gelişme ve

değişmeler, öğrenme öğretme anlayışındaki yenilikler ve yaklaşımlar, hem sosyal bilgiler dersinin hedef ve davranışlarını, hem de içeriğini yeniden oluşturmayı gündeme getirmiştir. Böylece tanıma-anlatma yaklaşımından kavramsal yaklaşıma ve oradan da karar verme sürecine geçilmiştir (Kaltsounis 1987, Aktaran: Günindi: 2005, s.9)

Eğitim sistemi dış faktörlerden devamlı olarak etkilenir. Onlara kendi iç dinamiği ile cevap verir. Bazen uyum sağlar, onlarla bütünleşir. Bazen de kendi iç faktörleri ile onları etkiler, yönlendirir. Genel amaç ve temel ilkelere ters düşen dış faktörler karşısında direnir. Bazen direnemez yenik düşer hatta iç dinamiği sarsılır. Nihayet çağımızda bilim ve teknolojideki ilerlemenin etkisiyle olduğu gibi toplumların yapısı değişir. Bu durumda eğitim sisteminde yenileşme kaçınılmaz olur. Bu etkileşim yeniden, yapılanma veya değişim sürecidir. Eğitim zamanımızda hemen her toplumda işte bu durumdadır (Büyükkarcı, 1995: s.3).

Bizim Eğitim Tarihimizde ise, İslamiyet'ten önce toplumsal yaşamla ilgili kurallar gelenek ve göreneğin, inanç sisteminin içinde verilmiştir. İslamiyet'ten sonra ise İslam dininin esaslarına göre kişi yetiştirilmeye çalışılmış, bunun yanı sıra gelenek ve göreneğinde kuralları öğrenciye kazandırılmıştır. Bu dönemde medreselerde tarih, coğrafya, kelam (İslam felsefesi teoloji), fıkıh (İslam hukuku), hadis (Hz. Muhammed'in söz ve davranışlarını inceleyen alan), tefsir (Kur-an'ın anlamını açıklayan alan) ilmi hal (din dersi) gibi dersler diğerlerinin yanında okutulmuştur. Bu durum, tüm eğitim sisteminde fen bilgisiyle ilgili derslerdeki değişmelerin dışında aşağı yukarı aynen Cumhuriyet dönemine dek sürmüştür (Akyüz 1993: 127-243).

Cumhuriyet döneminde ilkokullarla ilgili 1926, 1930, 1932, 1936, 1948, 1962, 1968, 1989 ve 1993 yıllarında yetişeklerde düzenlemeye gidilmiştir. 1926 programında "ilk mektebin başlıca maksadı genç nesli muhitine faal bir halde intibak ettirmek suretiyle iyi vatandaşlar yetiştirmektir" ilkesi temele alınmış; tarih, coğrafya ve yurt bilgisi derslerine her biri ikişer saatten haftada altı saat olmak üzere 4. ve 5. sınıflarında yer verilmiştir (MEB 1926). 1930, 1932 ve 1936 programlarında, 1926 programındaki amaca "bedence ve ruhça en iyi alışkanlıklara sahip olmak, Türk toplumuna ve Cumhuriyet idaresine intibak etmek, faydalı olmak, milli, medeni ve insani fikir ve hislere sahip bir hale getirmek" gibi ilkeler de eklenmiştir.

Dersler bu programlarda da aynı adlarla okutulmuş; yalnız yurt bilgi beşinci sınıfta 1 saate indirilmiştir (MEB 1930,1932). Bu amaçlara 1948 programında “ilkokul çocuklara milli kültürü aşlamak mecburiyetindedir; içinde yetişen bütün vatandaşlara aynı milli ülküleri, aynı milli amaçları vermek için gerekli bütün bilgileri, alışkanlıkları ilgileri, hizmet arzusunu verimli bir şekilde kazandırmak” ilkesi de eklenmiş; 4. ve 5. sınıflarda 1936 programındaki ad ve saatleriyle aynen korunmuştur. 1962 program taslağında ilkokulun amacı “kişisel, insanlık münasebeti, ekonomik ve toplumsal hayat” bakımlarından belirlenmiş, tarih, coğrafya ve yurt bilgisi derslerinin yerine “Toplum ve Ülke” incelemeleri dersi konulmuş; ders saatleri dördüncü sınıfta 6, beşinci sınıfta 5 saat olarak saptanmıştır (MEB 1962). 1968 programında ise, dersin adı sosyal bilgiler olarak tekrar değiştirilmiş; dördüncü ve beşinci sınıflarda beş saat olarak okutulmuştur. (MEB 1968).

Ortaöğretimin birinci kademesinde (ortaokul) 1924, 1927, 1930, 1931, 1938, 1949, 1967 programlarında tarih, coğrafya dersleri aynı adla yer almış; tarih birinci ve ikinci sınıflarda 1938 programına kadar haftada iki saat, üçüncü sınıflarda üç saat; 1938 ve 1949 programlarında ise tüm sınıflarda iki saat; coğrafya dersi ise 1924 programında birinci sınıfta iki, iki ve üçüncü sınıflarda birer; 1927, 1930, 1931, 1949 programlarında birinci ve ikinci sınıflarda ikişer, üçüncü sınıfta birer saat, 1938 programında tüm sınıflarda ikişer saat, Malumat-ı Vataniye, Yurt bilgisi, Yurttaşlık bilgisi dersleri (adları değiştirilmiş, aynı derslerdir.) 1924, 1927, 1930 programlarında iki ve üçüncü sınıflarda birer saat, 1931 ve 1949 programında her sınıfta birer saat, 1938 programında ise iki ve üçüncü sınıflarda ikişer saat; 1967 programında ise tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi dersleri sosyal bilgiler adı altında toplanmış birinci ve ikinci sınıflarda haftada beş, üçüncü sınıfta ise dört saat okutulmuştur.

2.3. Sosyal Bilgiler Dersinin Yararları

Sosyal bilgiler dersi eğitimi sonunda (ilköğretim 7. sınıf) öğrenci:

Özgür bir birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varmasını sağlar.

Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak, vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, ulusal bilince sahip bir vatandaş olarak yetmesini sağlar.

Atatürk İlke ve İnkılâplarının, Türkiye Cumhuriyetinin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrar; laik, demokratik, ulusal ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olması gerektiğini bilir.

Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilir.

Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak, milli bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul eder.

Yaşadığı çevrenin ve dünyanın coğrafi özelliklerini tanıyarak, insanlar ile doğal çevre arasındaki etkileşimi açıklar.

Bilgiyi uygun ve çeşitli biçimlerde (harita, grafik, tablo, küre, diyagram, zaman şeridi vb. kullanır, düzenler ve geliştirir.

Ekonominin temel kavramlarını anlayarak, kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde ulusal ekonominin yerini kavrar.

Meslekleri tanır, çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli olduğuna inanır.

Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesnelere, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirler, değişim ve sürekliliği algılar.

Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanır.

Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel ahlakı gözetir.

Birey, toplum ve devlet arasındaki ilişkileri açıklarken, sosyal bilimlerin temel kavramlarından yararlanır.

Katılımın önemine inanır, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için kendine özgü görüşler ileri sürer.

İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, laiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçleri ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak, yaşamını demokratik kurallara göre düzenler.

Farklı dönem ve mekânlardaki toplumlararası siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik etkileşimi analiz eder.

İnsanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak, ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık gösterir (Meb. 2005: s. 9).

2.4. Sosyal Bilgiler Dersinin Amaçları

Öğrenciler bu derste:

A. Vatandaşlık görevleri ve sorumlulukları yönünden;

1. Ailesine, milletine, vatanına, Atatürk inkılâp ve ilkelerine bağlı, çalışkan, araştırmacı, özverili, erdemli, girişimci iyi insan, iyi vatandaş olarak yetiştirir.

2. Türk milletinin dünya tarihindeki önemini, milletler ailesi içindeki onurlu geçmişini ve yerini, insanlığa yaptığı hizmetleri kavrayarak büyük bir milletin evlatları olduklarını anlar, milletin geleceğine olan güvenlerini artırır ve Türk milletinin ülküsünü gerçekleştirmek için her fedakârlığı göze alabilecek bir karakter kazanırlar.

3. Türkiye Cumhuriyetinin insan haklarına dayanan milli, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olduğunu bilir; cumhuriyet rejiminin özelliklerini ve önemini kavrarlar.

4. Topluluk halinde yaşamının bir zaruret olduğunu, millet kavramını ve Türk milletinin karakterini kavrar, Türk milletine, Türk bayrağına, Türk askerine ve ordusuna sevgi saygı ve güven duygularını kuvvetlendirirler.

5. Türk milletinin zekâ ve kabiliyetini, çalışkanlığını, ilim ve sanat severliğini, estetik zevkini, insanlık duygusunun yüceliğini benimseyerek bu üstün özellikleri davranış hâline getirirler.

6. Millet ve yurt işlerini her şeyin üstünde tutarak milleti ve yurdu için canla başla hizmet etmeyi alışkanlık ve ilke haline getirirler.

7. Tarihte milletimize ve insanlığa hizmet etmiş olan Türk büyüklerini tanır; tarihî olaylara yön veren kişilerin yerinde ve zamanında gösterdikleri ıleri görüşlülük, yüksek kavrayış, cesaret, fedakârlık ve kahramanlıklarının tarihin akışını nasıl etkilediğini kavrarlar.

8. Toplumunu yönlendiren Mustafa Kemal Atatürk ve diğer Türk büyüklerinin sadece millî değil, evrensel yönlerini de kavrayarak ve takdir ederek; milletimize de düşen insanlık görevleri bulunduğunu görür, insanlığa sevgi, saygı ve hizmet verme bilincine varırlar.

9. Türk inkılâbının anlamını, ayrı ayrı yönlerden önemini, Türkiye'nin refah ve mutluluğuna yaptığı ve ülkenin geleceğine yapacağı etkiyi kavrar; Türk inkılâbının değerlerine bağlı ve bunları her zaman korumaya hazır, fedakâr birer Türk evladı olarak yetişirler.

10. Bugünkü uygarlığın uzun bir geçmişin eseri olduğunu kavrar; bu uygarlıkta Türk milletinin hizmetini ve payını anlayarak Atatürk'ün direktifleri uyarınca 'milli kültürümüzü çağdaş uygarlık seviyesinin üstüne çıkarma' -yolunda her fedakârlığı göze alabilme bilincini kazanırlar.

11. Bugünü daha iyi değerlendirebilmeleri için geçmiş çağlardaki sosyal, ekonomik ve siyasi olayların neden ve sonuçlarını günümüzle kıyaslama yaparak düşünme, araştırma ve akıl yürütme yeteneğini geliştirirler.

12. Her yerde görev ve sorumluluk alabilecek hâle gelir, aile bütünlüğüne bağlılık kazanır, ailenin refah ve mutluluğu için sorumluluk ve görev duygularını geliştirirler.

13. Kanun kavramını benimser; kanunlara ve devlet otoritesine uyma duygusunu ve alışkanlığını kazanırlar.

14. Çevresindeki eski, yeni sanat ve kültür eserlerini, müze ve anıtlar gibi milli değerlerimizi tanır, onları korumak gerektiğini öğrenirler

B. Toplumda insanların birbirleriyle olan ilişkileri yönünden;

1. İnsanların birbirlerine muhtaç olduklarını anlar; grup faaliyetlerine katılmanın, başkalarına yardım etmenin önemini takdir eder ve bunu uygulayabilir hale gelirler.

2. İnsanların karşılıklı hak ve sorumluluklar taşıdıklarını ve birbirlerinin görüş ve inanışlarını, saygı ve hoşgörü ile karşılamaları gerektiğini benimserler.

3. Beraber çalışma, sorumluluk alma, yardımlaşma ve karar verme kurallarını uygulamayı öğrenirler.

4. Bütün çalışmalarını demokratik yaşayışın kurallarına göre düzenlemeyi öğrenirler.

5. Aile, okul ve toplum hayatının dayandığı temel ilkeleri ve topluluk halinde yaşamanın zorunluluğunu kavrarlar.

6. Trafik kurallarına uymayı alışkanlık haline getirirler.

C. Çevreyi, yurdu ve dünyayı tamına yetenekleri yönünden;

1. Yurdumuzun, Dünya üzerindeki yerinin önemini kavrar, ülkemizin kalkınmasında severek sorumluluk alma duygularını geliştirirler.

2. Türkiye'nin, yakın ve uzak komşu ülkeler ve diğer dünya ülkeleriyle olan ilişkileri hakkında genel bilgi kazanırlar.

3. Türklerin yaşadığı diğer ülke ve bölgelerin coğrafi özelliklerini öğrenirler, Türklerin geniş bir alanda yaşayan büyük bir millet olduğunu kavrarlar.

4. İnsanların birbirleriyle ve coğrafi çevreleriyle karşılıklı etkilerini, insan topluluklarının yaşama şekillerini ve geçinme yollarını inceler; yurdun ekonomik kalkınmasında bilgili ve etkili birer vatandaş olarak yetişirler.

5. Plan, kroki, harita ve grafik bilgileri kazanarak onlardan yararlanabilir hale gelirler.

6. Çevreyi korumanın günümüz ve gelecek yıllar için önemini kavrarlar

7. Yaşanabilir bir çevrenin insanın temel hakkı olduğunu kavrarlar.

D. Ekonomik yaşama fikrini ve yeteneklerini geliştirmek yönünden;

1. Yakın çevrenin ekonomik değerleri ile milli kaynaklarımızı tanır ve bunları korumanın bir ödev olduğunu kavrarlar.

2. Kendi eşyasını, okulunu, okul eşya ve araçlarını dikkatli kullanma ve koruma alışkanlığını kazanırlar

3. Tutumlu olma ve planlı çalışma alışkanlığını elde ederler.

4. Üretim, tüketim ve dağıtımla ilgili temel bilgileri öğrenirler.

5. İnsan topluluklarının yaşama şekillerini ve geçinme yollarını inceler ve bunlar arasındaki ekonomik ilişkileri öğrenirler.

6. Turizmin anlamını, özellikle yurdumuz için önemini kavrarlar.

7. Nüfus artış hızının eğitime ve ekonomiye olan etkisini kavrarlar (Komisyan 2000: s. 178 – 180).

2.5. Sosyal Bilgiler Dersinin Kapsadığı Alanlar

Sosyal bilgiler dersinde çocuğa içinde bulunduğu doğal çevre incelettirilerek; çevreyi tanıtmak, çevre sorunları hakkında doğru ve sağlam bilgiler kazandırmak, çevreye uyum içinde gerekli beceri ve davranışları öğretmek amaçları ön planda yer alır (Özdemir, 1994, s.4).

Sosyal Bilgiler; Tarih, coğrafya, ekonomi, siyaset bilimi, psikoloji, sosyoloji, antropoloji, sanat, popüler kültür, medya, günlük yaşam, hukuk, okul yaşamı, çevre, güncel olaylar, beşeri bilimler, fen bilimleri, tüketici konular vb. bilimlerle iç içedir. Kısacası sosyal bilimler topluma ilgilendiren bütün konuları kapsamaktadır.

2.6. Sosyal Bilgiler Dersi Eğitiminde Öğrenme Öğretme Süreçleri

Tüm dünyada bireysel, toplumsal ve ekonomik alanda yaşanmakta olan değişimi ve gelişimi; ülkemizde de demografik yapıda, ailenin niteliğinde, yaşam biçimlerinde, üretim ve tüketim kalıplarında, bilimsellik anlayışında, toplumsal cinsiyet alanında, bilgi teknolojisinde, iş ilişkileri ve iş gücünün niteliğinde, yerleşme ve küreselleşme süreçleri içinde görmek mümkündür. Tüm bu değişim ve gelişimleri eğitim sistemimize ve programlarımıza yansıtmak bir zorunluluk haline gelmiştir.

Hazırlanacak olan eğitim programlarında, dünyada yaşanan tüm bu değişimler ve gelişmelerle birlikte, mevcut programların değerlendirilmelerine ilişkin sonuçları ve ihtiyaç analizleri dikkate alınmalıdır.

Bu ilkeler doğrultusunda sosyal bilgiler dersi eğitiminde yeniliklerin şart olduğu görülmüş ve yapılandırmacı yaklaşım doğrultusunda yeniden düzenlenmiştir.

2.6.1. Yapılandırmacı Yaklaşım Nedir?

Her geçen gün yeni şeyler öğreniyoruz. Peki, bu bilgilerimiz nereden geliyor? Daha önceden bilmediğimiz bir şeyi nasıl bilir hâle geliyoruz? Bu bilme işleminde ne gibi süreçler yaşanıyor ya da bilgi, bizim zihnimize nasıl yerleşiyor?

Hem birer inceleme konusu hem de büyük bir merak kaynağı olan bu sorular eğitimci olarak bizlerin hiç de yabancı olmadığı/olamayacağı sorulardır. Bu sorular, yıllarca çok sayıda araştırmacının, uzmanın da inceleme konusu oldu. Eğitim psikologları tarafından çeşitli açıklamalar ve teoriler ortaya kondu. Birçok program denendi. Hiçbir zaman “En iyisi budur.” denemeyecek olsa da zamanın ve ihtiyaçların değişmesiyle bunlara bir yenisi daha eklendi. Yapılandırmacı yaklaşım, bu sorulara cevap arama gayretinin bir ürünü olarak ortaya çıktı.

Jean Piaget’in “Bildiklerimizi nasıl biliyoruz?” sorusuna cevap ararken ulaştığı sonuç şuydu: “Bilgi, bütün bir şekilde bir insandan diğer bir insana iletilemez, insanların kendi bilgilerini ve kendi anlayışlarını yapılandırmaları gerekir. Öğrenme, bilginin bir öğretmen ya da ders kitabından çocuğun beynine taşınması şeklinde gerçekleşmemektedir. Bunun yerine, her çocuk önceki bildiklerini yeni bilgilerle birleştirerek kendi anlamını inşa eder. Böylece yeni bilgi, çocuğa kişisel bir anlam sağlar.”

Bebeklikten çıkıp yeni yürümeye başlayan bir çocuğu izlediğimizde, onun genişleyen çevresini anlamak için kullandığı bilgilerin miktarı bizi şaşkına çevirir. Bu ilk yıllar, çocuğun ileriki hayatı boyunca kullanacağı lisan, fiziksel beceriler, sözel anlama ve duygusal gelişimi için temel vazifesi görür. Tüm bu bilgiler, o daha okula bile başlamadan önce öğrenilmiştir! Bu çocuk, bilgi toplayarak ve çevresindeki dünyayı tecrübe ederek kendi kendine öğrenmiştir. Bu tür öğrenme, bir yapılandırmacılık örneğidir. Yapılandırmacılık, bireyin öğrenme deneyimine kattığı bilgi, inançlar ve becerilerin önemini vurgular. Yeni bilginin yapılandırılmasını, geçmiş bilgilerin, yeni bilgilerin ve öğrenmeye hazır oluşun bir bileşimi olarak tanımlar.

Tanım olarak, “insanların kendi deneyimleri ve düşünceleri sonucunda kendi bilgilerini ve zihinsel modellerini oluşturdukları” şeklindeki yaklaşıma **yapılandırmacı yaklaşım** (constructivist approach) denir. Bireyler bilgiyi kendileri için yapılandırır. İki kişiden birisi için belli bir anlamı olan bir şey, diğeri için aynı anlamı taşımayabilir. Burada söz konusu farklılık, her iki bireyin de “kendine özel” anlam oluşturması, aynı deneyimden farklı bilgiler elde etmesinden kaynaklanmaktadır. Bu ise, her iki bireyin de duyguda, düşüncede ve deneyim ortamına kattıkları geçmiş bilgilerdeki farklılıklarının sonucudur. Bireyin anlam oluşturması onun öğrenmesi ile aynı anlama gelmektedir.

Bilgi, kalıplaşmış bir obje değildir, dolayısıyla onun elde edilmesi, bireyin kendi yaşantıları ve kendi ö durumuna bağlı olarak şekillenmektedir. Bu durumda birey, aktiftir. Öğrenilecek konuyla yüz yüze gelerek gerçek (otantik) tecrübeler yaşar. Yaşadığı bu tecrübeleri önceki deneyimleri içerisinde tamamen kendine özel kodlamalarla yapılandırır. Bu, tıpkı aynı resme bakıp farklı şeyler gören iki insanın durumu gibidir. Benzeri durumları kendi sınıflarımızda da yaşamışızdır. Anlattığımız konuyu iki farklı öğrencinin farklı şekillerde anlamış olduğunu görmemiz mümkündür. İkisi de gerekli öğrenmeyi gerçekleştirmiş, konuyu anlamış, konuyla ilgili sorulara doğru cevaplar vermişlerdir. Farklı olan ise ikisinin de sunulan konuyu farklı yöntemlerle, farklı ilişkilendirmelerle zihinlerinde yapılandırmış olmalarıdır (Öztürk, Karabacak, Öğrenir, Dayı, Baştürk, Ersoy, Günday: 2005 s.16).

2.6.2. Programın Vizyonu

21. yüzyılın çağdaş, Atatürk ilkeleri ve inkılâplarını benimsemiş, Türk tarihini ve kültürünü kavramış, temel demokratik değerlerle donanmış ve insan haklarına yaşadığı çevreye duyarlı, bilgiyi deneyimlerine göre yorumlayıp sosyal ve kültürel bağlam içinde oluşturan, kullanan ve düzenleyen (eleştirel düşünen, yaratıcı, doğru karar veren), sosyal katılım becerileri gelişmiş, sosyal bilimcilerin bilimsel bilgiyi üretirken kullandıkları yöntemleri kazanmış, sosyal yaşamda etkin, üretken, haklarını ve sorumluluklarını bilen Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını yetiştirmektir.

2.6.3. Programın Temel Yaklaşımı

Bilgi, insanlık tarihinin her döneminde önemli olmakla beraber, iletişim olanaklarının küçülttüğü dünyamızda en önemli etken durumuna gelmiştir. Çağımızda tartışılmaz üstünlük “bilgiyi üreten” ve “bilgiyi kullanan”larındır. Bilginin kazanılmasında, kullanılmasında ve donanımlı insan gücünün yetiştirilmesinde de en önemli görev eğitim sistemimize düşmektedir.

Bu program, tümüyle davranışçı yaklaşımlardan öte, bilginin taşıdığı değeri ve bireyin deneyimlerini dikkate alarak, yaşama etkin katılımını, doğru karar vermesini, sorun çözmesini destekleyici ve geliştirici bir yaklaşım doğrultusunda yapılandırmayı önemseyen bir gelişim göstermektedir. Bu yaklaşımla öğrenci merkezli, dolayısıyla etkinlik merkezli, sosyal bilgiler açısından, bilgi ve beceriyi dengeleyen, öğrencinin kendi yaşantılarını ve bireysel farklılıklarını dikkate alarak çevreyle etkileşimine olanak sağlayan yeni bir anlayış yaşama geçirilmeye çalışılmaktadır.

Bu anlayış doğrultusunda Sosyal Bilgiler Programı;

1. Her öğrencinin birey olarak kendine özgü olduğunu kabul eder.
2. Öğrencilerin gelecekteki yaşamlarına ışık tutarak, bireylerden beklenen niteliklerin geliştirilmesine duyarlılık gösterir.
3. Bilgi, kavram, değer ve becerilerin gelişmesini sağlayarak, öğrenmeyi öğrenmenin gerçekleşmesini ön planda tutar.
4. Öğrencileri düşünmeye, soru sormaya ve görüş alışverişi yapmaya özendirir.
5. Öğrencilerin fiziksel ve duygusal açıdan sağlıklı ve mutlu bireyler olarak yetişmesini amaçlar.
6. Milli kimliği merkeze alarak, evrensel değerlerin benimsenmesine önem verir.
7. Öğrencilerin kendi örf ve adetleri çerçevesinde ruhsal, ahlaki, sosyal ve kültürel yönlerden gelişmesini hedefler.
8. Öğrencilerin haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren bireyler olarak yetişmesini önemser.
9. Öğrencilerin toplumsal sorunlara karşı duyarlı olmasını sağlar.
10. Öğrencilerin öğrenme sürecinde deneyimlerini kullanmasına ve çevreyle etkileşim kurmasına olanak sağlar.
11. Her öğrenciye ulaşabilmek için öğrenme-öğretme yöntem ve tekniklerindeki çeşitliliği dikkate
12. Periyodik olarak, öğrenci çalışma dosyalarına bakılarak öğrenme ve öğretme süreçlerinin akışı içerisinde değerlendirmeye olanak sağlar.

2.6.4. Programın Yapısı

Sosyal Bilgiler Programını oluşturan temel öğeler; beceriler, kavramlar, değerler ve temel amaçlardır. Bu amaçlar aşamaları ile birlikte aşağıda verilmiştir. (Meb, 2005: s.52-86).

2.6.4.1. Beceri Nedir?

Beceri bilgi gerektiren ve performans içeren karmaşık bir eylemdir. Hem bilgi hem beceri kısa zamanda kolayca öğretilir ve öğrenilebilir. Fakat yetenek daha geç gelişir ve daha karmaşıktır. Bilgi ve becerilerin birleşmesi ile yetenek ortaya çıkmaktadır.

Beceri öğrencilerde, öğrenme süreci içerisinde kazanılması, geliştirilmesi ve yaşama aktarılması tasarlanan kabiliyetlerdir. Sosyal Bilgiler Programı, diğer derslerle birlikte ilk 9 beceriyi kazandırmanın yanında kendine özgü 6 beceriyi kazandırmayı da amaçlamaktadır. Bu beceriler aşamaları ile birlikte aşağıda gösterilmiştir.

Bu becerileri şöyle sıralayabiliriz (Meb, 2005: s.52-78)

1. Eleştirel Düşünme Becerisi
2. Yaratıcı Düşünme Becerisi
3. İletişim Becerisi
4. Araştırma Becerisi
5. Problem Çözme Becerisi
6. Karar Verme Becerisi
7. Bilgi Teknolojilerini Kullanma Becerisi
8. Girişimcilik Becerisi
9. Türkçe'yi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma Becerisi
10. Gözlem Becerisi
11. Mekânı Algılama Becerisi
12. Zaman ve Kronolojiyi Algılama Becerisi
13. Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisi
14. Sosyal Katılım Becerisi
15. Empati Becerisi

Eleştirel Düşünme Becerisi

1. Bir kanıtı kullanma ya da referansa dayanma
2. Sebep-sonuç ilişkisini belirleme
3. İlkeleri türetme
4. Genelleme yapma
5. Farklı bakış açılarını açıklama
6. Kararları sorgulama
7. Sınıflama yapma

8. Değerlendirme (ölçüt belirleme)
9. Karşılaştırma yapma
10. İlgili ve ilgisiz bilgiyi ayırt etme
11. Kalıp yargıları fark etme
12. Çıkarımda bulunma

Yaratıcı Düşünme Becerisi

1. Esnek ve orijinal olma
2. İmgeleme
3. Analiz, sentez, değerlendirme yapma
4. Sıra dışı bağlantılar kurma

İletişim Becerisi

1. Dinleme
2. Sözlü ya da yazılı olarak kendini ifade etme
3. Tartışma
4. Bağlantı kurma
5. Farklı perspektiften bakma
6. Açık fikirli olma
7. Başkalarının düşünce ve duygularını anlama
8. Farklılıklara saygı duyma
9. Görüşlerini gerekçelendirme
10. Ortak bir amaç çevresinde toplanma

Araştırma Becerisi

1. Okuduğunu Anlama

- a. Ana fikri çıkarmak için okuma
- b. Ana fikri bulmak için bölüm ve konu başlıklarını kullanma
- e. Çalışılan konu ile ilgili paragrafları seçme
- d. Okuduğunu yorumlama
- e. İlgili terim ve kelimenin anlamını bulmak için sözlük, kelime listesi oluşturma

- f. Kelime anlamına ulaşmak için uygun kaynakları kullanma
- g. Artan sosyal bilim kavramlarını tanıma ve anlama
- h. Olgular ve fikirleri ayırma, propagandayı tanıma
- i. Yazarın yargısını tanıma
- j. Metni anlamaya yardımcı olan resimlerdeki ipuçlarını ve açıklamaları kullanma.
- k. Değişik amaçlar için okuma (eleştirel, analitik, soru cevaplamak için, fikir oluşturmak için...)
- l. Değişik şekillerde basılmış materyalleri okuma (kitap, gazete, dergi...)
- m. Anlamı zenginleştirmek için edebi metinleri inceleme (tarihi roman, hikaye...)

2. Bilgiyi Bulma, Kullanılabilir Biçimde Planlama ve Yazma

- a. Kütüphane kullanma (Bilgisayarda katalog tarama, kitap fiş katalogu kullanma)
- b. Özel referans kaynaklarına ulaşma (almanak, ansiklopedi, sözlük, il yıllıkları, mikrofişler, dergiler)
- c. Basılı ve görsel kaynaklardaki bilgilere ulaşma (gazete, dergi, televizyon, radyo, video kaset...)
- d. Kitabın farklı bölümlerini kullanma (dizin, içindekiler...)
- e. Anahtar sözcükleri, ciltlerdeki rakam ve harfleri, indeksi ve referansları kullanma
- f. Bilgi kaynaklarını değerlendirme (basılı, görsel, elektronik...)
- g. Uygun bilgi kaynağı kullanma
- h. Kaynak olarak toplumu kullanma ve bireylerle görüşmeler yapma (sözlü tarih çalışmaları)
- i. Bilgiyi kullanılabilir biçimlerde planlama ve yazma (Konunun ana fikrini çıkarma, özet hazırlama, not alma, bilgiyi kaydetme, dipnot, italik kullanma, bilgi için dinleme, yönergeyi kullanma, rapor yazma)
- j. Yararlandığı kaynakları "Kaynakça"da titizlikle gösterme.

Problem Çözme Becerisi

- 1. Problemi tanımlama ve sınırlandırma
- 2. Problemin çözümüne yönelik hipotezler ortaya atma

3. Veri ve kaynak araştırması yapma
4. Hipotezleri test etme
5. Probleme yönelik bir çözüme yarma

Karar Verme Becerisi

1. Sorunun farkına yarma
2. Sorunu tespit edebilme ve tanıma
3. Sorunun çözümü için hipotez ileri sürme
4. Sorunun çözümü için veri toplama, düzenleme ve değerlendirme
5. Hipotezi test etme
6. Çözüm yollarını öğrenme
7. Çözüm yollarından uygun olanına karar verip, uygulamaya koyma
8. Çözümü değerlendirme

Bilgi Teknolojilerini Kullanma Becerisi

1. Yönergeden yararlanarak bilgisayarı kullanma
2. Farklı kaynaklardan toplanmış bilgiyi kaydetme, biçimlendirme, tekrar kullanma
3. Biçimlendirdiği bilgiyi bilgisayar ortamında sunma
4. Metin, grafik, renk ve ses efektleri kullanarak çoklu ortamda rapor hazırlama
5. Telefon ve televizyon ağlarını kullanarak bilgiye ulaşma yeteneği kazanma
6. Günlük hayatta ulaşabildiği teknolojik ürünleri amacına uygun olarak kullanma

Girişimcilik Becerisi

1. Meslekleri ve çevresindeki iş yerlerini tanıma
2. Çevresindeki tanınmış ve başarılı girişimcileri tanıma
3. Kişilerin ekonomi içinde, çalışan ve tüketici olarak oynadıkları rolleri keşfetme
4. Eğitimin kendi gelecekleri üzerindeki önemli rolünü anlama
5. Ekonominin temel kavramlarını edinme
6. Girişimciliğin karşı karşıya olduğu zorlukları anlama
7. Yenilikçi fikirler sunma ve ürünler tasarlayabilme

Türkçe'yi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma Becerisi

1. Dinleme
2. Konuşma
3. Okuma
4. Yazma
5. Görsel Okuma/Sunu

Gözlem Becerisi

1. Çevresindeki olay ve olgulara dikkat etme
2. Çevresindeki olay ve olguları algılama
3. Çevresindeki olay ve olguları doğru ve tarafsız tanımlama
4. Çevresindeki olay ve olguların neden ve sonuçlarını açıklama
5. Gözlediklerinin nedenlerini sorgulayıp sonuçlarını tahmin edebilme
6. Olay olgular arasında ilişkiler kurabilme benzer ya da farklı yönlerini ortaya koyma
7. Gözlediklerini kaydetme ve aktarma
8. Gözlediklerini daha önce öğrendikleri ile karşılaştırabilme ve bağdaştırabilme
9. Gözlediklerini araştırmalarda veri olarak veya gelecek ile ilgili planlamalar yapmak için kullanabilme
10. Benzer olaylarla ilişkilendirme ve böyle bir olayla karşılaştığında ne yapması gerektiğine dair davranış geliştirme

Mekânı Algılama Becerisi

1. Uzay İlişkilerini görebilme
 - a. Bir cismin uzayda ya da bir şeklin kâğıt üzerindeki biçimini, göz önünde canlandırma
 - b. Bir şekli üç boyutlu görebilme
 - c. Bir alanı, krokiyi, sokağı veya binayı göz önünde canlandırabilme
2. Harita, plan, kroki, grafik, diyagram çizme ve yorumlama
3. Küre kullanma

Zamanı ve Kronolojiyi Algılama

1. Takvim bilgisi edinme
2. Zamanları ayırt etme (Geçmiş-şimdiki-gelecek zaman)
3. Zaman ifadelerini doğru kullanma
4. Kronolojik sıralama yapma
5. Zaman şeridindeki veriyi yorumlama
6. Zaman şeridi oluşturma

Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisi

1. Benzerlik ve farklılıkları bulma
2. Zamanla oluşan süreklilik ve değişimi algılama
3. Tarihsel olguları ve yorumları ayırt etme
4. Geçmişteki problemlerin neden- sonuç ilişkisini tanıma
5. Tarihsel problemin çözümüne alternatif çözümler bulma

Sosyal Katılım Becerisi

1. Kendisini, yakın çevresini etkileyen konularda bilgi sahibi olma
2. Birbirlerinin ihtiyaçlarını karşılamak için insanlar arasındaki ortak ilişkiyi tanıma
3. Bireyler, gruplar ve toplumun ihtiyaçlarını karşılamak için bireyler, gruplar, kurumlar ve sosyal örgütler arasındaki ilişkiyi tanıma
4. Farklı grup ve durumların dinamiklerine uyma
5. Sosyal katılımın gerekli olduğu durumları belirleme
6. Yakın çevresini ve toplumu etkileyen konularda ihtiyaçların karşılanması için fikir üretme, bu fikri çevresindekilere iletme, görüşme, tartışma, planlama, uzlaşma ve eylemde bulunma
7. Lider ya da izleyen olarak gruba, kuruma, sosyal örgütlere ve topluma hizmet etme

Empati Becerisi

1. Kendisini karşısındakinin yerine koyma
2. Olaylara karşısındakinin bakış açısıyla bakma

3. Kendisini yerine koyduğu kişinin duygu ve düşüncelerini doğru olarak anlama, hissetme ve karşıdakine iletme

4. Dönemin şartlarına uygun olarak geçmişteki insanların amaç ve duygularını anlama (Tarihsel Empati).

2.6.4.2. Doğrudan Verilecek Beceriler

2.6.4.2.1. Kanıt Kullanma

Sosyal Bilgiler dersinin en önemli amaçlarından birisi de; öğrencilerde, kanıt kullanma, kanıta dayalı akıl yürütme becerilerini geliştirmektir. Bu açıdan Sosyal Bilgiler dersinde öğrencileri kanıt niteliği taşıyan birinci elden kaynaklar ve ikinci elden kaynaklarla karşılaştırmak gereklidir. Birincil kaynak olayın geçtiği döneme ait kaynaklardır. İkincil kaynaklar ise bu kaynaklara dayanılarak hazırlanmış telif eserlerdir.

Birincil kaynaklar yazılı, görsel ve işitsel dokümanlardan ve nesnelere oluşmaktadır:

- Gazeteler, mektuplar, tarihsel yemekler, günlükler
- Nüfus verileri, haritalar, mimari çizimler
- Fotoğraflar, aile fotoğrafları, filmler, videolar, güzel sanatlar
- Sözlü tarih kayıtları, görüşme kayıtları, müzik kayıtları
- Buluntular, aletler, silahlar, aletler, malzemeler, giysiler icatlar, mezar taşları.

Belirlenen kaynağın sınıf içinde kullanımında şu yol izlenebilir:

Olguların çıkarılması ve bilginin seçilmesi: Bu, belgesel kanıt incelemede kullanılacak en basit seviyedir. Sorular öğrencilerin belli bir dönem hakkındaki belli olguları ya da kaynaktaki olayları bulması için desteklenmelidir. Öğrencilerin doğru yanlış işaretleyebilecekleri çalışma kâğıtları daha kullanışlıdır.

Kayıt defterleri veya okul kayıtlarından çıkarılan olgular şunları içerebilir:

- Okula iden erkek sayısı kızlardan fazladır. Doğru/Yanlış
- Erkeklerin çoğu çiftçi çocuğudur. Doğru/Yanlış
- Öğrenciler 6 yaşında okula gelir. Doğru/Yanlış
- Tüm çocuklar 12 yaşında okuldan ayrılır. Doğru/Yanlış

Bilginin bir formattan diğer bir formata dönüştürülmesi: Örneğin belli bir kapsayan kayıt defterindeki bilgiler, bir yıl içerisinde aydan aya değişen devam durumunu tespit etmek için grafik formatına dönüştürülebilir.

Çıkarım yapma: Örneğin öğrenci devam durumu ile ilgili kanıt olarak devam durumunu ekim, mart ve haziran aylarında devamın düşük olduğunu gösterebilir. Daha ileri bir inceleme, erkeklerin devamlılığının bu aylarda düşük olduğu sonucunu erebilir. Daha sonra öğrencilere bunun nedenleri sorulabilir.

Kaynağı yazan kişilerin bakış açısı ve duygularının değerlendirilmesi: Günlükler ve kişisel mektuplar gibi belge çeşitleri, karakterlerini motivasyonlarını ve güdülerini değerlendirmek için mükemmeldir.

İki ya da daha fazla yazılı kaynağın karşılaştırılması: Bu, üstteki etkinliklerden daha karmaşık bir beceridir. Üst sınıflara uygulanmalıdır. Örneğin aynı olayın iki farklı yorumu, farklı bakış açıları ile yazılmış olabilir.

İki ya da daha fazla kaynaktan alınan bilgileri sentezlemek: Bu beceri, incelenen dönem hakkında bilgi gerektirir. Kanıtların incelenmesi, öğrencilerin incelenen dönemde bir günü anlatan değerlendirme yazılarında etkilidir.

2.6.4.2.2. Bilgiyi Kullanılabilir Biçimlerde Planlama ve Yazma

Öğrencilerinizin söyleşi, röportaj veya sözlü tarih çalışması gibi etkinlikleri yürütürken sahip olmaları gereken en önemli beceri not alma becerisidir. Aşağıda not alma ile ilgili bazı temel noktalar ve kolaylıklar sunulmuştur.

Not alma ile ilgili temel noktalar:

1. Kısa ve öz not almaya çalışın. Her kelimeyi yazmak zorunda değilsiniz
2. Hızlı yazmanın yanı sıra okunaklı yazmaya çalışın
3. Noktalama işaretlerini kullanmayı ihmal etmeyin
4. Rakamları yazı ile yazmak yerine rakamla ifade edin.
5. Bazı işaret ve sembolleri kullanabileceğinizi unutmayın. Eksi için (-) vb.
6. Kelimeleri anlaşılır biçimde kısaltabilirsiniz veya sadece sessiz harfi kullanabilirsiniz. “Üniversite” yerine üniv., “imparatorluk” yerine “imp.” gibi...
7. Not alacağınız malzemeyi “defter veya kâğıt parçaları gibi” seçme şansınız varsa işiniz kolaylaşabilir.

2.6.4.2.3. Mekânı Algılama Becerisi

Mekânı algılama becerisi sadece ortamda olan unsurları fark edip söyleme, onların niceliği ve niteliklerini tanıma ile ilgili değildir. Özellikle mekânın farklı şekillerde ifade edilmesinde, yani en basit anlamıyla çizilmesinde mekânı algılama becerisi çok önemlidir. Mekânı algılama becerisi gelişmiş bir öğrenci, mekânla ilgili çizimleri iyi okuyabilir ve mekâna ait bilgileri kullanarak kâğıt üzerinde çeşitli çizimler yapabilir ve bir yeri, kâğıt üzerine çizilmiş hali ile karşılaştırabilir. Sonuçta varlıklar arasındaki ilişkiyi daha kolay kavrayabilir; buna bağlı olarak da coğrafi kavramları algılaması, bunlar arasındaki ilişkilerle, bunların sebep ve sonuçlarını açıklayabilmesi mümkün olur.

Sosyal bilgiler dersi için mekânı algılama becerisini kazandırmak çok önemlidir. Çünkü mekânı algılama çevresinde gördüğü somut ve üç boyutlu olay ve olguları kâğıda çizmeyi veya kâğıttaki çizimlere bakıp, gerçek şekli canlandırabilmeyi mümkün kılar.

2.6.4.2.4. Tablo, Diyagram ve Grafik Okuma Becerileri

Tablo

Hepimiz konuşarak ya da yazarak bir şeyleri ifade ederken belli bir sınıflandırma yaparız. Bu sayede anlattıklarımız düzgün ve anlamlı bir hal alır. Örneğin yazı yazmak harfler arasında önceden belirlenmiş bir sınıflandırmanın ürünüdür. Tıpkı bunun gibi veriler için de sınıflandırma ve daha iyi ifade etme yöntemleri oluşturulmuştur. Verilen bir tabloya sorulan sorularla önce tablonun satır ve sütunlarının hangi bilgiler için ayrılmış olabileceği belirlenir. Rakamlarının ve ya ifadelerin ait olduğu konu belirlendikten sonra bunlar arasındaki ilişki fark ettirilir. “Örneğin aşağıdaki tabloda Temmuz ayının günleri haftalık dilimlere bölünen gösterilmiştir. Bu takvimlerde çok rastladığımız bir tablodur.

Diyagram

Çeşitli şekillerde elde ettiğimiz istatistiki yerleri diyagramlarla da gösterebiliriz. Diyagramların çok geniş bir kapsamı vardır. Ancak bizler basit anlamda bir veriyi görselleştirmeye yarayan şekilleri kullanacağız. Ancak diyagram, tablodan farklı olarak biraz daha özet ve seyrek bilgiler içerirken sadece rakamları değil, bir olay veya olguyu da ifade edebilir. Örneğin bir olayın oluşum aşamalarını veya bir

konudaki sıralamayı gösteren akış şemaları, en sık kullanılan diyagramlardır. Diyagramlarda genellikle anlatılmak istenen olay ya da verilmek istenen bilgi oklar ve geometrik şekiller yardımıyla sunulur. Bu da bizim işimizi kolaylaştırır.

Grafik

Grafik çizmek belli bir teknik donanım gerektirse de, grafik günlük hayatın bilimsel çalışmalara kadar, pek çok alanda sıkça başvurduğumuz bir araçtır. Eğitim öğretim faaliyetlerinde göze hitap etmesi, bilgiyi öz bir şekilde ve somut olarak ortaya koyabilmesi öğrencilerin ilgisini daha çok çekmesi gibi avantajları nedeniyle tercih edilir.

Grafikler öğrencilerin bilgilerini artırırken becerilerini de geliştirir. Sayılar arasındaki bağıntıyı görebilme, şekilleri ve üç boyutlu ifadeleri algılayabilme becerileri grafik okumak için gereklidir.

Grafikler kolayca anlaşılabilen konuyu somutlaştıran, kalıcı öğrenme sağlayan araçlardır. Rakamsal değerlerin akılda tutulmasını, rakamlar arasındaki ilişkinin görülmesini de sağlarlar. Ayrıca öğrencilerin ilgilerini çekerler. Öğrencilerin grafik okurken

- Grafik eksenleri üzerindeki değerleri ve bunların birimlerini fark etmeleri,
- Grafikte sunulan bilgiyi fark etmeleri,
- Grafikteki çeşitli değerler arasında bağlantı kurmaları,
- Birden fazla değeri karşılaştırma ve sonuç çıkarmaları,
- Grafikte sunulan bilgiyi kanıt göstererek genellemeler yapmaları gereklidir.

Öğrencilerin grafik okuma becerilerini geliştirmek için grafikleri oluşturan temel unsurları tanımaları ve nereye ne için bakacaklarını bilmeleri gerekir. Grafiklerin hangisinin oransal dağılışı gösterdiğini, hangisinin artış ve hangisinin miktar gösterdiğini sezmeleri gerekir. Ancak unutulmamalıdır ki grafikler bazı matematiksel becerileri gerektirir. O nedenle derslerinizde öğrencilerinizin seviyelerine uygun, basit hazırlanmış ve kolay anlaşılır grafikleri tercih etmelisiniz

Özellikle eksenlere bilgileri uygun şekilde yerleştirme veya oransal dağılışı belirleme konuları verilirken, öğrencilerden grafik oluşturmaları istendiğinde eksenlerin üzerinde hangi veriye ait oldukları önceden öğretmen tarafından belirtilmelidir.

2.6.4.2.5. Karşılaştırma Yapma

Karşılaştırma yapma, belirlenmiş geçerli ve güvenilir bir kriter yardımıyla, aynı kategoriye giren şeylerin bir arada değerlendirilmesidir. Birikim ve tutarlı bir mantık gerektirir. Karşılaştırma yapmak nesnel, olgular, kişiler, eserler, kurum, kişi ya da süreçler arasındaki benzerlik ve farklılığı belirlemek anlamına gelmektedir. Bu uygulama gerçekte, öğrencilerin beklenmedik sonuçlar çıkarmalarına, genellemeler ve ilkeler türetmelerine yardımcı olan bir düşünme etkinliğidir. Herhangi bir veriler bütününden çıkarılan sonuçların karşılaştırılması, nesnel ve kabul edilebilir sonuçların belirlenmesinde önemli katkı sağlayabilmektedir.

Karşılaştırma yapmak için aşağıda sunulan basamaklar izlenebilir:

- > Karşılaştırmanın amacı belirlenmelidir.
- > Bilgi olmadan karşılaştırma yapılmaz; karşılaştırılacak konular hakkında bilgi toplanmalıdır.
- > Toplanan bilgi sınıflanmalıdır.
- > Benzerlik ve farklılıklar belirlenmelidir.
- > Benzer ve farklı yönlerden yola çıkarak bir sonuca varmaya çalışılmalıdır.

2.6.4.2.6. Sebep- Sonuç İlişkisini Belirleme

Günlük yaşamımız, sebepler ve bunların etkileri ile doludur. Öğle yemeği yemeyi unutabilirsiniz. Öğleden sonra geç bir vakitte açlık hissedersiniz. Öğle yemeğinizi unutmak sebep; acıkmak, bir sonuçtur.

Öğrencilerin sebep-sonuç ilişkisini kavrayabilmelerinde ilk adım, onların günlük yaşamlarındaki -yukarıdakine benzer- sebep-sonuç ilişkileri üzerine düşünmeleri ve ilişkiyi özetleyen basit sebep-sonuç diyagramları oluşturmalarıdır. Bu aşamada olay örgülerinin basit olması kavramayı kolaylaştırır.

Bazı kelimeler sebep ve sonuç ilişkilerini belirlemede, öğrenciye yardımcı olabilir. Öncelikle öğrencilerinize bir metni okudukları zaman şu ifadelere dikkat etmelerini söyleyebilirsiniz: Çünkü, bundan dolayı, bu nedenle, bunun sonucu olarak, bu yüzden... Bu kelimeler sebep-sonuç ilişkisini belirtirler.

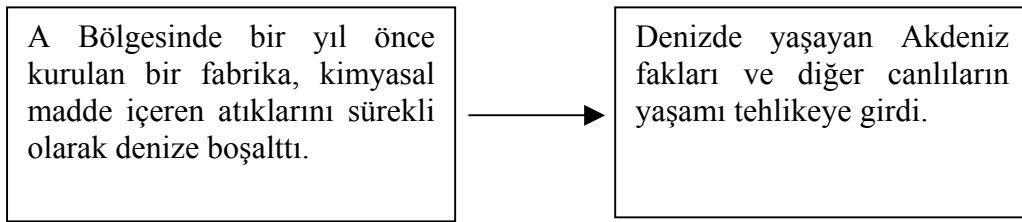
Sebep-sonuç ilişkilerini belirlemede bir diğer önemli nokta, olayların kronolojik olarak sıraya dizilmesidir. Birbirini zincirleme takip eden ve birbirleriyle

bağlantılı olduğu düşünölen olayları kronolojik olarak düşünmek, aralarındaki sebep-sonuç ilişkisinin belirlenmesinde önemlidir.

Öğrenciler sebep-sonuç ilişkilerini belirlerken, onlara aşağıdaki bilgileri hatırlatabilirsiniz:

- Sebep, bazı şeylerin meydana gelmesine neden olur. Bir sebebin sonucu tepkidir.
- Olayları kronolojik olarak sıraya dizin.
- Olaylar hakkındaki bağlantıları araştırın.
- Anahtar kelimeleri bulun, örneğin, çünkü, bundan dolayı, bunun sonucu olarak... Bunlar sebep - sonuç bağlantılarını gösterir.

Öğrencilerden işlediğiniz bir üniteadaki bilgileri kullanarak, aşağıdaki gibi basit bir sebep – sonuç diyagramı oluşturmalarını isteyebilirsiniz.

2.6.4.2.7. Yazılı Anlatım Becerisi

Her tür yazının bir amacı vardır. Yazı, bir öykü, köşe yazısı, proje, reklam, roman, gezi yazısı mektup olabilir.

Öğrenciler, sosyal bilgiler derslerinde okudukları yazının türlerini ayırt edebilmeli ve bu tür yazılar yazmaya teşvik edilmelidir. Örneğin öğrenciler, tarihsel yazıların anlatı tarzındaki yazı stiline girdiğini; bu yazılar için araştırma, sentez ve yapı unsurlarının önemini fark edebilmelidir.

Araştırma aşaması konunun belirlenmesi, kaynakçanın oluşturulması, notların alınmasını içerir. Bu aşamada öğretmenin ve kütüphanecilerin yardımı alınabilir. Sentez aşamasında, ansiklopedideki, kitaptaki makale aynen yazılmamalı; internetten yazı indirilmemeli; yazar-öğrencinin bir sentezi olmalıdır.

Yapı aşamasında, yazının ana fikrine göre içindekiler kısmında yer alacak alt konular ana hatları ile belirlenir. Kaynaklardan tutulan notlar kronolojik veya mantık

sirasına konarak ilk taslak metin yazılır. Metin dil bilgisi, noktalama işaretleri ve gramer açısından kontrol edilir. Bu taslak metin öğretmene gösterilerek, metnin son şekli için önerileri alınır.

2.6.4.2.8. Görsel Kanıt Kullanma

Görsel materyaller (fotoğraf, resim, grafik, karikatür, harita vb.), sadece metinden oluşan yazılı materyalden daha etkilidir. Bazı öğrencilerin görsel betimlemeler yoluyla daha kolay öğrendikleri bilinmektedir. Hatta sözel yolla daha kolay öğrenen öğrenciler bile bazı kavramları öğrenmede, görsel desteğe ihtiyaç duymaktadırlar.

Karşılaştırma yapmak, istatistik ve diğer verilen daha anlaşılır kılmak, nesnelere açıkça bilmek için büyütme ya da küçültme, sözel mesajları desteklemek (sözel mesajları tekrarlamak değil), bir noktayı açıklığa kavuşturmak; değişiklikten, çeşitlilikten yararlanmak; ileri, kural ya da formülleri göstermek amacıyla görsel materyaller kullanılabilir.

Görsel Kanıt Kullanma Becerisini Geliştirmek Amacıyla Kullanılabilecek Materyallerin Özellikleri:

- > Sosyal bilgiler ve tarih öğretiminin amaçlarına uygun olmalıdır.
- > Konulara ve ünitelerin amaçlarına göre seçilmelidir.
- > İşlenen konu hakkında sorulabilecek soruların cevaplarını içermelidir.
- > Önceden işlenmiş konu ya da ünitelere atıfta bulunabilecek muhtevaya sahip olmalı
- > Öğrencide heyecan ve merak uyandırabilecek ifade biçimine ve anlama zenginliği olmalıdır.
- > Öğrencilerin yaş ve gelişim özellikleri gözönüne alınarak seçilmelidir.
- > Öğrencilerin bilişsel düzeyleri gözönüne alınarak seçilmelidir.
- > Öğrencilerin dil seviyelerine çevrilebilecek bir üslûba sahip olmalıdır.
- > İncelenen konu veya ünitenin birinci derecede önemli kişi veya olaylarla ilgili olmalı
- > Mümkün olduğu kadar ilk elden kaynaklardan seçilmelidir

2.6.4.2.9. Gözlem Becerisi

Gözlem çeşitli şekillerde olay ve olguların incelenmesidir. Öğrencilerde zaten var olan merak duygusu gözlem becerisinin gelişmesine yardımcı olur. Dikkatlerini

belli bir olay olguya yoğunlaştırarak olay ve olguların farkına varır ve çevrelerindeki olayları algılayarak daha etkin öğrenirler. Olayların içinde olarak ve yaşayarak öğrenirler. Aynı zamanda, gözlem becerisi gelişmiş bir öğrenci araştırma, katılım, karar verme, rol oynama, drama ve problem çözme gibi becerilerini de kolayca geliştirebilir.

Gözleme başlarken önyargısız olunmalıdır. Öğrencilerin gözlem sonucu elde ettikleri bilgileri bir şekilde düzenleyip genellemelere ulaşmaları, bu genel yargıları sorun çözme veya geleceğe yönelik planlamalar yapmada kullanmaları çok önemlidir.

Gözlem becerisi çeşitli etkinliklerin eğitim öğretim ortamlarında sıkça yapılmasını gerektirir. Öğretmen bu beceriyi öğrencileri etkinliklerle aktif tutarak geliştirebilir

2.6.4.2.10. Basit İstatistik Verilerini Yorumlama Becerisi

İstatistik tarafsız, geçerli, doğru ve sonuca götürücü nitelikleriyle bilgi elde etmede kullanılan teknikler ve uygulama süreçlerinin tümünü kapsar.

Veri olarak niteleyebileceğimiz her türlü rakamsal değer ya da ifadeler istatistikler sayesinde anlaşılır ve kullanılabilir duruma gelir. Günlük hayatımızda bize sunulan pek çok bilgi aslında istatistiki bilgilerdir. Örneğin hava durumu raporları her gün yayın araçları ile bizlere sunulur. Ülkeler içinde istatistiki veriler çok önemlidir. Örneğin, nüfus istatistikleri gibi.

Bazen yazılı bir ifade, bazen de rakamsal değer olarak karşımıza çıkan istatistiksel veriler pek çok araştırmaya temel oluşturur. Buradan elde edilen bilgiler alınıp yorumlanır. İstatistiki verileri kullanırken, araştırma yapılacak konuyla ilgili olmasına dikkat edilmelidir. Yanlış seçilmiş istatistiki veriler bizi yanıltabilir.

İstatistiki veriler yorumlanırken:

- Rakamsal değerleri veya ifadeleri anlamlandırmak,
- Belirsiz olan durumu ortaya koymak
- Örneklendirmek, geçmişteki durum ile bağlantı kurmak,
- Tahminleri ortaya atmak
- Karar oluşturmak.

gibi hususlara dikkat edilmelidir.

2.6.4.2.11. Sosyal Katılım Becerisi

Demokratik, modern toplumlarda eğitimin en önemli amaçlarından birisi kendisine çevresindeki kişilere ve doğaya değer veren, kendisine yaşadığı toplumun ve dünyanın bir parçası olarak güvenen ve topluma katkıda bulunabilen bir bilince sahip bireyler yetiştirmektir. Böyle bir bilinç kazandırmak ve topluma katkısı olan bireyler yetiştirmek için öğrencilerin okul çağının ilk yıllarından başlayarak toplumsal hayattaki işleyişi kavraması gerekir. Öğrenciler, toplumsal olaylara ilgi duymalı, sorunların farkında olmalı, gerektiğinde hem kendi hem de başkalarının iyiliği için harekete geçebilmelidir. Öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçları, yaşadıkları toplumun sosyo - ekonomik durumu, sosyal katılımı etkileyen faktörlerdir. Öğrenci, toplum ve çevre sorunlarına duyarlı olmalı ve çözümüne yönelik sürece katılımında istekli olmalıdır.

Öğrencilerin Eğitsel, Sosyal, Spor ve Eğlence İçerikli Faaliyetlere Katılımı: Öğrenciler sosyal, eğitsel, spor, eğlence içerikli faaliyetlere zaman ayırmalı ve bu tür etkinliklere katılmalıdır. Sosyal etkinliklerin çocuğun iletişim becerilerini geliştireceği unutulmamalıdır. Öğretmen öğrencileri gözlemeli ve bu tür faaliyetler için teşvik etmelidir. Önemli gün ve haftalarda öğrencilere bu konuda yapabileceği işler vermektedir. Öğrenciler sosyal, eğitsel, spor, eğlence içerikli etkinlikler düzenlemek üzere cesaretlendirilmelidir.

Sosyal katılım ile birlikte düzenleme ve liderlik becerileri de vurgulanmalıdır.

Dersin İşlenişi: Sosyal bilgiler dersinde, öğrenciler insanlık tarafından birlikte hareket edilerek çözümlenen toplumsal problemlerle karşılaştırılmalıdır. Geçmişteki insanların da birlikte hareket ederek, bu problemlerle başa çıktığı gösterilmeli ve örnekler verilmelidir.

Grup Çalışmalarına Katılım: Öğrenciler, grupla çalışmaya, birlikte problem çözmeye, sorumluluk almaya teşvik edilmelidir. Grup kendi arasında grubun sözcüsü olarak bir başkan seçebilir. Bir kişide de grubun fikir ve kararlarını yazmakla görevlendirilmelidir.

Öğrenci grup çalışmaların da işbirliği yaparak hareket etmeyi öğrenmelidir.

Gönüllü Çalışmalara Katılım: Öğrenciler, boş zamanlarında toplum hizmetleri programı çerçevesinde çevresindeki gönüllü kuruluş ve resmi kurumlarda çalışmaya teşvik edilmelidir. Bunlar huzur evleri, kütüphaneler, sosyal hizmet kurumları

vd. Örneğin öğrenciler sosyal hizmetler kurumundaki akranlarına satranç öğretmeye yönlendirilmelidir.

Vatandaşlık Katılımı: Öğrenciler, kamu, okul ve çevre yararına iyi ve etkili bir vatandaş olarak harekete geçmenin bilincine varmalıdır.

2.6.4.2.12. Değerlendirme (5N 1K Formülü)

Konuları anlamak ve bilgiyle donatılmış, açık bir mantıkla karar verebilmek için amaca yönelik iyi sorular sorabilmek gereklidir. Farklı bir görüşü ya da yeni karşılaşılan bir bilgiyi dikkatlice dinlemek ona katıldığımız anlamına gelmez. Bu, bütün bakış açılarını dikkatlice inlediğimiz anlamına gelir.

Amaca götüren sorular sorabilme yeteneği gazeteciler ve televizyon muhabirlerince kullanılan bir beceridir. Çünkü bir konuyla ilgili makale yazabilmek, program yapabilmek için konunun farklı yönlerini de araştırmak zorundadırlar. Bu amaca ulaşmak için her zaman şu soruların cevapları aranır: Kim?, Ne?, Ne zaman?, Nerede?, Neden?, Nasıl?

2.6.4.2.13. Olgu ve Düşünceleri Ayırt Etme

Öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirmede olgu ve düşünceleri ayırt etme becerisi en önemli basamaktır. (Öğrencilerin okudukları bilgileri ya da değerlendirmelerinde olgu ve düşünceleri ayırt etme becerisine sahip olmaları onlara yardımcı olacaktır.) Öğrencilerin elde ettikleri bilgilerdeki ifadelerin olgu ya da düşünce olduğunu bilgileri daha verimli olarak kullanmalarını sağlar.

Bildiğiniz gibi olgularla düşünceleri ayıran en önemli özellik olguların doğruluğunun ispatlanabilmesidir. Düşüncelerin doğruluğunu ispatlamak gibi bir imkân yoktur. Olguları kişisel gözlemler, bilgi kaynakları, arşiv belgeleri, arkeolojik kanıtlar vb. yollarla ispatlayabiliriz. Düşünceler ispatlanamamasına rağmen herhangi bir olay karşısında kişilerin gösterdikleri davranışları anlamamız konusunda o kişilerin düşüncelerini bilmek bize yardımcı olur.

Olgu ve düşünceleri ayırt etme becerisini geliştirmek için tarihi olayları anlatan metinleri, gazetedeki başyazıları vb. kullanabilirsiniz. Bu metinleri dağıtarak öğrencilerden, metinlerdeki doğrulukları ispatlanabilir ifadelerin altını çizmelerini isteyebilirsiniz. Yine metinlerdeki kişiler ya da olaylar hakkındaki yazarın ya da başka kişilerin görüşlerini içeren ifadeleri daire almalarını isteyebilirsiniz

2.6.4.3. Kavramlar

Sosyal Bilgiler Programı, bireyin kendinden yola çıkarak yaşadığı topluma ve dünyaya kabul edilebilir bir anlam yükleyebilmesinin yollarını belirlemeye çalışmaktadır. İnsan ya da kendine, hayata ve dünyaya verdiği anlamı “dil” aracılığıyla yapılandırır, ifade eder ve başkalarıyla yine dil ile paylaşır. Bu anlamın yapılandırılması, dört ana evreyi içermektedir. Bu evreler “olgu-kavram-genelleme ya da ilke-kuram” olarak belirlenebilirler. Sosyal hayatı oluşturan insan deneyimlerinin bütünlüğü, bu evrelerin tek başlarına ele alınmalarını engellemektedir. Sosyal Bilgiler Programında ne olgu, ne kavram, ne genelleme/ilke ve ne de kuram, tek başına ele alınmamaktadır.

Kavramların tanımlanabilmesi, bu hiyerarşik yapı içindeki yerlerinin belirlenebilmesiyle ilişkilidir. Yani, kavramın tanımlanabilmesi için, önce olgunun tanımının yapılması gereklidir. olgu kısaca, “doğal çevremizdeki olaylar, objeler, insanlar ve kolayca kanıtlanabilip, anlaşılıp hakkında ortak bir karara varılabilen şeyler hakkındaki veriler” olarak tanımlanabilir

Sosyal Bilgiler Programı, tek başlarına bir anlam kurmaya yetmeyen olgular bilgisini son hedef olarak ele almak yerine onu, öğrencinin bizzat kendisinin yapılandıracağı zihinsel şemanın yapıtaşları olarak görmektedir. Olguların ayırt edici ortak özellikleri; yani bir olgular kümesinin diğer bir olgular kümesinden ayıran adlandırma, “kavram” denilen bir üst sınıflamayı oluşturur.

Kavramlar insan düşüncesinin temel taşlarıdır. Nesne ya da olayların hem doğrudan hem de dolaylı olarak gözlenebilen özelliklerinden oluşurlar. Zihinsel bir sınıflama oldukları için gerçek dünyada değil, düşüncelerimizde vardır. Gerçek dünyada, ancak kavramları örnekleyen bulunabilir. Yeni deneyimlerle kavramların özellikleri nitelik ve nicelik açısından değişirler, Böylece kavramlar sürekli, yeniden tanımlanabilirler. Kavramların bazı özellikleri, bazen birden fazla kavramın özelliği olabilir. Çok boyutlu olan kavramlar dille ilgilidir. Denilebilir ki, insanların zihinsel etkinlikleri geliştirdikleri kavramlarla sınırlıdır. Hangi yolla kazanılırsa kazanılsın, bunlara yalnız kişinin kendi yaşamı anlam kazandırır.

Kavramlar belli bir konuda bir çok bilgiyi düzenleyen ve birleştiren unsurlardır. Eğitim, çoğu zaman, kavramların öğretilmesiyle ilgilidir. Coğrafya, sosyoloji, ekonomi, siyaset bilimi, tarih, vs. disiplinlere ait temel kavramlar bilgisi olmadan, kim

olduğumuzu ve yaşadığımız dünyanın ne olduğunu anlamamız büyük oranda sınırlandırılmış olacaktır.

Kavramlar, belli başlı soyutlamalardır. Tümüyle soyut bir içeriğin öğrenilmesi oldukça zordur. Bu nedenle kavramları bir dereceye kadar “somutlaştırma” gayretleri olmuştur. Bu amaçla kavram öğretiminde kullanılabilecek grafik materyaller geliştirilmiştir. Anlam Çözümleme Tabloları, Kavram Ağları ve Kavram Haritaları bunların en başlıcalarıdır.

Anlam Çözümleme Tabloları, öğrencilerin de katıldığı bir etkinlik ile, iki boyutlu bir tablo geliştirilir. Tablonun bir boyutunda özellikleri çözümlenecek olan varlıklar veya kavramlar yer alır, diğer boyutunda özellikler sıralanır. Anlam Çözümleme Tabloları kavramların tanımlayıcı ve ayırt edici özelliklerinin öğrenilmesinde etkili biçimde kullanılabilir. Öğrenci, bu araç hazırlanırken, öğrendiği sözcüklerin anlamlarını daha önceden bildiği sözcüklere bağlar, böylece kavram geliştirmiş olur. Anlam Çözümleme Tablosu bir defa hazırlandıktan sonra kavramları pekiştirmek için de kullanılabilir.

Kavram Ağları, öğrencilerin izlenimlerini, düşüncelerini yazılı öğretim araçlarındaki (ders kitabı, dergi, ansiklopedi, vs.) kavram ve ilkelerle uyumlu bir biçimde sergileyen grafik araçlardır. “Semantik Ağ” da denilen bu araç, öğrencileri; önceki bilgilerini harekete geçirmek, yeni kavramları geliştirmek, kavramlar arası yeni ilişkiler bulmak ve kavramları yeniden düzeltmek gibi zihin etkinlikleri ile yazılı metinleri daha iyi anlamalarına yardım eder. Kavram Ağları üniteye hazırlık basamağında kullanılabileceği gibi ünite işlenirken ve ünite sonunda da kullanılabilir. Bu araç özellikle, kavramları gruplamada ve bu yolla çocuğun zihin yapılanmasını düzenleyerek daha üst kavrama ve düşünme düzeyine erişmesine yardım eder.

Bir konuyla ilgili kavramların isimlerinin genelden özele doğru, birbirleriyle ilişkilerine göre şematik gösterimine **kavram haritası** adı verilir (Erden, 1996:212). Sözlük anlamından da anlaşılacağı üzere, kavram haritası, kavramlar arası ilişkileri anlamlı kılmayı göstermede kullanılır. Çoğunlukla belli bir alanla ilgili kavramlar birbirleriyle ilişkilidir. Bir obje, fikir ya da olay bazı durumlarda birden fazla kavram grubuna girebilir. Kavram öğrenmede öğrencilere öncelikle en geniş kavramın verilmesi gerekir. Bu kavram verildikten sonra öğrenciler bu kavramla ilgili alt

kavramları öğrenebilir. Öğrencilerin kavramlar arasındaki ilişkileri daha kolay görebilmeleri amacıyla kavram haritaları en uygun materyaller olarak karşımıza çıkar. Kavram haritaları, yapılmaları halinde, öğretimin her basamağında kullanılabilir.

2.6.4.4. Değerler

Değer, bir sosyal grup veya toplumun kendi varlık, birlik işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen ortak düşünce, amaç, temel ahlakî ilke ya da inançlardır. (Meb, 2005: s.87).

Değerin özelliklerini şöyle sıralayabiliriz:

1. Değerler toplum ya da bireyler tarafından benimsenen birleştirici olgulardır.
2. Toplumun sosyal ihtiyaçlarını karşıladığına ve bireylerin iyiliği için olduğuna inanılan ölçütlerdir.
3. Sadece bilinç değil duygu ve heyecanlar da ilgilendiren yargılardır.
4. Değerler bireyin bilincinde yer alan ve davranışı yönlendiren güdülerdir.
5. Değerlerin normlardan farkı normlardan daha genel ve soyut bir nitelik taşımasıdır. Değer normu da içerir.

Sosyal Bilgiler Programının değerleri aşağıdaki gibidir:

- Adil olma	- Duyarlılık	- Saygı
- Aile birliğine önem verme	- Dürüstlük	- Sevgi
- Bağımsızlık	- Estetik	- Sorumluluk
- Barış	- Hoşgörü	- Temizlik
- Bilimsellik	- Misafirperverlik	- Vatanseverlik
- Çalışkanlık	- Özgürlük	-Yardımseverlik
- Dayanışma	-Sağlıklı olmaya önem verme	

Değer Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar

Okullarda değer öğretiminin nasıl yapılması gerektiği konusunda farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Okullarda seçilen değerler, geleneksel telkin yöntemiyle aktarılabilir gibi değer açıklama yaklaşımı ile öğrencinin kendi değerlerinin farkına

varması sağlanabilir. Ayrıca öğrencinin değerlerini anlamak ve değerinin sistematik analizini yapmak amacıyla ahlaki muhakeme ve değer analizi yaklaşımları da kullanılabilir. Alanla ilgili kaynaklar incelenerek değer öğretiminde kullanılan farklı yaklaşımlar aşağıda verilmiştir.

Değer Açıklamak

Bu yaklaşım bireyin kendi duygu, inanç, öncelik ve değerlerinin farkında olmasını, güçlü ve zayıf yönlerini bilmesini ve yaşam onuruna sahip olmasını kapsar. Bu yaklaşım bireyin yaşam değerlerini fark etmesine, karar almasına, kararını uygulamasına ve başarmasına yardım eder. Yaşam becerileri eğitimi olarak da anılır. Değişen dünyada öğrencinin yaşamının tümünde ona rehberlik edecek bilgi, beceri ve duyguları öğrenmesine yardım eder (Kirschenbaum, 1995 aktaran: Meb, 2005: s.89).

Veliler ve öğretmenler tarafından telkine dayalı direkt değer öğretimi etkisini yitirmeye başlamıştır. Çünkü genç bireyler veli ve öğretmenlerinin dışında, akran gruplarından, televizyondan, yazılı basından ve sinema ve sanat dünyasının yıldızlarından etkilenmeye başlamıştır. Genç insanın kendisine örnek alabileceği insan sayısı artmış, öğretmen ve velinin öğrenci üzerindeki etkisi azalmıştır. öğrencinin modeli velisi, öğretmeni olabileceği gibi, bir şarkıcı, politikacı veya sinema yıldızı da olabilmektedir. Bütün bu etkiler altında genç insanın değerleri yetişkinler tarafından yönlendirildiğinde kendileri değerlerinin farkına varamamaktadırlar. Bu yüzden yaşamlarında önemli kararlar alma durumlarında akran gruplarının baskısıyla ve propagandanın etkisi altında kalmaktadırlar (Simon, 1972, aktaran: Meb, 2005: s.89)

Öğrencilerin hayatını nasıl yaşayacağı, seçimlerinde ve karar almada nasıl davranacağı ve aklına gelen soruların cevaplarını doğru verebilmesi için kendi değerlerini açıklığa kavuşturması gerekir. Genç veya yaşlı herkes otorite, çalışma, arkadaşlık, para, cinsellik, din, siyaset, boş zaman, okul gibi konularda anlaşmazlığa ve karışıklığa düşer ve değer çatışması yaşar. Bu günün genç ve çocukları geçmişe nazaran daha çok seçimle karşı karşıyadır. Alternatiflerin çok olması onları daha çok karmaşaya ve görgüsüzlüğe itmiştir. Bu karmaşıklık ve anlaşmazlık karşısında öğrencilere yardım gereklidir. (Simon, 1972, aktaran: Meb, 2005: s.89).

Değer açıklamanın anahtar ögesi cevap açıklamadır. Cevap açıklama öğrencinin kendi fikirlerini denemesi durumunda onu cesaretlendirir. Öğretmen cevap

açıklarken, kendi doğru cevabını önermemeli, değerlendirmemeli, eleştirmemeli ve ahlaki hale dönüştürmemelidir. (Meb, 2005: s.90).

2.6.4.5. Ahlaki Muhakeme

Kohlberg tarafından geliştirilen bu yaklaşımda amaç öğrencilere verilen ahlâkî ikilem içeren hikayelerle onların ahlaki yargılarını ortaya çıkarmaktır. Kohlberg yaptığı araştırmalarda aynı hikayelere farklı yaş grubunda bulunan öğrencilerin farklı yargılarda bulunduğunu saptamıştır. Araştırmaları sonucunda öğrencilerin gelişme dönemlerinin üç düzey ve altı basamakta toplandıklarını görmüştür (Selçuk, 2000:112).

I. Gelenek öncesi düzey:Bu düzeyde değerler dışa bağımlı ve kişinin kendi ihtiyaçlarındandır.

1. Dönem: Ceza ve İtaat (4-6 yaş); kişi cezadan kaçındığı için kurallara uyar.
2. Dönem: Çıkara dayalı alış-veriş (6-9 yaş); ödüle ulaşmak için kurallara uyar.

II. Geleneksel Düzey: Başka kişilerin ve grupların ihtiyaçlarını dikkate alır. Geleneksel değerler benimsenmiştir.

3. Dönem: Kişiler arası uyum (10-15 yaş); iyi çocuk evresinde olup başkalarının onayını almak için kurallara uyar.

4. Dönem: Kanun ve düzen (15-18 yaş); otoriteye, sosyal kurallara ve kanunlara suçluluk ve dışlanma kaygısından dolayı uyar.

III. Gelenek ötesi düzey: İnsan haklarının gözetildiği evrensel değerler benimsenir.

5. Dönem: Sosyal anlaşma (18-20 yaş); davranışlarına insanlığın ortak mutluluğu için gerekli olan değerler yön verir.

6. Dönem: Evrensel ahlaki ilkeler (20-üstü); davranışlarına insan hakları, eşitlik, demokrasi, özgürlük gibi evrensel ilkeler yön verir.

2.6.4.6. Değer Analizi

Değer analizi yaklaşımı, değer eğitiminde dikkati, düşünceyi ve ayırt etmeyi gerektiren bir analizdir. Değer soruları üzerinde duygusal olmadan, akılcı bir şekilde değer sorularını test eder. Bu yaklaşımda ahlaki gelişim teorisinin tersine öğrenciler

bir pozisyon alır ve yargılar. Değer analizi yaklaşımı gerçek ya da yapay bir problemle karşılaşıldığı zaman uygulanan bir yaklaşımdır.

Bu yaklaşımda öğrenciler örnek olaylarla ahlaki düşünme becerisini kazanırlar. Aynı zamanda öğrenciler bilimsel problem çözme yöntemini sosyal problemlere uygulamayı da öğrenirler (Meb, 2005: s.93). Öğrencilere değerlerle ilgili soruları anlamaları için analiz yeteneklerinin ve dikkat yeterliliklerinin geliştirilmesi gereklidir.

Değer analizinde temel görevler şu şekildedir (Meb, 2005: s.93)

1. Konunun (Çıkmazın) tanımlanması
2. Alternatiflerin açıklanması
3. Her alternatifle ilgili kanıtlar toplayarak sonucun tahmini
4. Kanıtların değerlendirilmesi ve uzun vadeli sonuçların tahmini
5. Muhtemel durumların tanımlanması
6. Her durum için mümkün olan sonucun değerlendirilmesi ve açıklanması
7. Alternatifler arasından seçme ve uygun hareket için karar alma.

2.7. Öğrenme Öğretme Süreçlerinde Öğretmenin Rolü

Yaşam boyu öğrenen, edindiği bilgi ve beceriyi yaşama geçiren bireylerin yetiştirilmesinde öğretim yöntem ve teknikleri de büyük önem taşımaktadır. Çağın gerektirdiği donanımlara uygun hedefler belirlenmiş olsa bile bu hedefleri tamamen geleneksel yöntemlerle gerçekleştirmek mümkün değildir. Öğrenme süreçlerinde, öğrencilerin düşünmelerini, araştırmalarını, sorun çözmelerini ve edindikleri bilgi ve beceriyi yeniden yapılandırıp yaşama geçirmelerini destekleyen yöntem ve teknikler işe koşulmalıdır. Yapılan çeşitli araştırmalar, öğretimde anlatım yönteminin mümkün olduğu kadar az kullanılması gerektiği konusunda önemli ip uçları sağlamaktadır. Anlatım yönteminin bazı yöntemlerle karşılaştırılması da bu görüşü destekleyici sonuçlar ortaya koymaktadır. (Açıkgöz, 2003).

Öğrenme sürecinin sorumluluğunun öğrencide olması öğretmenin sorumluluğunun bittiği anlamına gelmemelidir. Öğrenci merkezli öğrenme ortamlarında öğretmenin rolünün geleneksel rolünden farkı; kendi kararlarını uygulamak yerine

öğrencilere yön göstermek, önerilerde erekli durumlarda açıklama yapmak, fikir vermek, rehber olmak ve onların gelişimlerini gözlemektir. Örneğin, öğretmen hangi öğretimsel işin yapılacağı ya da hangi kaynağa bakılacağı konusunda fikri olamayan öğrenciye çeşitli işler ya da kaynaklar önerebilir. Öğrencinin gelişmesinde sorunlarla karşılaşıldığında önlem almak da öğretmenin sorumluluğundadır. Burada söz konusu olan öğretmenin öğrenciye kendi kararlarını empoze etmemesi, onun öğrenmesi ile ilgili kararları onun yerine almamasıdır (Açıkgöz, 2003:34). Öğretmen bilgi aktarıcı, karar verici olmak yerine öğrencilerin öğrenme sürecine etkin katılımını sağlayarak, öğrenmeyi kolaylaştırmalıdır.

Çeşitli çalışmalar, sınıf ortamında öğrencileri etkin kılmak ve sınıfta katılım düzeyini artırmak için yararlı olabilecek etkinlikler sunmaktadır. Bu çalışmalardan, Rosenshine ve Stevens (1986) ve Copple, Siegel ve Sanders (1984) için öğrenme sürecinde öğrencinin katılım düzeyini arttırmak amacıyla geliştirdikleri öneriler şöyle özetlenebilir (Selçuk; 2001:117).

- Öğrencilerin kendi kişisel ve akademik ihtiyaçlarına öğretmenin iznini almak zorunda kalmaksızın ulaşmaları sağlanmalıdır.
- Yeterli esnekliği olan bir kurallar sistemi olmalıdır.
- Öğretmenler öğrencilerin çalışmalarını gözlemek ve öğrenci gelişimi konusunda bir farkındalık geliştirmek için düzenli olarak programlanmış aralıklarla sınıfta dolaşmalıdır.
- Öğretmenler öğrencilerin işi gevşek tutma davranışları yayılmadan ve diğer öğrencileri de etkilemeden bunu önleyecek bir sınıf profili kullanmalıdır.
- Öğrenciler bağımsız olarak çalışırken, öğretmenler ödevlerin ilgi çekici ve öğretmenin talimatları olmaksızın her öğrenci tarafından tamamlanabilecek kadar anlaşılabilir olduğundan emin olmalıdırlar.
- Öğretmenler öğretim için sınıfı organize etme ve talimatlar verme gibi etkinlikleri azaltmalıdırlar. Bu durum öğrencilerin kendilerinden hangi etkinliklerin bekleneceğini hangi sıra dahilinde çalışacaklarını bilmelerini sağlayacaktır.
- Öğretmenler, grup çalışması, etkinlik kitapları, kişisel ödevler ve projelerin kullanımını arttırmalıdırlar.
- Öğretmenler öğrencilerin beklentileriyle ilgili sınıf etkinlikleri seçmelidirler.

• Borich (1999) ise, bunlarla birlikte öğrencilerin öğrenme sürecine etkili bir şekilde katılımı için gerekli olan eylemleri şöyle sıralamaktadır:

- Yargılayıcı bir ortam oluşturmadan geri bildirim için fırsatlar sunmak,
- Öğrenme sürecinde ilgiyi sürdürmek ve dikkati arttırmak için bireyselleştirilmiş ve öz yönlendirmeli etkinlikler kullanmak,
- Anlamlı sözel övgüler kullanmak,
- Gelişmeyi sağlamak için gerekli yönetimi sağlamak.

Sosyal Bilgiler dersinde, bilgi öğrencinin kendisi tarafından yapılandırılmalıdır. Karar verici olarak öğrencilerin yetiştirilmesinde bilginin, bir amaç olarak değil, bir problemin çözümünde araç olarak edinilmesi sağlanmalıdır.

Öğrenciler, görsel ve yazılı basının eleştirel bir okuyucusu olmaya teşvik edilmeli, öğrencilerde yansıtıcı düşünme becerisi geliştirilmeye çalışılmalıdır. Yeni sosyal bilgiler programı becerilere vurgu yapmaktadır. Öğretmen tarafından sözü edilen becerilerin edinilmesine dikkat edilmelidir. Bunun için bir takım etkinlikler önerilmiştir. Öğretmen, aynı beceriyi daha kısa sürede ve daha kalıcı edindirmek için kendi hazırladığı etkinlikleri de uygulayabilir.

Sosyal Bilgiler programının uygulanması sürecinde gerekli beceri, bilgi ve kavramları kazandırmada işe koşulabilecek ve etkinliklerimize temel oluşturabilecek bazı uygulamalar şunlar olabilir (Açıkgöz, 2003:86-125):

Örnek Olay İncelemesi: Öğrencilerin işlenen konuyla ilgili örnek olayları işlenen konu ilkeleri açısından çözümlemesidir. Örneğin, erozyonun nedenlerinin saptanması,

Sonuç Çıkarma: Öğrencilerin işlenen konuda ulaştıkları sonuçları belirlemeleridir. Örneğin, bir bölgenin yeryüzü şekilleri işlendikten sonra o bölgeyle ilgili “sonuç olarak ... bölgesi kurak ve verimsiz bir bölgedir.” biçiminde sonuçlar çıkarma,

Geri Plandaki Düşünceleri Bulma: Öğrencilerin işlenen konuyu ya da konuyla ilgili olayları analiz ederek açıkça ifade edilmemiş düşünceleri keşfetmeye çalışmasıdır. Örneğin tarihi bir olay işlendiği zaman kişilerin neden böyle davrandıklarını, ne düşünüyor olduklarını bulma. İncelenen bir yazıda yazarın amacı, varsayımları gibi metinde açıkça yer almayan düşüncelerini saptama

Slogan Bulma: Öğrencilerden işlenen konunun ana düşüncesini yansıtan bir slogan üretmeleri istenir. Örneğin, çevreye duyarlılık ya da çocuk hakları konusu işlenirken konuyla ilgili bir slogan istenebilir.

Reklam Hazırlama / Poster Afiş Hazırlama: Öğrencilerin işlenen konuya ilişkin televizyon ya da gazete için tanıtıcı reklamlar, posterler ya da afişler tasarlaması. Reklamlar görsel, işitsel yada hareketli olabilir. Örneğin bir sivil toplum kuruluşu için tanıtım çalışması yapılabilir. Ya da girişimcilik ögesini de içermesi açısından kendilerinin sınıfta oluşturacakları marketler, alış-veriş merkezleri için reklamlar hazırlanabilir.

Şiir-Öykü Yazma/Şarkı Yapma: Öğrencilerin işlenen konunun önemli noktalarını yansıtan şiir ya da öykü yazmaları ya da öğrenme malzemesinin, öğrenilenlerin şarkıyla anlatılmasıdır. Örneğin, yağmurun oluşumunun şiiri, şarkısı, Milli Mücadele sürecini ya da farklı ülkelerdeki çocukların yaşamlarını anlatan öyküler yazılabilir.

Görsel İmge Oluşturma: Öğrencilerin işlenen konuyu grafik, resim, karikatür, tablo, şema, şekil vb. herhangi bir görsel imge ile göstermesidir. Örneğin, yönetim birimlerini gösteren bir şema ya da üretim-dağıtım-tüketim örüntüsünü gösteren bir akış şeması oluşturulabilir.

Önem Sırasına Koyma: Öğrencilerin, işlenen konudaki ana düşünceleri, ilkeleri ya da anahtar sözcükleri önem sırasına koymalarıdır. Örneğin, öğrenciler bir metindeki düşünceleri ve tarihte yapılan bir anlaşmanın maddelerini, bir olayın nedenlerini önem sırasına koyabilir.

Başlık Bulma: Öğrencilerin okudukları bir metin ya da izledikleri olaya başlık koymaları, eğer varsa var olan başlığı değiştirmeleridir. Başlık bulma her konuda kullanılabilir.

Sınıflama: Öğrencilerin belli bir konuda bilgi toplamaları ve onları sınıflayarak sunmalarıdır. örneğin, sigaranın zararları, teknolojik ürünlerin kullanım alanları, afetlerden korunma yolları gibi bilerin toplanması ve sınıflanması.

Örnek Verme: Öğrencilerin işlenen konuları açıklığa kavuşturucu örnekler vermesidir. Çevresindeki sağlık ve yardım kuruluşlarına örnekler verebilir.

Kendini Değerlendirme: Öğrencilerin neyi ne kadar öğrendiklerinin incelenmesi, öğrenme sürecinin başındaki ve sonundaki düzeyine bakarak ne kadar gelişme gösterdiklerinin saptanmasıdır.

Yordama Yapma: Sınıfta işlenen konunun işlenmemiş bölümüyle ilgili tahminlerde bulunma ve bu tahminlerin gerekçelerini açıklamadır. Örneğin bir öykünün ya da tarihteki bir olayın sonucunu tahmin etme

Bulmaca: Öğrencilerin konu ile ilgili bulmaca hazırlamaları ya da öğretmen tarafından hazırlanmış bir bulmacayı çözmeleridir. Kavram öğretiminde kullanılabilir

Dramatizasyon: Öğrencilerin, öğrenilenleri dramatize ederek göstermeleridir. Örneğin trafik polisi, yaya, sürücü vb. rolleri oynanarak trafik kuralları konusu işlenebilir.

Tavsiyede Bulunma: Öğrencilerin işlenen konuda ilgili kişilere tavsiyede bulunmasıdır. Örneğin, yerel yönetimler konusunda yöneticilere, bilinçli tüketicilik konusunda tüketicilere tavsiyede bulunabilirler. Her düzeydeki öğrenciler, öğrendikleri konularla ilgili kendilerinden sonraki öğrenciler için tavsiyeler hazırlayabilirler. Bu, öğrencilerin konu ve öğrenme süreci hakkında düşünmelerini sağlayacaktır.

Karşılaştırma: Öğrencilerin, öğrenilenler arasındaki farkları ya da benzerlikleri saptamasıdır. Örneğin, tarihsel olaylarla güncel olayların benzerlikleri, ülkeler arası farklılıklar incelenebilir.

Problem Çözme: Öğrencilerin, öğrenilenleri kullanarak yanıtı kaynaklarda olmayan problemleri çözmeleridir. Örneğin bölgesine bir baraj inşa edecek olsanız tam olarak nereye ederdiniz? iyi bir problem olabilir.

Görüşme Yapma: Öğrencilerin öğrenilenlerle ilgili birbirlerine ya da bilgi alma amaçlı gerçek yaşamdaki insanlara sorular sorması ve bu soruların yanıtlanmasıdır. Örneğin, sağlık konusunda doktorlarla, meslekler konusunda meslek sahipleriyle, yönetim konusunda yöneticilerle görüşülebilir.

Alan Gezileri: Öğrencilerin, öğrenilenlerle ilgili mekanlarla ilgili yaptıkları inceleme gezileridir. Geziler, doğal çevrede, müzede, kent içindeki kurumlarda olabilir. Ancak, gezilerin amaçlara hizmet etmesi için, gezi öncesinde nelere dikkat edileceği, gezi sırasında gezideki gözlemlerin kayıt edilmesi ve gezi sonunda toplanan bilgilerin sınıflanması gibi etkinliklere yer verilmelidir.

Kavram Haritası Oluşturma: Konu ile ilgili başlıca kavramların, merkezi bir kavram etrafında birbirleriyle ilişkilerini gösterecek bir haritanın oluşturulmasıdır. Örneğin, demokrasi kavramı etrafında, ulusal egemenlik, laiklik, eşitlik, cumhuriyet, gibi kavramlar yer alabilir.

Kanıtlama: Öğrencilerin, öğrenilenlerle ilgili bir yargıyı destekleyici bilgileri toplamaları bu bilgileri çözümlenmeleri ve o yargıya doğrulayan kanıtlar olarak sunmalarıdır. Örneğin, Türkiye'nin çölleşmekte olduğu, kültürün geçmişten bu güne taşındığı, bazı mesleklerin kaybolmaya yüz düşüncelerini kanıtlamaya çalışmak gibi.

Tüm bu uygulamalarla birlikte empati kurma, değerlendirme, benzetim, günlük yaşamla ilişkilendirme, not alma, görüş tarama, gözlem, formüleştirme, haber toplama, önceki düşünceleriyle karşılaştırma, bildikleriyle bağ kurma, dosya oluşturma, öykü tamamlama, öğretim malzemesi hazırlama, çalışma yaprağı, koleksiyon yapma, hipotez oluşturma ve yıllık hazırlama, tersinden düşünme, anlaşma imzalama, pandomim, öğrendiklerini listeleme, proje, gazete çıkarma, yeniden yazma gibi uygulamalar etrafında farklı öğretim etkinlikleri hazırlanabilir.

2.8. Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılan Araç - Gereçler

Eğitim ortamında istendik davranışı öğrenciye kazandırmak için gerekli araç-gereçlerin tümü ve bunların eğitim ortamında kullanımı olarak ele alınabilir. Sosyal bilgiler dersinin hedef davranışlarını kazandırmada kullanılacak araç- gereçler şunlar olabilir:

1. Gerçek eşya, giysi ve kalıntılar, anıtlar, süs eşyaları, silahlar, paralar vb.: Eski uygarlıklardan kalan mezarlar, kiliseler, camiler, havralar, hanlar, hamamlar, kaleler, kümbetler, köprüler, evler, saraylar, takılar, giysiler, oturma, yatak, mutfak, ticaret ve ulaşım araç-gereçleri, yazılı, yazısız kalıntılar üç boyutlu görsel işitsel iletişim araçlarıdır. Bunlar yeri gelince eğitim ortamında kullanılmalıdır; çünkü üç boyutlu ve daha çok duyu organına hitap eden araç-gereçler iletişimi daha kolaylaştırır.

2. Yeryüzü şekilleri: Okulun çevresinde olan dağ, tepe, ova, vadi, plâto, dere, çay, nehir, göl, denizler bu konularla ilgili hedef davranışları kazandırmada doğal araç-gereçlerdir. Sosyal bilgiler dersinde “İlimiz ve Bölgemizin Yer Şekilleri” adlı konuyla ilgili hedef davranışlar işlenirken öğrencilerin okulun çevresinde bulunan doğal durumdan yararlanması sağlanmalıdır. Öğrencilere çevreyi gezdirerek, onun

üzerinde gözlem, araştırma ve inceleme yaptırarak yeryüzü şekilleriyle ilgili istendik davranışları öğretmen daha kolay kazandırabilir.

4. Çevredeki kurum ve kuruluşlar, görevli, yetkili ve ilgili kişiler: Okulun bulunduğu çevrede muhtarlık, kaymakamlık, vilayet, belediye, postane, karakol, hastane, pazar, bakkal, süpermarket, panayır, sergi, fuar, Türkiye Büyük Millet Meclisi vb. kurum ve kuruluşlar; muhtar, ihtiyar heyeti üyeleri, kaymakam, vali, cumhurbaşkanı, başbakan, bakan, turistler, polis, doktor, postacı, savaşa katılmış kişiler, olayları görenler, yaşayanlar olabilir.

5. Üç boyutlu modeller, Güneş sisteminin basit modeli, maketler: Bunlar kabartma haritalar, dağ, ova, vadi, yayla, göl, deniz vb. yeryüzü şekillerinin, eski tarihi anıtsal eserlerin, kentlerin alçıdan, kâğıttan modelleri, maketleri olabilir. Söz gelişi, Doğu Anadolu Bölgesi'nin kabartma haritası, Bitlis'in yeryüzü şekillerinin alçıdan ya da kâğıttan maketler, Truva'nın kent plânına uygun maketi vb. sınıf ortamında kullanılabilir. Bunları sınıfta öğrenciler de yapabilir. Bunun için imkân ve fırsat onlara verilmelidir. Öğrencilerin yaptığı modeller ve maketler mutlaka sergilenmelidir.

6. Bilgisayar: Eğitim ortamında kullanılabilecek en etkili eğitim araçlarından biri de bilgisayarlardır. İlerde eğitim bilgisayarla yapılabilir. Bunun için programlaştırılmış öğretime gidilmelidir. Programlaştırılmış öğretim, öğrenciye kazandırılacak hedef ve davranışlar, içerik, bunların her bir öğrenciye nasıl kazandırılacağını gösteren eğitim durumları (senaryo) ve her bir öğrencinin ne derece kazanıp kazanmadığını yoklayan sınav durumları ve dönütten oluşur. Bu tür öğretim bir bakıma bireyselleştirilmiş öğretimdir. Her konu alanı için en basitten en karmaşığa, en kolaydan en zora, en somuttan en soyuta, bilinenden bilinmeyene, yakın çevre ve zamandan uzağa ve birbirinin ön koşulu olacak şekilde hedef davranışlar ve üniteler saptanır. Sonra bunların eğitim (senaryoları) ve sınav durumları düzenlenir. Bunlar birer ders saatlik (20, 25,40, 45, 50, 60, 80, 120 dakikalık) disketlere geçirilir. Öğrencinin bu hedef davranışlarla ilgili hazır bulunuşluk düzeyi belirlenir ve ona şu disketten başla denir. Öğrenciye, düzenlenen senaryoyla istendik davranışlar adım adım (küçük adımlar ilkesiyle) kazandırılır. Her adımdan sonra bir sınav yapılır. Öğrenci bir hedef davranışı kazanmadan diğerine geçemez. Eğer hedef davranışı kazanamamışsa, tekrar başa ya da diğer ilgili etkinliğe döner. Bu süreç hedef davranışlar bitene dek sürer. Hedef davranışı kazanmada güçlük çekiyorsa, o hedef davranışla ilgili video kasetten

filmi izler bu filmin sonunda yine o davranışı kazanamamışsa, ilgili öğretmenle görüşür ve ondan gerekli açıklama ve dolaysız uyarıcıları alır. Her hedef davranış kazandırılırken gerekli yerde ipuçları, dönüt ve düzeltmeler, pekiştireçler öğrenciye sunulur. Böyle bir yaklaşım, sosyal bilgiler dersi için de işe koşulabilir.

7. Televizyon, video, sinema, radyo, teyp, ses bantları: Eğitim ortamında kullanılan araç ve gereçlerdendir. Bunlarla pek çok toplumsal olgu, olaylar yeniden eğitim ortamına getirilip sunulabilir. Sosyal bilgiler dersinde, toplumsal ve kültürel olgu ve olaylar filmlere çekilip, hedef ve davranışlarla ilgili olanlar eğitim ortamında etkili bir şekilde kullanılabilir. Söz gelişi, Türkiye Cumhuriyeti'nin, Osmanlı Devleti'nin kuruluşu, İstanbul'un Fethi, Kurtuluş Savaşı, Birinci ve İkinci Dünya Savaşları, Yurdumuzda Turistik Bölgeler, Ekonomik Kalkınma Siyasal Gelişmeler, Göçler, Nüfus, Yeryüzü Şekilleri vb. ile ilgili hedef davranışlarla tutarlı filmler çekilip, sınıfta yeri gelince öğrencilere sunulabilir. Hedef davranışları desteklemeyen filmler eğitim ortamına getirilmemelidir. Ayrıca filmler kısa olmalı, en ilginç yerlerde kesilmeli ve öğrencilere "Bundan sonra neler olabilir?" sorusu sorulmalı, onların düşünceleri alındıktan sonra filme devam edilmelidir. Filmler hedef davranışları desteklemeli, öğrencinin düzeyine uygun kısa (azami 15 – 20 dakikalık), renkli, açık ve anlaşılır olmalıdır. Radyo, ses bantları ve teypler, konuşmaların tekrar dinlenmesi de işe yarayabilir.

8. Tepegöz, epidiyaskop, projektör: Kazandırılacak hedef davranışlarla ilgili resimler, fotoğraflar, çizimler, krokiler, grafikler, ilkeler bu araç gereçlerle yeri ve zamanı gelince öğrenciye sunulabilir. Söz gelişi dağ, ova, vadi, plato, büyük kent, kasaba, köy, belediye, eski anıtlar, silahlar, planlar, barajlar, fabrikalar vb. ile ilgili renkli resimler, slaytlar yeri ve zamanı gelince hem öğretmen, hem de öğrenci tarafından bu araçlar kullanılarak sınıfta gösterilebilir. Resimler, çizimler, haritalar, fotoğraflar vb. gösterilince öğrenciler, gerekli sorular sorularak bunlar üzerinde konuşturulmalıdır.

9. Kum masası, elektrikli dilsiz haritalar, tuz haritası, plastik ya da kâğıttan maketler, oyuncaklar, bebekler, mankenler, küre: Kum masası sosyal bilgiler dersinin bazı hedef davranışlarını kazandırmada etkili olabilir. Örneğin, bölge, il, ilçe, köy, mahalle ile ilgili yeryüzü şekilleri, yollar, varsa hava alanları, limanlar, körfezler, göller, fabrikalar vb. kum masasının üzerinde maketler kullanılarak gösterilebilir. Öğrenciler bunları kum masasının üzerinde kendileri yapıp sunabilirler. Bu tür etkinlikler, öğrencinin hem olguları somutlaştırmasını; hem de etkin katılımıyla

davranışların kalıcılığını sağlayabilir. Elektrikli dilsiz haritalar, yeryüzü şekillerinin, kent, kasaba, köy, liman, körfez, baraj, hava alanı, turistik yerlerin vb. öğrenciye kazandırılmasında etkili bir araç olarak kullanılabilir. Söz gelişi, her ilin, bölgenin, Türkiye'nin, diğer ülkelerin dilsiz haritaları yapılır. Bunların alt kısmına kentler, kasabalar, yeryüzü şekilleri, hava alanları, limanlar, körfezler, fabrikalar vb. adları yazılır. Öğrencinin elindeki devre tamamlayıcısıyla istenileni bulması istenir. Bu devre doğru yere konunca ışık yanar ya da zil çalar. Yanlış yere konunca zil çalmaz ve ışık yanmaz. Böylece bu tür istedik davranışlar öğrenciye daha kolay ve eğlenceli bir şekilde kazandırılabilir.

10. Pusula, termometre, barometre, yağış ölçer, rüzgar fırıldağı ve oku, saat, takvim: İl, ilçe, köy, mahallenin iklimi ile ilgili verilerin toplanmasında termometre, barometre, rüzgar fırıldağı ve oku; yön bulmada pusula, yıldızlar, saat, ağaçlar, taşlar, kayalar vb., zamanla ilgili davranışların kazandırılmasında saat ve takvim eğitim ortamında hem öğretmen, hem de öğrencilerce kullanılmalıdır. Bazı durumlarda bu araç-gereçlerin öğrenci tarafından yapılmasına imkân ve fırsat verilmelidir.

11. Tarih ve coğrafya şeridi: Tarihi ve coğrafi olguların işlenmesi için sınıf duvarına yapılan şeritlerdir. Bunlar tarihi olguların kronolojik bir sırayla dizilmesini sağlar, coğrafi olguların nasıl olduğunu somutlaştırabilir. Bu şeritler, öğrencilerce yapıp işlenmelidir. Öğrenciler hedef davranışlar işlendikçe, onlarla ilgili resimler, yazılar, fotoğraflar, grafikler, tablolar, şekiller ve çizimleri bu şeritlere yerleştirmelidirler. Söz gelişi, Cumhuriyet Bayramı, ülkedeki nüfus artışı vb. ile ilgili öğrencilerce yapılan, yazılan ve toplananlar, bu şeritlerce konulabilir. Öğretmen her bir öğrencinin bir etkinliğini bu şeritlere koymaya özen göstermelidir.

12. Haritalar, atlaslar, resimler, fotoğraflar, krokiler, planlar, grafikler, levhalar: Dünya, ülkeler, Türkiye, bölge, illerle ilgili dilsiz, fiziki, idari, iklim ve bitki örtüsü ve Tarihi haritalar her sınıfta ya da her okulda bulunmalıdır. Bunlar derslerde öğretmen ve öğrencilerce kullanılmalıdır. Öğrencilerin Türkiye, bölge ve ilin haritalarını yapmalarına olanak tanınmalıdır. Atlaslar, hem coğrafya, hem de tarih dersinin hedef davranışlarını kazandırmada etkili birer araçtır. Öğrencilerce de tarihi ve coğrafi atlaslar oluşturulabilir. Resimler, fotoğraflar renkli ve hedef davranışlarla ilgili olmalıdır.

13. Kuklalar, birbirini izleyen resim seti (flaşkartlar), çizgi resimler, figüranlar, afişler, kitaplar, ansiklopediler, dergiler, gazete kûpürleri, prospektüsler, broşürler: Kuklalar, eğitim ortamında olayları anlatmada etkili bir şekilde kullanılabilir. Söz gelişi; İlk Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılmasıyla, İstanbul'un fethiyle ilgili bir olayın açıklanmasında kuklalarla düzenlenen bir iletişim (Karagöz oyunu gibi) öğrencilerin ilgisini çekebilir ve mesajın anlaşılmasını kolaylaştırabilir. Birbirini izleyen resimler renkli ve yeterli büyüklükte olmalı, peş peşe ve teker teker sunulmalıdır. Trafikle, savaşlarla, demokrasiyle ilgili bir olay aşamalı bir biçimde dört beş renkli resim halinde düzenlenmeli ve her resim üzerinde öğrenciler konuştuktan sonra ikincisi, onun üzerinde de konuşulduktan sonra üçüncüsü sunulmalı; süreç, bu olay ve ilgili resim seti bitene dek sürdürülmelidir. Sosyal bilgilerin hedef davranışlarıyla ilgili her türlü çizgi resimler (çöp adam), figüranlar, afişler, kitaplar, ansiklopediler, dergiler, gazete kûpürleri, prospektüsler, broşürler okul ve sınıf kitaplığında bulunmalıdır. Öğrenciler bu tür kaynakları toplayıp sınıfa getirmeli ve eğitim ortamında kullanılmalıdır.

14.Kara tahta, pazen tahta, manyetik tahta, bülten tahtası, cam ve beyaz tahta: Bunlar da eğitim ortamında yeri ve zamanı gelince kullanılmalıdır. Öğrencilerce Türkiye'nin, bölgenin, ilin, ilçenin, köyün haritası, krokisi, planı çizilirken, resimler, grafikler sunulurken tahtalar işe koşulabilir. Tahtalar pek çok öğrencinin kullanacağı büyüklükte olmalı ve sınıfın değişik yerlerine konulmalıdır. (Sönmez 1998:212-218)

2.9. Milli Eğitim Bakanlığının Eğitim Teknolojisi İle İlgili Birimleri

Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olarak eğitim teknolojisi ile ilgili birimler, yönetim, üretim dağıtım olmak üzere üç grupta yapılandırılmıştır. Bunlar:

2.9.1. Yönetim birimleri

2.9.1.1. Eğitim Teknolojisi Genel Müdürlüğü

Eğitim ve öğretimin, teknolojik gelişmelerle desteklenmesi, yaygınlaştırılması, niteliğinin yükseltilmesi, açık öğretimle, örgün öğretim arasında işlevsel bağlantı kurulması gereken araştırma, planlama, uygulama, değerlendirme, insan gücü yetiştirme hizmetlerini yapmak amacıyla kurulmuştur.

2.9.1.2. Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı

Eğitim ve öğretimde uygulanan yeni gelişmeleri yurt içinde ve yurt dışında takip etmek, değerlendirmek, eğitim ve öğretim programlarını araştırmak, incelemek, geliştirmek, Talim ve Terbiye Kuruluna sunmaktır.

2.9.1.3. Eğitim Araçları ve Donatım Dairesi Başkanlığı

Okul ve kurumların her türlü laboratuvar ile göze ve kulağa hitap eden araçların üretimi ile bu araçlarla ilgili araştırma, planlama, yapım, onarım ve dağıtım işlerini yürütmek, yararlanma ve kullanma yollarını öğretmek, radyo ve televizyonda örgün ve yaygın eğitime yönelik eğitim programlarının hazırlanmasını ve yayınlanmasını sağlamaktır.

2.9.1.4. Yayınlar Dairesi Başkanlığı

Öğretim kurumlarında kullanılması uygun görülen ders kitapları ile yönetici, öğretmen ve bakanlığın diğer personeli ile öğrenciler için, kaynak ve yardımcı olacak eğitim dokümanları ile basılı evrak ve diğer uygun eserleri basmak ve bastırmak.

2.9.1.5. Hizmet-İçi Eğitim Dairesi Başkanlığı

Bakanlık personelini, eğitim plan ve kalkınma planlarının eğitim hedefleri doğrultusunda, hizmet öncesi eğitimden gelen personelin kuruma intibakını yapmak, uygulamada birlik kazandırmak, hizmet öncesi eğitimin eksikliklerini tamamlamak, eğitim alanındaki yeniliklerin, gelişmelerin gerektirdiği bilgi, beceri ve davranışları kazandırmak, mesleki yeterlik ve anlayışları geliştirmek.

2.9.2. Üretim birimleri

2.9.2.1. Ders Aletleri Yapım Merkezi

Eğitim Teknolojisi Genel Müdürlüğüne bağlı bir birimdir. Ders Aletleri Yapım Merkezi (DAYM) gelişen yeni teknolojiye göre makina-teçhizat donatım ve değişimini yapmaktadır.

2.9.2.2. Film-Radyo ve Televizyon ile Eğitim Merkezi

Eğitim Teknolojisi Genel Müdürlüğüne bağlı bir birimdir. Eğitimin çeşitli kademelerinde ihtiyaç duyulan film, film şeridi, diya, fotoğraf, ders levhası, radyo ve

tv. ile eğitim programları, ses ve video bantları, uygulama kılavuzu ve bültenleri vb. göze-kulağa hitap eden eğitim araçlarını hazırlamak, yapmak, geliştirmek ve kullanma yollarını öğretmek ve bu alanda araştırma geliştirme yapmak üzere kurulmuştur.

2.9.3. Dağıtım birimleri

2.9.3.1. İl Eğitim Araçları ve Donatım Merkezleri

Milli Eğitim Bakanlığına bağlı her derece ve türdeki eğitim kurumları ile diğer kurum ve kuruluşların eğitim teknolojisinin gerektirdiği laboratuvar ve göze kulağa hitap eden GIYE görme işitme yoluyla eğitim araçları ile çeşitli donatım malzemelerine ait ihtiyaçların mahallinde tespitini yaparak, temini için Bakanlığa bildirmek Bakanlıktan gönderilen malzemeleri amacına uygun olarak eğitim kurumlarına dağıtmak, kullanılıp kullanılmadığını takip etmek, bozulanların onarımlarını yapmak, ihtiyaç halinde imkanlara göre mahallen çoğaltımını yapmak suretiyle il düzeyinde bu hizmetleri yürütmek üzere her ilde Eğitim Araçları ve Donatım Merkezleri kurulmuştur. Bu merkezler, Bakanlık teşkilatı ve üretim merkezleri ile okullar arasında köprü görevi görmekte, üretilen araçların okullara ulaştırılmasını ve kullanımını sağlamaktadırlar.

2.9.3.2. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınevleri

Milli Eğitim Bakanlığınca öğretmen ve öğrencilere yönelik basılan, hazırlanan ders kitabı, yardımcı kitap, bilimsel kitaplar, hikâye, roman, şiir kitapları, öğretmenlerin eğitim öğretimde kullandığı not defteri, basılı evrakları vs. yurt genelinde satmak.

2.10. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretmenlerinde Bulunması Gereken Özellikler

Eğitim hayatın her kademesinde devamlılık arz eden bir davranış değiştirme sürecidir. Bu sürecin eğitim kurumlarında yürütülen kısmı kabaca; amaç, muhteva, metot ve teknik, değerlendirme basamaklarından oluşur. Bu basamakların her aşamasında aktif olarak görev yapanlar ise öğretmenlerdir. Zira eğitim ve öğretim faaliyetleri bir amacın tayin edilmesi ile başlar. Öğretmen, amaçlara göre tayin edilen muhteva ile birlikte uygulanan metotlardan sonra öğrencilerin ilk başta belirtilen amaçlardan ne kadarını gerçekleştirip gerçekleştirmediğini tespit etmek için değeren-

dirmeye geçer. O halde bütün bu süreçlerde etkili bir rolü olan öğretmende bulunması gereken özellikleri; öğretmenlik mesleği, öğretmenin görevleri, kişilik özellikleri, iyi bir öğretmende bulunması gereken değerlerdir (Büyükkaragöz, Kesici, 1998, s.68).

Öğretmen öğrencilerine ilk olarak kültürel değerleri aktarabilir. Bu değerler bireylerin toplum içinde birbirine benzer davranışlarda bulunmasını sağlayan ve toplumun bütünlüğünün korunmasına yardımcı olan değerlerdir. İkinci olarak öğrencilerin toplumsallaşmasını sağlayabilir. Öğrenci toplumun bir üyesi olduğunun farkına varır. Üyesi olduğu bu toplumun maddi ve manevî öğelerini öğrenir ve benimser. Öğretmen toplumsallaşma sürecinde öğrenciye; ihtiyaçlarının toplumun beklentilerine uygun bir biçimde karşılanmasını, toplumsal roller ile onları destekleyen tutumları, hayatını sürdürmesini en önemlisi de yaşam kalitesini arttıracak bilgi ve becerileri öğretir. Eğitimin toplumsal görevini yerine getirmede öğretmene düşen bir diğer görev de; toplumun kültürünü geliştirecek bireyler yetiştirmektir. Bu üçüncü görevde öğretmenlik mesleğinin millet açısından önemli olduğunu göstermektedir (Fidan ve Erden, 1992, s. 64-94).

Öğretmenlik mesleği millet açısından çok önemlidir. Öğretmenliğin bir meslek olduğu 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 43. maddesinde şöyle yer almaktadır: "Öğretmenlik Devletin eğitim, öğretim ve bununla ilgili yönetim görevlerini üzerine alan özel bir ihtisas mesleğidir. Öğretmenler bu görevlerini Türk Milli Eğitimin amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak ifa etmekle yükümlüdürler.

Öğretmenler mesleklerini icra ederken aşağıdaki görevleri de yerine getirmelidir.

1. Öğretim için gerekli hazırlığı yapmak. Bu amaçla öğrencilerin yeteneklerine, ilgi ve ihtiyaçlarına göre konuların araç-gereç ve kaynaklarla, deney, gezi, gözlem vb. etkinliklerin neler olacağını tespit etmek. Ders kitaplarını ve yardımcı kitapları gözden geçirmek.

2. Öğrencilerin çalışma istek ve heyecanını uyandırmak için onları teşvik etmek güdülemek (motive etmek).

3. Öğretim konularını hayati problemler haline getirmek.

4. Öğrencilerin öğrenmelerini kolaylaştıracak öğrenme ortamını hazırlamak.

5. Öğrencilere çalışma yöntemleri önermek, neyi, nereden ve nasıl öğrenebileceklerini, ders araç-gereçleriyle, kaynaklardan nasıl yararlanabileceklerini açıklamak.

6. Öğrencilerin öğrenmeye katılmasını sağlamak, öğrencilere yol göstermek, ipuçları vermek.
7. Öğrencilere sorular sormak ve onlara soru sormaya cesaretlendirmek ve isteklendirmek.
8. Öğrencilerin öğrendiklerini pekiştirmelerini ve uygulamalarını sağlamak, onlara pekiştiriciler vermek.
9. Öğrencilerin çalışmalarını değerlendirmek.
10. Öğrencilerin öğrenme eksiklerini gidermek, yanlışlarını düzeltmek ve öğrenemediklerini yeniden öğretmek.
11. Öğrencilere öğrendiklerini kullanabilmelerine ilişkin öğüt ve önerilerde bulunmak, mümkünse uygulamalarını sağlamak şeklinde sıralanabilir (Büyükkaragöz ve Çivi, 1996, s. 22-23)

Öğretmenin yapması gereken bu görevler başarı için yeterlidir? Bu görevlerle bütünleşmiş öğretmen öğrenciler karşısında başarılı olabilir mi? Yoksa bunların yanında öğretmende bulunması gereken bazı özelliklere de mi ihtiyaç var? Elbette ki bu görevleri yerine getiren özellikler yalnız başına bir anlam ifade etmez. Önemli olan bu özelliklerle beraber toplum tarafından kabul görmüş değerleri bünyesinde toplayan öğretmen başarılı ve iyi bir öğretmendir.

2.10.1. Olumlu Değerlere Sahip Olan Öğretmenler

1. Samimi,
2. Sabırlı,
3. Değişebilen,
4. İyi disipline olabilen,
5. Himaye edici ve yardım sever,
6. Öğrencinin akademik benlik seviyesini yükselten,
7. Öğrenciye karşı arkadaşça tutumu olan,
8. Dürüst, açık ve güvenilir olan,
9. Düşünceleri ile hareketleri uyumlu olan
10. Öğrencileri bağımsız birer kişilik olarak görebilen,

11. Öğrenmeye çok istekli olan, öğretmeyi çok seven,
12. Anlayışlı olan,
13. Daima iyi bir plân ve organizasyon yapabilen,
14. Şakadan anlayan,
15. Konusunda çok yeterli olan,
16. Ahlâkî yönden olgun olan,

Bir de bununla beraber öğretmenlik mesleğine uygun olmayan kişilik tipleri vardır.

Ruh sağlığı uzmanları öğretmenlik mesleğine uygun olmayan tipleri şu şekilde sıralamaktadırlar:

1. Bedeni veya psikolojik bir eksikliği nedeni ile aşağılık kompleksi geliştirmiş, bu yüzden aşırı tenkitçi ve alaycı tipler.
2. Çeşitli ahlâkî ve ideolojik sapıklıklarını öğrencilerde uygulamaya kalkan tipler.
3. Değerlendirmeyi ve notu bir hükmetme, disiplin temin etme aracı olarak gören ve uygulayan tipler.
4. Disiplin anlayışı bakımından aşırı derecede sert tipler.
5. Eğitim anlayışları, aşırı koruyucu baba tipler.
6. Görevinde ihmalcî, disiplin anlayışı gevşek tipler.

Şeklinde sıralanabilir (Büyükkaragöz ve Çivi, 1996, s. 6-7)

Öğretmenin olumlu tutumları bir başka boyuttan ise:

- Derste ilgili önceki öğretmenleri kısaca gözden geçirerek alt yapı ile ilgili bilgilerin düzenini tespit etmek.
- Derste ilgili hedefleri en ince ayrıntısına kadar plânlayıp bu hedeflerden öğrenciyi haberdar etmek
- Konu ile ilgili detaylı bilgiler vermek
- Konu ile ilgili çok sayıda soru sorup öğrencilerin anlama düzeylerini kontrol etmek.
- Öğrencinin konuyu anlaması ve çalışmasında rehberlik etmek

- Öğrenme ile ilgili geri bildirimde bulunmak
- Öğretmenin kendini öğrencilere tanıtması
- Öğretmenin kendi sorunlarını sınıfa taşımaması
- Öğrenci ile senli-benli olmamaları, onlarla diyalog kurarak öğrenci ile arada biraz mesafe bırakmaları.
- Öğrencilerin iyi tutum ve davranışlarının takdir edilmesi
- Öğrencilerin yanlış davranışlarının anında düzeltilmesi
- Öğretmenin öğrenci değerlendirmeleri ve öğretmenle ilgili ilişkilerinde tarafsız ve objektif olması
- Öğretmen öğrencilerin cinsiyet, sosyo-ekonomik durum, fiziksel görünüm gibi özellikler bakımından değerlendirmeye tabi tutulmasının son derece yanlış bir tutum olduğunu unutmaması
- Mesleki yenilikleri takip edip, kendini yenilemeli ve elde ettiği bilgileri öğrencilerine aktarabilmesi
- Toplumun beklentilerine yer verilmesi
- Düşünceleriyle davranışı arasında tutarlılık olması
- Bayağı ve müstehcen dil kullanmaması, Türkçe'yi kurallarına uygun bir şekilde kullanabilmesi.
- İnsiyatif sahibi olması
- Öğrencileri değerlendirirken onları her şeyden önce bir “İnsan” olarak değerlendirebilmesi
- Öğrencilerin fikirlerine saygı duyması
- Öğrencilere adları ile hitap edebilmesi
- Konuyu ilginç hale getirip sınıfın katılımının sağlanması
- Öğrencilere yapacağı uyarılarda duygusal olmayıp akılcı olunması
- Yeni gruplarla karşılaştığında daha titiz davranması
- Öğretmenin bütün disiplin olaylarını öncelikle kendisinin çözmeye çalışması

- Bir öğrencinin yaptığı bir hatadan dolayı bütün sınıfın cezalandırılmaması
- Neşeli, ağır başlı, samimi, nazik, alçak gönüllü ve yumuşak davranışlı olunması gibi özellikler olumlu öğretmen tutumları arasında yer alır (Büyükkaragöz, Kesici, 1998, 72)

İyi bir öğretmenin başarılı olabilmesi için bir diğer hususta; öğrenciler hakkında ek bilgilere sahip olması hem de öğrenci tutumlarından haberdar olması gerekmektedir.

Öğrenci ile ilgili olarak öğretmen neleri bilmelidir? Bu bilgiler hangi açıdan önemlidir? Öğretmen öğrencini daha önceden devam ettiği okulların özellikleriyle ilgili bilgi sahibi olmalıdır. Öğrencilerin arkadaş ilişkileri düzeyini bilmeli midir? Öğrencinin, ilgi yetenek ve değer yargılarını tanımaya çalışmalı mıdır? Ailesi hakkında bilgi sahibi olunmalı mıdır? Bu bilgiler öğretmenin öğrenciyi tanımasını sağlar. Diğer yandan bu bilgiler öğrenci tutumlarının anlaşılmasında yardımcı olur.

Klausmeler, öğretmenlerin dikkate almaları gereken öğrenci tutumlarını şu şekilde sıralamaktadır:

1. Öğretmene yönelik tutumlar,
2. Okulun sosyal yapısına, atmosferine yönelik tutumlar,
3. Okuldaki derslere yönelik tutumlar,
4. Öğrenmeye yönelik tutumlar,
5. Akranlarına yönelik tutumlar,
6. Okula yönelik tutumlar (Ülgen, 1995, s. 153 – 154)

Öğretmen, öğrenci tutumlarını bu şekilde analiz ettikten sonra öğrenciyle etkili bir iletişim kurma fırsatını yakalamış olur. Bu açıdan öğretmenle öğrenci arasında kurulacak olan etkili iletişim metotları kısaca:

1. Çocukların duyguları kabul edilmelidir. Etkili iletişim için ilk ve en önemli adım onların iç dünyaları dinlenerek atılmalıdır. Bunun için öğretmen öğrenci ile konuşurken onu dinlemeye, onun söylediklerini ve duygularını anlamaya hazır olmalıdır. Öğrencinin duygularını anlayabilmek için öğrencinin konuşması ön yargı ile kesilmemeli, anlattıklarına onun bakış açısından bakılmalıdır. “Matematik problemini çözemiyorum. Geri zekalının biriyim” diyen bir öğrenciye öğretmen “tabii

ki geri zekalı değilsin, ama yeterince çalışmıyorsun” demesi yerine “Bu uzun problem seni tedirgin etti” şeklinde tepki göstermesi ile sorun kendiliğinden çözümlenebilir.

2. Yargılamayan bir ses tonuyla, sorun sözlere dökülerek açıklanmalıdır. Ödevini kaybeden bir öğrenciye öğretmenin “Çok sorumsuzsun. Hemen bul ödevini” diyerek suçlayıcı ve emir veren bir ifade yerine “ödevini kaybetmişsin” demesi yeterlidir. Sorunun açıklanmasıyla öğrenci çözümü kendisi üretir ve uygular.

3. Öğrenci olumsuz bir davranışta bulunduğu anda, kısa, öz ve aşağılamayan bir tepki gösterilmelidir. Dersi dinlemeyen ve davranışlarıyla diğer öğrencileri de engelleyen bir öğrenciye “böyle gidersen dersini öğrenemezsin” denilmesi onun olumlu katılımını sağlayacaktır.

4. Öğrencilere farklı öğrenme yöntemleri sunulmalıdır. Konuyu parça parça mı, yoksa bütün olarak mı öğrenmek istediklerinin sorulması gibi. Böylece öğrenciler hem daha iyi anlarlar, hem de kendi öğrenme sürelerini denetlerler.

5. Uyarılar, en az kelime kullanılarak yapılmalıdır. “Ahmet, çok sorumsuz bir çocuksun, üç haftadır resim boyalarını unutuyorsun, yakında kendini de unutursan hiç şaşmam” demek yerine “Ahmet resim boyaların” denilebilir böylece öğrenci sorununu kendisi düşünerek ve kendi kararıyla doğru davranışta bulunacaktır.

6. Öğrencilerin uygun davranışları görülmelidir. Bu konuda en çok yapılan hata, uygun davranışın garanti gözüyle bakılarak görmemezlikten gelinmesidir. Uygun davranışlarıyla öğretmenin ilgisini çekemeyen öğrenci, bir süre sonra bunu uygunsuz davranışlarla gerçekleştirmek isteyebilir. Uygun davranışın görülmesi ve pekiştirilmesi, hem öğrencinin olumlu davranışta bulunma sıklığını artırır, hem de bu durumu gözleyen diğer öğrencileri aynı davranışta bulunmaya isteklendirebilir (Büyükkaragöz, Kesici, 1998, s. 73).

2.11. İlgili Araştırmalar

Bu bölümde Sosyal Bilgiler ve diğer öğretim alanlarında eğitim öğretim sırasında karşılaşılan güçlükler ile ilgili araştırmalar incelenmiş ve bazılarına ait bulgular aşağıda özetlenmiştir.

Bu konuda:

Öğretmenler Bilgi İletişim Teknolojisinden Yararlanıyor mu? (MEB, Eğitimi Araştırma Geliştirme Dairesi Başkanlığı); Milli Eğitim Bakanlığı, Eğitimi

Araştırma Geliştirme Dairesi Başkanlığı'nca yapılan araştırmada öğretmenlere bilgi iletişim teknolojilerinden yararlanıp yararlanmadıkları sorusuna öğretmenlerin % 56.7'si olumsuz, % 34.2 'si hiçbir şekilde, % 22.5'i çok az, % 21,2'side bilgi iletişim teknolojilerinden orta derecede yaralandıkları cevabını vermişlerdir.

Araştırmanın verilerine göre, öğretmen yetiştiren kurumlarda görev yapan bölüm başkanlarının % 68'inin derslik sayısını yeterli görmediği, % 78'inin öğretmen yetiştiren bölümlerde, düzenleyecekleri faaliyetler için yararlanabilecekleri uygun mekânlar bulunmadığını, % 72'si bilgisayar laboratuvarı olmadığını, öğretmen adaylarına ders veren öğretim elemanlarının % 34' ünün hem eğitim, hem alan bilgisine sahip olmadığı belirlenmiştir.

Çatalbaş (1997), ilkokul Dördüncü Sınıflarda Programlı Öğretim Yönteminin Uygulanması; Yüksek lisans tezi, araştırmaya 29'ü deney grubu, 29'ü kontrol grubu olmak üzere 58 öğrenci katılmıştır. Deney grubu üniteyi programlı öğretim materyali ile kontrol grubu ise öğretmen yönetiminde geleneksel yöntemle işlemiştir. Her iki gruba öğretimden önce ön test, öğretimden sonra son test uygulanmıştır.

Gruplara ilişkin veriler sağlandıktan sonra "t" testi kullanılarak verilerin analizi gerçekleştirilmiştir. Sonuçta her iki grubun son test aritmetik ortalamaları arasında deney grubu lehine anlamlı bir fark bulunmuştur.

Uçar (1998), İlköğretimde Ders Araç-Gereçleri Kullanımı Konusunda Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi; Yüksek lisans tezi, (Kocatepe Üniv.), araştırma Uşak merkez ilkokul ve ilköğretim okullarında görev yapan Fen Bilgisi, Türkçe, Sosyal Bilgiler ve sınıf öğretmenleri üzerinde yapılmıştır. Random yöntemiyle seçilen 3 ilkokul ve 13 ilköğretim okulunda görev yapan toplam 198 öğretmen ve okul yöneticisine uygulanmıştır.

Araştırmanın sonucunda; İlköğretim Fen Bilgisi, Türkçe, Sosyal Bilgiler ve sınıf öğretmenlerinin eğitimde araç-gereç kullanımının önemini bildikleri, kolaylıkla ulaşabilecekleri ders araç-gereçlerini bilmelerine rağmen kullanmadıkları, bu kapsamda İl Eğitim Araçları Merkezi'nden yararlanılmadığı, öğretmenlerin bilgisayara karşı tutumlarının olumlu Olduğu, öğretmenlerin kendilerinin ders araç-gereçleri geliştirip kullanmadıkları hizmet içi eğitim kurslarına gitmiş olmalarının da kendilerinin ders araç ve gereçleri geliştirmelerine katkısı olmadığı, sınıf öğretmenlerinin

derslerinde videoyu diğer branşlardaki öğretmenlerden daha çok kullandıkları, fen bilgisi öğretmenlerinin fen laboratuvarında sınıf öğretmenlerinden daha fazla ders yaptıkları sonucuna varılmıştır.

Güneş (1993), İlkokul Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinin Öğretiminde Eğitim Teknolojisine İlişkin Yeterliliklerinin Değerlendirilmesi; Yüksek lisans tezi (Ankara Üniv.) Araştırma Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığına bağlı ilkokullarda görev yapan öğretmen ve yöneticilerin, sosyal bilgiler dersinin öğretiminde öğretmenlerin eğitim teknolojilerine ilişkin yeterliliklerini tespit etmek amacıyla yapılmıştır. Bu amaçla sosyal bilgiler dersinin öğretiminde planlama, organizasyon, yürütme ve değerlendirme yeterlilikleri, ilkeler ve karşılaşılan sorunlara ilişkin görüşler alınmıştır.

Araştırmada 30 yönetici (24 okul müdürü), 6 ilköğretim müfettişi ve 50 beşinci sınıf öğretmeni yer almaktadır. Yeterliliklere sahip olma gerekliliğine ilişkin gözlenen farklılıklarda öğretmenlerin daha olumlu tutum geliştirdikleri, sahip olma konusunda gözlenen farklılıklarda ise öğretmenlerin kendilerini yöneticilerin algıladıklarından daha olumlu algıladıkları gözlenmiştir.

Ergün, Duman (1998), Kritik Durumlarda Öğretmen Davranışları; (Afyon Kocatepe Üniv, Gazi Üniv.) Bu araştırmada öğretmenlerin kritik durumlarda nasıl davranacağı konusunda lise ve üniversite öğrencilerinin görüşleri değerlendirilmeye alınmıştır. Araştırma; Ankara, Afyon ve Uşak'taki lise ve üniversite öğrencilerinin öğrencileri üzerinde yapılmıştır. Toplam 513 kişi üzerinde yapılan araştırmaya katılanların % 76,4'ü lise, % 23,6'sı üniversite öğrencisidir. Üniversite öğrencileri eğitim ve fen-edebiyat fakültesi öğrencilerinden seçilmiştir. Öğrencilerin % 41,1'i sosyal, % 31,8'i fen ve % 25,3'ü matematik ağırlıklı öğrenim görmektedirler. Öğrencilerin % 53'ü kız % 41,1'i erkektir.

Araştırma verileri 24 itemlik bir anket uygulanarak toplanmıştır. Verilerin frekansları ve Chi-Square uygulamaları SPSS for WINDOWS bilgisayar programı ile yapılmıştır.

Kritik durumlarda öğretmenin nasıl davranması konusunda, öğrencinin okuduğu bilim dalı ve en azda cinsiyetin etkili olduğu tespit edilmiştir. Üniversite öğrencileri, kritik durumlarda öğretmenlerin daha hoşgörülü olmaları ve yumuşak

davranmalarından yanadırlar. Kız öğrenciler, erkek öğrencilere oranla kritik durumlarda öğretmenin daha yumuşak ve hoşgörülü olmasından yanadırlar. Öğrencinin fen, sosyal ve matematik ağırlıklı bilim dallarında okuyor olması, kritik durumlarda öğretmenden farklı davranışlar istemesine neden olmaktadır. Burada fen ve matematik öğrencileri, sosyal alanda okuyan öğrencilere göre öğretmenden daha katı davranışlar beklemektedirler.

Genelde de, kritik durumlarda öğretmenlerin nasıl davranması konusunda, öğrencilerin şu andaki öğretmenlerinden gördükleri davranış kalıplarına daha yatkın oldukları tespit edilmiştir.

Sığan (1997), İlkokullarda Sosyal Bilgiler Dersinin Etkililiğini Azaltan Faktörlerin Araştırılması; adlı yüksek lisans tezi (Marmara Üniv.) Araştırmada ilkokul’ öğretmen ve öğrenci görüşlerinden de faydalanılarak, sosyal bilgiler dersinin etkililiğini azaltan faktörle tespit edilmeye çalışılmıştır.

Araştırma sonunda araç-gereç yetersizliği ve ekonomik sebeplerden ötürü öğretim aracı olarak ders kitaplarından ve imkanlar dahilinde elde edilebilen araç-gereçlerden faydalandığını bulmuştur.

İlgili Kaynakların Araştırılmasından Çıkan Sonuç: Bu konuda yapılan araştırmalarda; öğretmenlerin bilgi iletişim teknolojilerinden yeterince faydalanamadığı, öğretmenlerin yetişmesinde gerekli imkanların verilemediği, öğretim programlarının ve yönteminin planlı uygulanması gerektiği, kritik durumlarda öğretmen davranışlarının nasıl olması gerektiği ile ilgili bilgilere ulaşılmıştır. Ancak Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin eğitim-öğretim sırasında ve diğer durumlarda karşılaştıkları güçlükler ile ilgili bir araştırmaya rastlanmamıştır.

Öğretmenlerin karşılaştıkları güçlükler ile ilgili tek örnek araştırma Sığan’ın “İlkokullarda Sosyal Bilgiler Dersinin Etkililiğini Azaltan Faktörlerin Araştırılması” da elde edilen bulgular sonucunda öğretmenlerin ekonomik sebeplerinden ve araç-gereç yetersizliğinden kaynaklanan güçlüklerdir. Öğretmenlerin eğitim-öğretim sırasında ve diğer durumlarda karşılaştıkları güçlükler ile ilgili araştırmalara ihtiyaç duyulduğu görülmektedir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın evreni, evrenden alınan örneklem, araştırma grubuna uygulanan anketlerin hazırlanması, verilerin toplanması ile toplanan verilerin işlenmesi ve yorumlanmasında kullanılan istatistiksel yöntemler tanıtılmıştır.

3.1. Araştırmanın Yöntemi

İlköğretim okullarının ikinci kademesinde sosyal bilgiler dersi öğretmenlerinin, sosyal bilgiler dersi öğretiminde karşılaştıkları güçlükleri tespit amacıyla yapılan bu araştırma, tarama türünden okul survey olup, ayrıntılı durum belirlemeye yöneliktir. Araştırma genel tarama modellerinden faydalanılarak gerçekleştirilmiştir.

3.2. Evren ve Örneklem

Bu araştırma, ilköğretim okullarının ikinci kademesinde sosyal bilgiler dersi öğretmenlerinin, sosyal bilgiler dersi öğretiminde karşılaştıkları güçlükleri konu almaktadır. Aksaray ili ilköğretim kurumlarında görev yapan sosyal bilgiler öğretmenleri, araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Araştırma Aksaray İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı ilköğretim okulların da 2004-2005 öğretim yılında görev yapan sosyal bilgiler öğretmenleri ile sınırlıdır.

Küme örnekleme yöntemi kullanılan bu araştırmada, 2004-2005 öğretim yılında Aksaray ilinde görev yapan 80 (seksen) sosyal bilgiler öğretmeni, araştırmanın örneklemini oluşturmuştur.

Araştırmanın örneklemine ilişkin veriler aşağıda açıklanmıştır.

Tablo – 1. Ankete katılan öğretmenlerin cinsiyete göre dağılımları

Cinsiyet	N	%
Kadın	29	36,25
Erkek	51	63,75
Toplam	80	100

Tablo 1 incelendiğinde örnekleme katılan öğretmenlerin %36,25'inin bayan, %63,75'i de erkek öğretmenlerden oluşmaktadır

Tablo – 2. Örnekleme Katılan Öğretmenlerin Mesleki Kıdem Değişimine Göre Dağılımı

Mesleki Kıdeminiz	N	%
1-4 Yıl	32	40
5-8 Yıl	25	31,25
9-12 Yıl	16	20
13-16 Yıl	7	8,75
17 ve Daha yukarı		
Toplam	80	100

Örnekleme katılan öğretmenlerin %40'ı 1 – 4 yıllık kıdemde, %31,25'i 5 – 8 yıllık kıdemde, %20'si 9 – 12 yıllık kıdemde, %8,75'i 13 – 16 yıllık hizmet kıdemindedir.

Tablo – 3. Bu güne kadar eğitim ve öğretim ile ilgili katıldığınız hizmet içi eğitim kurs ya da seminerleri

Hizmet İçi Eğitim Kurs ya da Seminerleri	N	%
Hiç katılmadım	32	40
Bir defa katıldım	25	31,25
1 – 5 defa katıldım	18	22,5
5 – den fazla katıldım	5	6,25
Toplam	80	100

Örnekleme katılan öğretmenlerin karşılaşılan güçlükler ve bu güçlükleri belirleme veya üstesinden gelme ile ilgili bir kurs ya da seminere katılıp katılmadıkları sorulmuş, verilen cevaplara göre ankete katılan öğretmenlerin %40'ı hiç katılmadığını, %31,75'i bir defa katıldığını, %22,5'i 1-5 defa katıldığını, %6,25'i ise 5 defadan fazla katıldığını belirtmiştir.

Ankete katılan öğretmenlerin yarısından fazlasının Öğretimde karşılaşılan güçlükler ile ilgili hizmet içi eğitim kurs ya da seminerine hiç katılmadıkları görülmüştür.

3.3. Veri Toplama Aracı

Araştırmanın verileri araştırmacı tarafından geliştirilen anketlerle toplanmıştır. Anket hazırlanmadan önce konu ile ilgili kaynaklar incelenmiştir. Milli kütüphane, Gazi Üniversitesi, Selçuk Üniversitesi, Çukurova Üniversitesi ve Ankara Üniversitesi kütüphanelerinde araştırmalar yapılmıştır. Başta sosyal bilgiler öğretmenleri olmak üzere, Milli Eğitim şube müdürleri, ilköğretim müfettişleri, ilköğretim okulu müdürleri, Eğitim Araçları müdürü, rehber öğretmenler, bazı ilköğretim ikinci kademesi öğrencileri ve öğrenci velileri ile görüşmeler yapılmış; okullarda, ve çevrelerinde incelemelerde bulunulmuştur.

Yürürlükte bulunan kanun, yönetmelik ve genelgeler incelenmiştir. Yapılan ön hazırlık çalışmasında, ortalama 8 yıl köy, kasaba, ilçe ve il merkezinde görev yapmış, 2004 2005 öğretim yılında da görev yapmakta olan 18 erkek 12 bayan öğretmene soru listesi verilerek problemin var olup olmadığı sorulmuştur.

Bu çalışmalara dayanarak bir anket taslağı hazırlanmış ve hazırlanan taslak konunun uzmanlarına incelenmiş, örneklem alınan gruba uygulanarak anketteki soruların alan kapsama yeterliliği, kullanılan kavramların ve soru biçimlerinin anlaşılabilirliği test edilmiştir. Bütün bu çalışmalar sonunda gerekli düzenlemeler yapılarak ankete son şekli verilmiş ve tekrar uzman görüşüne sunulduktan sonra nihai anket formu hazırlanmıştır.

3.4. Araştırmanın Uygulanışı

Bu araştırma Aksaray ili ilköğretim okullarında uygulanmıştır.

Anketteki sorular ile ilgili bilgi verilecek

Aksaray ilindeki örneklem olarak alınan ilköğretim okullarına gidilerek, sosyal bilgiler öğretmenlerine anketle ilgili bilgi verilmiştir. Anket sosyal bilgiler öğretmenlerine aynı gün uygulanıp aynı gün toplanmıştır. Böylelikle uygulanan anketin geri dönmesi kolaylaşmıştır. 94 sosyal bilgiler öğretmeninden 80 tanesi ankete tam olarak cevap vermiştir.

Ankete isim yazılmaması, soruların yazılı sorulması, tereddüt edildiği takdirde anket uygulayıcısının bilgi verebilmesi anketi daha anlaşılır kılmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Toplanana veriler istatistiksel analizlere tabi tutulmuştur. Araştırma verilerinin analiz edilmesinde, sosyal bilgiler öğretmenlerinin anketteki sorulara verdikleri cevapların frekansları ve yüzde dağılımları kullanılmıştır. Ayrıca her soruya verilen cevaplar araştırmanın bağımsız değişkenlerine (cinsiyet, kıdem, katıldığı hizmet içi eğitim, kurs yada semineri) göre toplanan veriler amaçlara paralel bir şekilde gruplandırılarak analiz edilmeye ve yorumlanmaya çalışılmıştır

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde sosyal bilgiler dersi öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersi öğretiminde karşılaştıkları güçlüklerle ilişkin görüşlerin genel inceleme ve sonuçları ile anketteki sorulara verilen cevaplardan elde edilen genel sonuçlar aşağıda açıklanmıştır. Ayrıca sonuçların sayısal verileri tablolarda gösterilmiştir.

4.1. Araç – gereç Kullanma ve Temin Etme İle İlgili Güçlüklerle İlişkin Bulgular

Araştırma Sorusu 1- Öğretmenlerin araç-gereç kullanma ve temin etme ile ilgili karşılaştıkları güçlükler nelerdir?

Bu araştırma sorusu doğrultusunda ankete katılan öğretmenlerden “Aşağıda verilen sorular sizce ne derece problem oluşturmaktadır?” sorusuna cevap vermeleri istenmiştir. Bu bölümle ilgili olası beş yanıt yer almaktadır: Hiç, Çok az, Az, Orta, Çok. Bu araştırma sorusu için verilen her bir problemin frekansı ve yüzdesi analiz edilmiştir ve tablo 4’te bu bulgular yer almaktadır.

Tablo – 4. Araç – gereç Kullanma ve Temin etme ile ilgili Güçlükler

	Hiç		Çok az		Az		Orta		Çok		TOPLAM	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
1- Mezun olunan okuldan araç-gereç kullanma ile ilgili yeterli ders aldınız mı?	9	11,25	37	46,25	24	30	9	11,25	1	1,25	80	100
2- Eğitimde yeterli derecede materyal geliştirme dersi aldınız mı?	30	37,5	29	36,25	11	13,75	8	10	2	2,5	80	100
3- Mezun olunan okuldan bilgisayar eğitimi dersi aldınız mı?	42	52,5	23	28,75	12	15	3	3,75			80	100
4- Eğitim araç-gereçlerinin öğrencilerin seviyelerine ne derece uygun buluyorsunuz?	7	8,75	21	26,25	34	42,5	13	16,25	5	6,25	80	100
5- Kullanılan eğitim araçlarının eğitimin amaçlarına ne derecede hizmet ediyor?	4	5	9	11,25	35	43,75	28	35	4	5	80	100
6- Kullanılan eğitim araçları öğrencilerin dikkatini çekmede ne derece yeterli?	3	3,75	19	23,75	27	33,75	30	37,5	1	1,25	80	100
7- Araç-gereç kullanmanın sınıfta disiplin problemlerine ne derecede yol açıyor?	49	61,25	17	21,25	9	11,25	4	5	1	1,25	80	100
8- İlköğretim müfettişlerinin eğitim araç-gereçlerini kullanmada ve güdülemede rehberlik ediyor mu?	31	38,75	29	36,25	15	18,75	5	6,25			80	100
9- Hizmet içi eğitim seminerlerinde araç-gereç kullanımına ne derecede yer veriliyor?	33	41,25	29	36,25	11	13,75	6	7,5	1	1,25	80	100
10- Araç-gereç kullanma ile ilgili açılan kurs yada seminerleri ne derece yeterli buluyorsunuz?	29	36,25	27	33,75	14	17,5	9	11,25	1	1,25	80	100
11- Ders araçları yapım merkezinin eğitim alanındaki faaliyetlerini ne derece yeterli buluyorsunuz?	23	28,75	37	46,25	17	21,25	3	3,75			80	100
12- İl Eğitim Araçları Merkezinden sağlanan araçları ne derecede güncel buluyorsunuz?	26	32,5	35	43,75	13	16,25	4	5	2	2,5	80	100
13- Dersin içeriğine uygun araç-gereçleri ne derecede temin edebiliyorsunuz?	34	42,5	22	27,5	15	18,75	7	8,75	2	2,5	80	100

Öğretmenlerimizin %11,25'i araç-gereç kullanma ile ilgili hiç yeterli ders almadığını %46,25'i ise çok az derecede araç-gereç kullanma eğitimi aldıklarını belirtmişlerdir. Buda öğretmenlerin araç-gereç kullanımı ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmadıklarından güçlüklerle karşılaştıklarını göstermektedir. Ayrıca öğretmenler mezun oldukları okullardan yeterli derece materyal geliştirme eğitimi ve bilgisayar

kullanma eğitimi alamadıklarını da belirtmişlerdir. Eğitimde materyal geliştirme ve kullanma ile bilgisayar kullanmanın önemini düşünecek olursak, yeterli bilgi ve birikimi olmayan öğretmenlerin eğitimde güçlüklerle karşılaştıklarını söyleyebiliriz.

Eğitim öğretimde araç-gereç kullanmanın önemi herkes tarafından bilinmektedir. Eğitimde kullanılan araç-gereçler öğrencilerin seviyelerine uygun olmalıdır, eğitimin amaçlarına hizmet etmelidir, kullanılan araçlar öğrencilerin dikkatini çekmede yeterli olmalıdır, sınıfta disiplin problemlerine yol açmamalıdır. Kullanılan eğitim araç-gereçleri bu şartlara uygun olmazsa eğitimde ve öğretimde problemlerle karşılaşılmasına sebep olur. Bu problemler de güçlük oluşturur. Yukarıdaki tablo incelendiğinde öğretmenlerin bu güçlerle karşılaştıkları görülmektedir.

İlköğretim müfettişleri öğretmenlere araç-gereç kullanmada ve güdülemede yeterli derecede rehberlik edemedikleri belirlenmiştir. Bu da öğretmenlerin yetersiz oldukları konularda bilgi edinmelerini engellemektedir.

Hizmet içi eğitim kurslarında araç-gereç kullanımını eğitime yeterli derecede yer verilmediği belirlenmiştir. Öğretmenlerin kendilerini yenilemeleri ve eksik oldukları konularda kendilerini hizmet içi eğitim kurslarında katılarak yetiştirmeleri gerekmektedir. Öğretmenler bu eksiklerini hizmet içi eğitim kurslarında da tamamlayamazlarsa eğitim ve öğretimde güçlüklerle karşılaşır. Tablo incelendiğinde öğretmenlerin araç-gereç kullanma eğitimi ile ilgili hizmet içi eğitim kurslarında yeterli derecede eğitim alamadıkları görülmektedir.

Eğitimde karşılaşılan bir diğer güçlükte dersin içeriğine uygun araç-gereçlerin temin edilememesidir. Ankete katılan öğretmenlerin çoğunluğu dersin içeriğine uygun araç-gereçleri yeterli derecede temin edemediklerini belirtmişlerdir. Bu da eğitimde öğretmenlerin karşılaştıkları güçlüklerden birisidir diyebiliriz.

Öğretmenlerin eğitim ve öğretimde kullanacakları araç-gereçleri tam olarak temin etmeleri gerekmektedir. Öğretmenlerin maddi imkânları bunu karşılamaya yetmemektedir. Öğretmenler İl Eğitim Araçları Merkezinin de eğitim araç-gereçlerini okullara yeterli derece sağlayamadığını belirtmişlerdir. Bu da öğretmenlerin araç-gereç temin etmede güçlüklerle karşılaştıklarını göstermektedir.

Ders Araçlara Yapım Merkezi'nin eğitim alanındaki çalışmaları öğretmenler tarafından yetersiz bulunmuştur. Bu kurumların görevleri göze ve kulağa hitap eden eğitim araçlarını hazırlamak, yapmak, geliştirmek ve kullanma yollarını öğretmek ve bu alanda araştırma geliştirme yapmaktır. Bu kurumların icraatlarının yetersiz bulunması öğretmenlerin eğitim teknolojilerinden yeterince faydalanamamalarına sebep olmaktadır.

4.2. Yöntem ve Teknikler İle İlgili Güçlüklere İlişkin Bulgular

Araştırma Sorusu 2- Öğretmenlerin yöntem ve teknikleri kullanırken karşılaştıkları güçlükler nelerdir?

Bu araştırma sorusu doğrultusunda ankete katılan öğretmenlerden “Aşağıda verilen sorular sizce ne derece problem oluşturmaktadır?” sorusuna cevap vermeleri istenmiştir. Bu bölümle ilgili olası beş yanıt yer almaktadır: Hiç, Çok az, Az, Orta, Çok. Bu araştırma sorusu için verilen her bir problemin frekansı ve yüzdesi analiz edilmiştir ve tablo 5’te bu bulgular yer almaktadır.

Tablo – 5. Yöntem ve Teknikler İle İlgili Güçlükler

	Hiç		Çok az		Az		Orta		Çok		TOPLAM	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
1- Mezun olduğu okuldan yöntem ve teknikle ilgili aldığı dersi ne derece yeterli buluyorsunuz?	22	27,75	43	53,75	9	11,25	3	3,75	3	3,75	80	100
2- Mezun olduğu okulda yöntem ve teknikleri tanıma, deneme ve uygulama imkanı bulabiliyor muydunuz?	41	51,25	23	28,75	10	12,5	4	5	2	2,5	80	100
3- Anlatım yöntemi kullanıldığında dersin sıkıcı olma durumu	11	13,75	20	25	35	43,75	10	12,5	4	5	80	100
4- Soru-cevap yöntemini ne derece doğru ve etkili kullanabiliyorsunuz?	1	1,25	6	7,5	14	17,5	33	41,5	26	32,5	80	100
5- Problemin çözümü için gerekli materyal ve kaynaklara kolay ulaşabiliyor musunuz?	19	23,75	33	41,25	27	33,75	1	1,25			80	100
6- Yöntem ve teknikleri kullanırken disiplin problemi ile karşılaşıyor musunuz?	23	28,75	35	43,75	19	23,75	2	2,5	1	1,25	80	100
7- Gösteri yöntemini kullanabilmek için gerekli ortamı ne derecede sağlayabiliyorsunuz?	24	30	43	53,75	7	8,75	4	5	2	2,5	80	100
8- Gösteri yöntemini kalabalık sınıflar da ne derecede uygulayabiliyorsunuz?	6	7,5	24	30	38	47,5	10	12,5	2	2,5	80	100
9- Örnek olay incelemesi yapmak için öğrencinin seviyesine göre örnek olay seçebiliyor musunuz?	9	11,25	35	43,75	12	15	14	17,5	10	12,5	80	100
10- Grup tartışması yöntemi kullanırken tartışmayı konu üzerinde ne derecede tutabiliyorsunuz?	9	11,25	37	46,25	18	22,5	11	13,75	5	6,25	80	100
11-Öğrencilerin seviyelerine ve anlama düzeylerine uygun yöntem-teknikleri ne derecede seçebiliyorsunuz?	1	1,25	6	7,5	14	17,5	33	41,5	26	32,5	80	100

Ankete katılan öğretmenlerin %27,75'i mezun oldukları okuldan yöntem teknikle ilgili hiç ders almadıklarını %53,75'i ise çok az yeterli ders aldıklarını belirtmişlerdir. Öğretmenlerin mezun oldukları okullardan yöntem-teknik ile ilgili ders almamaları ve yöntem-teknikleri tanıma, deneme ve uygulama imkanı bulamadıklarından yeterli derecede eğitim alamamaları öğretmenlik mesleğine atanıp eğitim vermeye başladıklarında karşılarına güçlük olarak çıkmaktadır. Çünkü hiçbir eğitim belirli bir yöntem ve teknik kullanılmadan başarıya ulaşamaz. Bir öğretmen için yeterli derecede yöntem ve teknik bilgisine sahip olamaması önemli bir sorundur.

Eğitim yöntem ve tekniklerini kullanırken; kullanılan yöntem ve tekniklere uygun materyaller seçilmeli ve kullanılmalıdır. Veriler incelendiğinde öğretmenlerin çoğunluğu problemin çözümü için gerekli kaynak ve materyallere ulaşmakta güçlük çektiklerini belirtmişlerdir.

Tablodaki veriler incelendiğinde öğretmenlerin çoğunluğunun yöntem ve teknikleri kullanırken çok az da olsa disiplin problemleri ile karşılaştıkları görülmektedir.

Veriler incelendiğinde öğretmenlerin çoğunun gösteri yöntemini kullanmak için gerekli ortamı sağlayamadıkları görülmektedir. Bu durumda öğretmenlerin karşılaştıkları güçlüklerden bir diğeridir.

Yöntem ve teknikleri uygularken karşılaşılan güçlüklerden biriside gösteri yönteminin kalabalık sınıflarda uygulanırken disiplin problemlerinin oluşmasıdır.

Öğrencilere örnek olay incelemesi yaptırılırken seçilecek olan örnek olay öğrencinin seviyesine ve konunun içeriğine uygun olmalıdır. Eğer seçilen örnek olay öğrencinin seviyesine uygun değilse verilen eğitimde güçlüklerle karşılaşılmasına sebep olur.

Eğitim ve öğretimde tartışma yöntemi kullanırken tartışmanın konu üzerinde tutulamaması sınıfta karışıklığa sebep olur ve konu amacı dışına çıkar. Bu durum da problem oluşturur. Ankete katılan öğretmenlerin çoğunluğu böyle güçlüklerle karşılaştıklarını belirtmişlerdir.

4.3. Okul İle İlgili Güçlüklerle İlişkin Bulgular

Araştırma Sorusu 3- Öğretmenlerin okul ile ilgili karşılaştıkları problemler ne sıklıkta güçlük oluşturmaktadır?

Bu araştırma sorusu doğrultusunda ankete katılan öğretmenlerden "Aşağıda verilen sorular sizce ne sıklıkta problem oluşturmaktadır?" sorusuna cevap vermeleri

istenmiştir. Bu bölümle ilgili olası beş yanıt yer almaktadır: Hiçbir zaman, Nadiren, Bazen, Sık sık, Her zaman. Bu araştırma sorusu için verilen her bir problemin frekansı ve yüzdesi analiz edilmiştir ve tablo 6'da bu bulgular yer almaktadır.

Tablo – 6. Okul İle İlgili Karşılaşılan Güçlükler

	Hiçbir zaman		Nadiren		Bazen		Sık sık		Her zaman		TOPLAM	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
1- Okulunuz bulunduğu çevre itibarı ile ne derece gürültülü?	11	13,75	31	38,75	36	45	2	2,5			80	100
2- Dışardan gelen gürültüler öğrencinin dikkatinin dağılmasına neden oluyor mu?	5	6,25	9	11,25	24	30	35	43,75	7	8,75	80	100
3- Okulun çevresinde gelişen olumsuzluklar derse motivasyonu etkiliyor mu?	11	13,75	22	27,5	35	43,75	6	7,5	6	7,5	80	100
4- Okulun çevresinin sosyal yapısından kaynaklanan bir sorun oluyor mu?	13	16,25	41	51,25	22	27,5	3	3,75	1	1,25	80	100
5- Rehberlik servisleri disiplinsiz öğrenci davranışlarını engellemede yeterli mi?	22	27,5	25	31,25	23	28,75	6	7,5	4	5	80	100
6- Okul idaresinin aldığı önlemler disiplinsiz öğrenci davranışlarını engellemede yeterli mi?	34	42,5	22	27,5	15	18,75	7	8,75	2	2,5	80	100
7- Okulun fiziki yapısı eğitim ve öğretime elverişli mi?	21	26,25	35	43,75	14	17,5	4	5	6	7,5	80	100
8- İdarecilerin size karşı tutum ve davranışları eğitim ve öğretime motive olmanızı etkiliyor mu?	3	3,75	21	26,25	42	52,5	6	7,5	8	10	80	100
9- Kurumunuzda Bulunan eğitim araç-gereçleri yeterli mi?	38	47,5	29	36,25	11	13,75	2	2,5			80	100
10- Derslikler araç-gereç kullanımı bakımından yeterli mi?	45	56,25	23	28,75	7	8,75	5	6,25			80	100
11- Okulda bulunan eğitim araç-gereçlerinden yerinde ve zamanında faydalanabiliyor musunuz?	13	16,25	26	32,5	38	47,5	3	3,75			80	100
12- Okulda bulunan eğitim araç-gereçleri zamanında yenileniyor mu?	41	51,25	33	41,25	6	7,5					80	100
13- Okulunuzda ders öncesi hazırlık yapabilme ve materyal üretebilme imkanı var mı?	23	28,75	36	45	17	21,25	3	3,75	1	1,25	80	100

Ankete katılan öğretmenlerin %38,75'i okullarının bulunduğu çevrenin nadiren de olsa gürültülü olduğunu belirtmişlerdir. Bu gürültülerde öğrencilerin dikkatlerinin dağılmasına sebep olduğu öğretmenler tarafından belirtilmiştir. Öğrencilerin dikkatlerinin dağılması da öğretmenlerin eğitimde karşılaştıkları güçlüklerden birisidir.

Tablo incelendiğinde öğretmenlerin çoğunluğu okulun çevresinde gelişen olumsuzlukların derse motive olmalarını etkilediğini belirtmişlerdir. Bu durumda öğretmenlerin eğitim ve öğretimde karşılaştıkları güçlüklerden birisidir.

Ankete katılan öğretmenlerin %51,25'i okulun çevresinin sosyal yapısından nadiren de olsa problemle karşılaştıklarını belirtmişlerdir.

Öğretmenlerin çoğunluğu rehberlik servislerinin disiplinsiz öğrenci davranışlarını engellemede yetersiz olduğunu belirtmişlerdir. Engellenemeyen bu disiplinsiz öğrenci davranışları eğitim ve öğretimi olumsuz etkilemekte ve öğretmenleri güç durumda bırakmaktadır.

Disiplinsiz öğrenci davranışlarının engellenmesi için okul idaresinin aldığı önlemler öğretmenler tarafından yetersiz bulunmuştur. Bu da disiplinsiz öğrenci davranışlarının yeterince engellenemediğini göstermektedir. Disiplinsiz öğrenci davranışları eğitim ve öğretimde güçlük oluşturur.

Eğitim ve öğretimin verimli olabilmesi ve eğitim teknolojilerinin kullanılmasına uygun olması için okulun fiziki şartlarının yeterli olması gerekmektedir. Ankete katılan öğretmenlerin çoğunluğu okulun fiziki şartlarının yeterince uygun olmadığını belirtmişlerdir. Bu durumda öğretmenlerin karşılaştıkları bir başka güçlüktür.

Ankete katılan öğretmenlerin %52,5'i idarecilerin tutum ve davranışlarından bazen eğitim ve öğretime motive olmalarını engellediğini belirtmişlerdir. Bu durumda öğretmenlerin karşılaştıkları güçlüklerden birisidir.

Eğitim ve öğretimin nitelikli olabilmesi için yeterli araç-gereçlerin kullanılması gerekmektedir. Ankete katılan öğretmenlerin çoğunluğu kurumlarında bulunan araç-gereçlerin yetersiz olduğunu belirtmişlerdir. Bu da öğretmenlerin araç-gereç kullanımında eğitimde güçlüklerle karşılaşmalarına sebep olmaktadır. Ayrıca öğretmenlerin kurumlarında bulunan araç gereçlerden yerinde ve zamanında faydalanamamaları da eğitimde bir güçlük olarak öğretmenlerin karşısına çıkmaktadır.

Okullarda, yıpranan, arızalanan ve eskiyen araç-gereçlerin tamir edilmemesi veya yerine yenisinin alınmaması eğitim ve öğretimde araç-gereç kullanımından yeterince faydalanılamamasına sebep olur. Öğretmenlerin çoğunluğu kurumlarındaki eskiyen araç-gereçlerin hemen tamir edilip veya yerine yenisinin alınmadığını belirtmişlerdir. Buda öğretmenlerin karşılaştıkları güçlerden birisidir.

Ankete katılan öğretmenlerin %28,75'i hiçbir zaman %45'i ise nadiren okullarında ders öncesi hazırlık yapabilme materyal üretebilme imkanı bulabildiklerini belirtmişlerdir. Bu durumda öğretmenlerin ders öncesi hazırlık yapabilme ve materyal üretebilme ile ilgili güçlüklerle karşılaştıklarını belirtmektedir.

4.4. Öğrenciden Kaynaklanan Güçlüklerle İlişkin Bulgular

Araştırma Sorusu 3- Öğrenciden kaynaklanan problemler ne sıklıkta güçlük oluşturmaktadır?

Bu araştırma sorusu doğrultusunda ankete katılan öğretmenlerden “Aşağıda verilen durumlar sizce ne sıklıkta problem oluşturmaktadır?” sorusuna cevap vermesi istenmiştir. Bu bölümle ilgili olası beş yanıt yer almaktadır: Hiçbir zaman, Nadiren, Bazen, Sık sık, Her zaman. Bu araştırma sorusu için verilen her bir problemin frekansı ve yüzdesi analiz edilmiştir ve tablo 7’de bu bulgular yer almaktadır.

Tablo – 7. Öğrenciden Kaynaklanan Problemler Ne Sıklıkta Güçlük Oluşturuyor?

	Hiçbir zaman		Nadiren		Bazen		Sık sık		Her zaman		TOPLAM	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
1- Öğrenci velilerinin ilgisiz olmalarının, öğrencinin derse karşı tutumunu olumsuz etkileme durumu	3	3,75	17	21,25	21	26,25	34	42,5	5	6,25	80	100
2- Ailenin ekonomik problemlerinin öğrenciyi olumsuz etkileme durumu	2	2,5	15	18,75	27	33,75	31	38,85	5	6,25	80	100
3- Öğrencinin sahip olduğu bedensel ve zihinsel engellerin dersi olumsuz etkileme durumu	17	21,25	39	48,75	21	26,25	2	2,5	1	1,25	80	100
4- Öğrencinin arkadaş çevresinden kaynaklanan olumsuzlukların derse yansıma durumu	7	8,75	13	16,25	18	22,5	34	42,5	8	10	80	100
5- Öğrenci yakınlarının, öğrenci sorunlarına müdahalesinin derse olumsuz yansıma durumu	11	13,75	17	21,25	32	40	16	20	4	5	80	100
6- Öğrencilerin ön plana çıkmak için yaptığı davranışların dersin disiplini bozma durumu	3	3,75	17	21,25	23	28,75	25	31,25	12	15	80	100
7- Öğrencinin başarısızlık kaygısının yüksek olmasının dersi olumsuz etkileme durumu	18	22,5	6	7,5	17	21,25	39	48,75			80	100
8- Öğrencinin güven duygusunun eksik olmasının öğrenciyi ve öğretmeni olumsuz etkileme durumu	5	6,25	16	20	18	22,5	34	42,5	7	8,75	80	100
9- Psikolojik nedenler ve heyecansal durumların sınıfa olumsuz yansıma durumu	3	3,75	17	21,25	23	28,75	25	31,25	12	15	80	100
10- Öğrencinin derse ve öğretmene karşı olumsuz tutum geliştirmesinin dersi etkileme durumu			7	8,75	12	15	36	45	25	31,25	80	100
11- Öğretmene karşı saygısız ve kaba davranma durumu	2	2,5	13	16,25	11	13,75	45	56,25	9	11,25	80	100

Eğitim ve öğretimde öğrencinin ailesinin etkisi çok büyüktür. Ailenin ilgisiz olması öğrencinin başarısını önemli derecede etkilediği herkes tarafından bilinmektedir. Ankete katılan öğretmenlerin çoğunluğu öğrenci velilerinin ilgisiz olmalarının,

öğrencinin derse karşı olumsuz tutum geliştirdiğini belirtmişlerdir. Bu durumda eğitim ve öğretimde problem oluşturmaktadır.

Ankete katılan öğretmenlerin çoğunluğu; ailenin ekonomik problemlerinin öğrenciyi olumsuz etkilemesinin, öğrencinin arkadaş çevresinden olumsuzlukların derse yansımaları, öğrenci yakınlarının öğrenci sorunlarına olumsuz müdahalelerini, öğrencilerin ön plana çıkmak için yaptığı davranışların dersin disiplini bozmasını, öğrencinin başarısızlık kaygısının yüksek olmasının derse olumsuz etkilemesini, öğrencinin güven duygusunun eksik olmasının öğrenciyi ve öğretmeni olumsuz etkilemesini, psikolojik nedenler ve heyecansal durumların sınıfa olumsuz yansımaları, öğrencinin derse ve öğretmene karşı olumsuz tutum geliştirmesinin derse etkileme durumunu, öğrencinin öğretmene karşı saygısız ve kaba davranmasını eğitim ve öğretimde öğrenciden kaynaklanan problemleri sık sık karşılaştıkları birer güçlük olarak görmektedirler.

4.5. Öğretmenin Kendisinden Kaynaklanan Güçlüklere İlişkin Bulgular

Araştırma Sorusu 3- Öğretmenin kendisinden kaynaklanan problemler ne sıklıkta güçlük oluşturmaktadır?

Bu araştırma sorusu doğrultusunda ankete katılan öğretmenlerden “Aşağıda verilen durumlar sizce ne sıklıkta problem oluşturmaktadır?” sorusuna cevap vermeleri istenmiştir. Bu bölümle ilgili olası beş yanıt yer almaktadır: Hiçbir zaman, Nadiren, Bazen, Sık sık, Her zaman. Bu araştırma sorusu için verilen her bir problemin frekansı ve yüzdesi analiz edilmiştir ve tablo 8’de bu bulgular yer almaktadır.

Tablo – 8. Öğretmenin Kendisinden Kaynaklanan Problemler Ne Sıklıkta Güçlük Oluşturuyor?

	Hiçbir zaman		Nadiren		Bazen		Sık sık		Her zaman		TOPLAM	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
1- Sosyal bilgiler dersi ile ilgili yeterli alan bilgisine sahip olmama durumu	2	2,5	6	7,5	25	31,25	32	40	15	18,75	80	100
2- Sosyal Bilgiler ile ilgili güncel bilgileri ne derece takip edebiliyorsunuz?	34	42,5	27	33,75	11	13,75	5	6,25	3	3,75	80	100
3- Öğrencilerin sorunları karşısında kendini yetersiz hissetme durumu	11	13,75	38	47,5	21	26,25	7	8,75	3	3,75	80	100
4- Sosyo-ekonomik durumunuz motivasyonunuzu etkileme durumu	2	2,5	15	18,75	21	26,25	33	41,25	9	11,25	80	100
5- Ailevi sorunların ders esnasında dikkatini dağıtma durumu	5	6,25	13	16,25	25	31,25	27	33,75	10	12,5	80	100
6- Ders esnasında çabuk kızma ve sinirlenme durumu	19	23,75	32	40	21	26,25	5	6,25	3	3,75	80	100
7- Çalıştığı yerde ulaşım ve barınmanın öğretmen açısından problem olma durumu	6	7,5	9	11,25	23	28,75	35	43,75	7	8,75	80	100
8- Türkçe'yi kurallarına uygun kullanma durumu	7	8,75	12	15	29	36,25	17	21,25	15	18,75	80	100
9- Yeni eğitim teknolojilerini (bilgisayar vb.) yeterli derecede kullanabiliyor musunuz?	17	21,25	21	26,25	26	32,5	9	11,25	7	8,75	80	100
10- Öğretim sırasında meydana gelen sorunları çözebilme durumu	7	8,75	12	15	36	45	25	31,25			80	100
11- Öğretmenler arasında disiplin anlayışındaki farklılıkların derse yansımaya durumu	8	10	5	6,25	29	36,25	37	46,25	1	1,25	80	100
12- Eğitim araçlarını yeterli kullanamama durumu	3	3,75	7	8,75	11	13,75	35	43,75	24	30	80	100
13- Ders işlerken zamanı etkili ve doğru kullanabilme durumu	7	8,75	4	5	17	21,25	28	35	24	30	80	100

Ankete katılan öğretmenlerin %42,5'i hiçbir zaman %33,75'i nadiren sosyal bilgiler ile ilgili güncel yayınları takip edemediklerini belirtmişlerdir. Bu da öğretmenlerin kendilerini sürekli geliştirmelerini engellemektedir.

Öğretmenlerin çoğunluğu sosyo-ekonomik durumlarının motivasyonlarını etkilediğini belirtmişlerdir. Bu da öğretmenlerin karşılaştıkları bir başka güçlüktür.

Veriler incelendiğinde ailevi sorunların ders esnasında dikkati dağıtması, çalıştığı yerde ulaşım ve barınmanın öğretmen açısından problem olması, öğretim esnasında meydana gelen sorunların çözülmesinde öğretmenin yetersiz kalması, yeni öğretim teknolojilerini kullanmada yetersiz kalmaları, öğretmenler arasındaki disiplin anlayışındaki farklılıkların derse yansması, eğitim araçlarını yeterli kullanamamaları, yeterli alan bilgisine sahip olamama, ders işlerken zamanı etkili ve doğru kullanamamalarından kaynaklanan problemler yüzünden sık sık güçlüklerle karşılaştıkları belirlenmiştir.

BÖLÜM V

SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç

Bu araştırmanın verilerine göre; bağımsız değişkenlere bakılmaksızın Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler öğretiminde karşılaştıkları güçlükler şunlardır:

- Öğretmenlerin mezun oldukları okullardan yöntem-teknik ile ilgili ders almamaları ve yöntem-teknikleri tanıma, deneme ve uygulama imkanı bulamadıklarından yeterli derecede eğitim alamamaları öğretmenlik mesleğine atanıp eğitim vermeye başladıklarında karşılarına güçlük olarak çıkmaktadır. Çünkü hiçbir eğitim belirli bir yöntem ve teknik kullanılmadan başarıya ulaşamaz. Bir öğretmen için yeterli derecede yöntem ve teknik bilgisine sahip olamaması önemli bir sorundur.
- Öğretmenlerin mezun oldukları okuldan yeterli derecede araç-gereç eğitimi alamamaları meslek hayatlarında karşılarına güçlük olarak çıkmaktadır. Çünkü araç-gereç kullanma ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmayan bir öğretmen dersin içeriğine ve hedefine uygun araç-gereçleri seçme ve kullanmada oldukça zorlanır.
- Mezun oldukları okullarda araç-gereçleri tanıma, deneme ve uygulama imkânı bulamayan öğretmen adayları araç-gereçler ile ilgili yeterli bilgi ve donanıma sahip olmadan mezun olurlar ve bu da meslek hayatlarında araç-gereçleri kullanırken önemli bir sorun oluşturur. Mezun oldukları okullarda bu imkânı bulamayan öğretmenler araç-gereçleri kullanırken güçlüklerle karşılaşmaktadırlar.
- Mezun oldukları okuldan materyal geliştirme dersi alamayan öğretmenler, dersin içeriğine uygun materyali seçmede ve geliştirmede yetersiz kalırlar. Bu öğretmenlerin karşısına eğitim ve öğretimde güçlük olarak çıkmaktadır.

- Çağımızın en temel araçlarından bilgisayar, her geçen gün akıl almaz bir hızla gelişip yeni ufuklar açarken, her alanda olduğu gibi eğitim alanında da en vazgeçilmez teknolojiler arasında yerini almıştır. Öğretmenlerin bu teknolojiye ayak uydurup, çağdaş eğitim verebilmeleri için bilgisayar kullanımını öğrenmeleri gerekmektedir. Mezun oldukları okullardan bilgisayar kullanımı eğitimi alamayan öğretmenler eğitim öğretim yaparken bilgisayar teknolojisini kullanmada zorlanmaktadırlar.
- Eğitim sürecinde kullanılan yöntem-teknik ve araç-gereçleri kullanırken, zaman kaybına neden olmamak ve zamanı daha etkili kullanmak için bilimsel yayınların takip edilmesi ve bu konuda öğretmenlerin kendilerini sürekli geliştirmeleri gerekmektedir. Eğitimde zaman kaybı öğretmenlerin hedeflerine ulaşmalarını engelleyen önemli bir sorundur.
- Kullanılan eğitim araç-gereçlerinin; resim, çizim, yazı ve renk bakımından, öğrencilerin yaş ve seviyelerine uygun olmaması öğretmenlerin istedikleri hedef ve davranışı vermelerini engeller. Bu da öğretmenlerin karşısına önemli bir güçlük olarak çıkmaktadır.
- İlköğretim müfettişleri, öğretmenlerin eğitim araç-gereçlerini kullanmalarında rehberlik rollerini tam anlamıyla yerine getirememeleri öğretmenleri güç durumda bırakmaktadır. Öğretmenlerin bu konudaki eksiklerini giderebilmeleri için hizmet içi eğitim kurslarında eğitilmeleri gerekmektedir.
- Hizmet içi eğitim merkezlerinde verilen kurslarda eğitimde kullanılan araç-gereçleri tanıma ve uygulama imkânı verilmelidir. Bu imkân sağlanmaz ise bu kurslardan istenilen verim alınamaz ve kurs amacına ulaşamaz. Hizmet içi eğitim kurslarında verilen eğitimleri öğretmenlerimiz bu yönden eksik bulmuşlardır. Bu da öğretmenlerin hizmet içi eğitim kurslarında tam anlamıyla yetiştirilemediğini göstermektedir. Bu durumda öğretmenlerimiz için önemli bir sorundur.
- Öğretmenlerin eğitim ve öğretimde kullanacakları araç-gereçleri tam olarak temin etmeleri gerekmektedir. Öğretmenlerin maddi imkânları bunu karşılamaya yetmemektedir. Öğretmenler İl Eğitim Araçları Merkezinin de eğitim araç-gereçlerini okullara yeterli derece sağlayamadığını belirtmişlerdir. Bu da

öğretmenlerin araç-gereç temin etmede güçlüklerle karşılaştıklarını göstermektedir.

- Ders Araçlara Yapım Merkezi'nin eğitim alanındaki çalışmaları öğretmenler tarafından yetersiz bulunmuştur. Bu kurumların görevleri göze ve kulağa hitap eden eğitim araçlarını hazırlamak, yapmak, geliştirmek ve kullanma yollarını öğretmek ve bu alanda araştırma geliştirme yapmaktır. Bu kurumların icraatlarının yetersiz bulunması öğretmenlerin eğitim teknolojilerinden yeterince faydalanamamalarına sebep olmaktadır.
- Öğretmenler çalıştıkları kurumlardaki eğitim araçlarını daha etkili kullanabilmek için faydalanacakları yazılı kaynakların yetersiz olduğunu belirtmişlerdir. Bu da öğretmenlerin araç-gereçleri daha etkili kullanabilmeleri için karşılaştıkları güçlüklerden birisidir.
- Öğretmenlerin kurumlarında bulunan eğitim araçlarının nitelik bakımından yetersiz olması da araç-gereçle eğitim yapılırken eğitimin yetersiz olmasına sebep olmaktadır. Bu da öğretmenlerimizin karşılaştıkları güçlüklerden birisidir.
- Kurumlarda yıpranan, arızalanan ve eskiyen araç-gereçlerin tamir edilmemesi veya yerine yenisinin alınmaması eğitim ve öğretimde araç-gereç kullanımından yeterince faydalanılamamasına sebep olur. Öğretmenlerin çoğunluğu kurumlarındaki eskiyen araç-gereçlerin hemen tamir edilmediğini veya yerine yenisinin alınmadığını belirtmişlerdir. Yani bu da öğretmenlerimizin karşılaştıkları güçlüklerden birisidir.
- Öğretmenler kurumlarında istedikleri araç-gereçleri temin etmede de güçlüklerle karşılaştıklarını belirtmişlerdir.
- Öğretmenlerin karşılaştıkları güçlüklerden biriside kurumlarında ders öncesi hazırlık yapabilme ve materyal üretebilme imkânı bulamamalarıdır.
- Kurumlarda bulunan eğitim araçlarının kazandırılması gereken hedef ve davranışlara uygun olmaması nitelikli eğitim verilmesini engeller. Öğretmenler kurumlarında bulunan eğitim araç-gereçlerini yetersiz bulmaları da bu konuda güçlüklerle karşılaştıklarını göstermektedir.
- Öğretmenlerin çoğunluğu kurumlarında bulunan eğitim araç-gereçlerinden gereği gibi yararlanamadıklarını belirtmişlerdir. Bu da öğretmenlerin karşılaştıkları sorunlardan birisidir.

- Dersliklerin araç-gereç kullanımı bakımından yeterli olmaması da öğretmenlerin karşılaştıkları güçlüklerden birisidir. Öğretmenler okullarının fiziki şartlarını eğitim teknolojilerini kullanmak yeterli bulmamışlardır. Bu da eğitimde karşılaşılan güçlüklerden birisidir.
- Okullar da bulunan rehberlik servislerinin disiplinsiz davranan öğrencilerin sorunlarıyla yeterince ilgilenememeleri öğrencilerin disiplinsiz davranışlarına devam etmelerine sebep olmaktadır. Bunun sonucunda da öğretmenler disiplinsiz öğrenci davranışları yüzünden problemler yaşamaktadırlar.
- Kurumların disiplinsiz davranan öğrencilere karşı gerekli önlemleri almamaları öğretmenlerin güç duruma düşmelerine sebep olmaktadır.
- Öğrencilerin sahip olduğu zihinsel ve bedensel engellerin de dersin işleniş sırasında disiplinsiz öğrenci davranışlarına sebep olduğu belirlenmiştir. Bu sorunda öğretmenlerin eğitim-öğretim sırasında karşılarına güçlük olarak çıkmaktadır.
- Öğretmenlerin karşılaştıkları güçlüklerden birisi de öğrencilerin arkadaş ortamının olumsuzluğundan kaynaklanan disiplinsiz öğrenci davranışlarıdır.
- Okulun olanaksızlıklarından kaynaklanan disiplinsiz öğrenci davranışlarının da öğretmenler için bir problem olduğu belirlenmiştir.
- Öğrencilerin güven duygularının eksikliği de eğitim ve öğretimde öğretmenlerin karşılaştıkları güçlüklerden birisidir.
- Okul yönetmeliklerinin ve programının yetersizliğinin dersin işleniş sırasında disiplinsiz öğrenci davranışlarına yol açtığı öğretmenler tarafından belirtilmiştir. Bu disiplinsiz öğrenci davranışları da öğretmenleri eğitim-öğretim sırasında güç durumda bırakmaktadır.
- Ailenin eğitim anlayışının yetersiz olmasından kaynaklanan disiplinsiz öğrenci davranışlarının da öğretmenlerin eğitim ve öğretimde güçlüklerle karşılaşmalarına sebep olduğu belirlenmiştir.
- Bazı okulların gürültülü bir çevrede bulunduğu ve bu gürültülerin öğrencilerin dikkatlerinin dağılmasına sebep olduğu öğretmenler tarafından belirtilmiştir. Öğrencilerin dikkatlerinin dağılması da eğitimde öğretmenlerin karşılaştıkları güçlüklerden birisidir.

- Öğretmenler okulda ve okulun çevresinde gelişen olumsuzlukların derse motive olmalarını engellediğini belirtmişlerdir. Bu da öğretmenlerin eğitim ve öğretimde karşılaştıkları güçlüklerden birisidir.
- Çevrenin yaşantısından ve sosyo-ekonomik durumundan kaynaklanan sorunların olduğu da öğretmenler tarafından belirtilmiştir. Öğrencilerin yaşadıkları çevrenin sosyal yapısına ayak uyduramayan öğretmenler öğrenci ile tam bir kaynaşma sağlayamaz ve onların sorunları ile problemlerini anlama ve çözüm üretmede güçlüklerle karşılaşır.
- Öğretmenler öğrencilerin ders ile ilgili sordukları sorulara cevap veremediklerinde kendilerini yetersiz hissettiklerini belirtmişlerdir. Öğretmenlerin alanlarıyla ilgili yeterli bilgiye sahip olmamaları önemli bir sorundur. Fakat sonuçta öğretmende bir insandır. Daha önceden edinmiş olduğu bilgileri unutabilir veya öğrenememiş olabilir. Fakat öğretmenlerimiz sürekli kendilerini yenilemeli ve alanlarıyla ilgili yeni bilgiler edinerek kendilerini sürekli geliştirmelidirler.
- Öğretmenler sosyal bilgiler ile ilgili yeni yayınları ve güncel değişimleri takip edemediklerini belirtmişlerdir. Bu da öğretmenlerin kendilerini sürekli geliştirmelerini engellemektedir.
- Öğretmenlerin ekonomik sıkıntıları ders işlenişi sırasında kafalarına takıldığında derse motive olmalarını engeller ve bu da öğretmenlerimizin ekonomik durumlarından kaynaklanan sorunlarının dersin işlenişi esnasında güçlüklerle karşılaşmalarına sebep gösterilebilir.
- Öğretmenler, ailevi sorunlarının da dersin işlenişi esnasında kendilerini huzursuz ettiğini belirtmişlerdir. Bu da öğretmenlerimizin eğitim öğretim sırasında karşılaştıkları güçlüklerden birisidir.
- Öğretmenler yeni eğitim teknolojilerini (tepegöz, bilgisayar vb.) kullanmada güçlük çektiklerini belirtmişlerdir.
- Öğretmenler müfredat programlarında eğitim araçlarından nasıl yararlanılacağı ile ilgili bilgileri yetersiz bulmuşlardır. Müfredat programlarında eğitim araç-gereçlerinden nasıl yararlanılacağı ile ilgili bilgilerin yetersiz olması öğretmenlerimizin karşılaştıkları güçlüklerden birisidir.

- Öğretmenler programlarda yöntem ve tekniklere geniş yer verilmediğini belirtmişlerdir. Öğretmenlerin eğitim ve öğretimde hangi yöntem ve teknikleri uygulaması gerektiğine dair programlarda geniş yer verilmemesi de öğretmenlerin karşılaştığı sorunlardan birisidir.

Ankete katılan öğretmenlerin anketteki sorulara verdikleri cevaplar incelendiğinde eğitim ve öğretim sırasında yukarıda belirtilen güçlüklerle karşılaştıkları görülmektedir.

5.2. Öneriler

1- Öğretmen her şeyden önce hem bilgi yönüyle hem de sanat yönüyle iyi yetişmiş olmalıdır. Öncelikle üniversiteye gelen öğretmen adaylarının orta öğretim kurumlarından geldikleri alanın meslekleri ile bağdaşması gerekmektedir. Onun için öğretmen olacak adayların titiz bir şekilde seçilmesi gerekir. Daha sonra bu adayların eğitimde aynı titizlikle bir programdan geçirilerek yetiştirilmeleri gerekir. Bunun içinde;

a) Dersleri veren eğitim görevlilerinin alanlarında uzman olmaları gerekir.

b) Yüksek öğretim kurumlarının mekân ve araç-gereç bakımından ihtiyaçları giderilmeli ve yeterli duruma getirilmelidir.

c) Öğretmen adaylarına yetiştirildikleri kurumlarda dersliklerde stok bilgiler yüklemek yerine eğitim ve öğretime yönelik beceriler kazandırmak için devamlı uygulamalı eğitim verilmelidir.

d) Öğretmen adaylarına eğitim-öğretimin yöntem-teknik ve araç-gereçlerini tanıma, deneme ve uygulama imkânı verilmelidir.

e) Öğretmen adaylarına hizmet öncesi eğitimleri sırasında; araştırma ve inceleme yapma, sürekli kendini yetiştirme ve yenileme alışkanlığı kazandırılmalıdır.

f) Türkçe'nin doğru ve düzgün konuşulmasına gereken özen gösterilmelidir.

g) Öğretmen adayları lisans programlarını tamamladıktan sonra, en az bir yıl, bir uzman gözetiminde okullarda uygulamalı eğitim verdirilmelidir. Yetersiz olan adayların eksikleri tamamlattırıldıktan sonra mezun edilmelidir.

2- Öğretmenlik mesleğine atanan öğretmenler mutlaka kendi alanlarında yetiştirilmiş öğretmenler olmalıdırlar. Ayrıca öğretmen atamaları halkın gözetimi altında yapılmalıdır. Halk rasgele, kalitesiz, alanında uzman olmayan öğretmeni seçme-

yeceğinden öğretmenlerin kalitesi artacak ve öğretmen adayları kendilerini daha iyi yetiştireceklerdir.

3- Öğretmenler hızla gelişen teknolojilere ve bilgilere sahip olmak için sürekli kendilerini geliştirmeleri gerekmektedir. Bunun içinde hem mevcut öğretmenlerin hem de yetiştirilecek öğretmenlerin mesleki bilgileri sürekli güncelleştirilmelidir. Bunu gerçekleştirmek için de hizmet içi eğitim kursları etkin olarak kullanılmalıdır. Ancak bu hizmetlerin verimli olabilmesi için;

a) Öğretmenlerin hizmet içi eğitim ihtiyaçları araştırılmalı, gerçekçi bir şekilde belirlenmelidir.

b) Öğretmenler hizmet içi eğitime isteklendirilmelidir. Bunun içinde aldıkları eğitim derece ve terfilerine etki etmelidir ve meslekte yükselmelerinde de etkili olmalıdır.

c) Öğretmenlerin hizmet içi eğitimde yetiştirilmeleri için Milli Eğitim Bakanlığı ile Öğretmen yetiştiren üniversitelerin arasında sürekli işbirliği sağlanmalıdır. Ayrıca her dereceden eğitim yöneticisi ve denetleyicisinin göreve tayin edilmeden önce hizmetin gereğine uygun olarak yetiştirilmesi gerekmektedir.

4- Eğitim ve öğretimde ihtiyaç duyulan araç-gereç, makine ve teçhizatın Bakanlık, Yüksek Öğretim Kurulu ve özel sektörlerle de işbirliği yapılarak bu alanda çalışmalar yapılmalıdır. Bu alana ayrılan bütçe artırılmalı ve sürekli gelişme için yeni bilimsel çalışmalar yapılmalıdır. Geliştirilen araç-gereç ve eğitim teknolojileri okullara kullanma kılavuzları ile en kısa zamanda ulaştırılmalıdır.

5- Eğitim araç-gereçleri ve teknolojileri ile ilgili bilimsel yayınlar, kitap yazımı ve basımı gerekirse çevirisi Bakanlık ve Yüksek Öğretim Kurumlarınca sürekli desteklenmeli ve teşvik edilmelidir. Bu yayınların okullara ulaştırılarak öğretmenlerin takip etmeleri sağlanmalıdır.

6- Öncelikle kurumların fiziki şartları araç-gereç kullanmaya uygun hale getirilmeli ve ona göre düzenlenmelidir. Kurumlarda bulunan eğitim araç-gereçleri sürekli denetlenmeli, kullanılmayacak durumda olanlar değiştirilmelidir. Bu araç-gereçlerin öğrenciye verilecek hedef ve davranışlara uygun olmasına; resim, çizim, renk bakımından öğrencilerin yaş ve seviyelerine göre düzenlenmesine dikkat edilmelidir. Ayrıca öğretmenlere, eğitim araç-gereçlerini öğrencilerin yaş ve seviyesine göre seçip uygulayabilmeleri için gerekli eğitimler verilmelidir. Öğretmenlerin

kurumlarında bulunan eğitim araç-gereçlerinden istedikleri gibi yararlanabilmeleri için gerekli önlemler alınmalıdır.

7- Öğretmenlere materyal geliştirmeleri ve eğitim araç-gereçleri hazırlayabilmeleri için zaman ve uygun mekân ayrılmalıdır. Ayrıca öğretmenlerin materyal hazırlayabilmeleri için ödenek verilmeli ve verilen bu ödeneği materyal geliştirme dışında harcamaları için gereken önlemlerin alınması gerekmektedir.

8- Konunun uzmanları tarafından okul yönetmelikleri gözden geçirilmeli; bu alanda çalışmalar yapılmalı ve okul yönetmelikleri disiplinsiz öğrenci davranışlarına meydan vermemek üzere yeniden düzenlenmelidir. Disiplinsiz öğrenci davranışlarının önlenmesi için konunun uzmanları yetiştirilmeli ve okullarda görevlendirilmelidir. Ayrıca öğretmenler de disiplinsiz öğrenci davranışlarını önlemek için birer uzman gibi yetiştirilmelidir.

Öğrenci sorunları uzmanlar ve öğretmenler tarafından derinlemesine incelenmeli ve aile ile işbirliği yapılarak bu sorunlar giderilmeye çalışılmalıdır. Problemlili öğrencilerin fark ettirilmeden hareket ve davranışları izlenmelidir. Ayrıca kurumlarda aşırıya kaçan disiplinsiz öğrenci davranışlarının engellenmesi için gerekli yaptırımların uygulanması gerekmektedir.

9- Kurumların eğitim ve öğretime elverişli hale getirilmesi kadar kurumun çevresinin de eğitim ve öğretime elverişli hale getirilmesi önemlidir. Eğitimin güvenli ve huzurlu bir ortamda yapılabilmesi için kurumun çevresinde gerekli güvenlik önlemleri alınmalıdır. Okullar gürültülü ortamlardan uzak yerlere yapılmalıdır. Ayrıca öğretmenlerin ve öğrencilerin okula gidip gelirken güven sorunu yaşamamaları için gerekli önlemlerin alınması gerekmektedir.

10- Öğretmenlerin ve öğrencilerin güvenli bir şekilde gezi, gözlem ve inceleme yapabilmeleri için gerekli çalışmalar yapılmalıdır. Öğrencilerin gezerek ve görerek daha iyi ve kalıcı bir öğrenme sağladıkları tartışmasız bilinmektedir. Bunun için öğrencilere sürekli gezi gözlem ve inceleme yapma alışkanlığı sağlanmalıdır. Okullara otobüsler tahsis edilmeli ve bu konuya belirli bir bütçe ayrılmalıdır. Gezi, gözlem ve inceleme eğitim programlarına alınmalı ve zorunlu hale getirilmelidir. Özellikle sosyal bilgiler eğitiminde bu yöntem çok faydalı olacaktır. Çünkü bir yerin coğrafi ve diğer özelliklerini anlatmak yerine bu özellikleri öğrencilere göstermek çok daha faydalıdır.

11- Öğretmenler toplumun geleceğini yetiştiren yegâne unsurlardır. Bunun içinde öğretmenler toplumun önünde örnek olan kişilerdir. Öğretmenlerin çok iyi birer eğitimci olmalarını sağlamak için sadece çok iyi yetiştirmeleri ve mesleklerinin uzmanı olmaları yeterli değildir. Öğretmenlerin eğitimde daha verimli olmaları için psikolojik, ekonomik ve sosyal sorunlarının olmaması gerekmektedir. Bunun içinde gerekli önlemler alınmalıdır. Gerekirse öğretmenlerin meslekte yıpranmalarını önlemek ve daha verimli olmalarını sağlamak için psikologlarla görüşme seansları düzenlenmelidir. Bunun için öğretmenlerin illaki psikolojik sorunları olmasına bakılmamalıdır. Ayrıca böyle bir uygulama öğretmenlerin konu ile ilgili bilgi sahibi olmalarına ve öğrencilerin sorunlarına müdahale etmede daha etkili hale gelmelerine katkıda bulunacaktır. Diğer yandan öğretmenlerin ekonomik durumlarının da mutlaka düzeltilmesi gerekmektedir. Öğretmenlik mesleğinin statüsünün ve ekonomik düzeyinin artırılması öğretmenlik mesleğine olan ilginin artmasına neden olacaktır. Bu da zeka düzeyi daha yüksek olan öğrencilerin öğretmen olma isteklerini artıracaktır. Öğretmenlerin ekonomik sıkıntıları giderilince daha verimli çalışacaklardır. Böylece verilen eğitiminde kalitesi artırılmış olacaktır.

KAYNAKÇA

- AÇIKGÖZ, K., “Aktif Öğrenme”, Eğitim Dünyası Yayınları, İzmir, 2003.
- AKYÜZ, Yahya, Türk Eğitim Tarihi, İstanbul, 1993.
- AYTAÇ, Kemal, Avrupa Eğitim Tarih, Ankara, 1972.
- BİNBAŞIOĞLU, Cavit, Etkin Öğretim, Çağdaş Eğitim Dergisi, Sayı 7, Ankara, 1976.
- BÜYÜKKARAGÖZ, Savaş ve Cuma Çivi, Genel Öğretim Metotları, Öz Eğitim Yazarları, İstanbul, 1996.
- BÜYÜKKARAGÖZ, Savaş ve Şahin Kesici, “Eğitimde Öğretmenin Rolü ve Öğretmen Tutumlarının Öğrenci Davranışları Üzerindeki Etkisi”, Milli Eğitim Eğitim-Sanat-Kültür Dergisi, Sayı 137, Ankara, 1998.
- BÜYÜKKARCI, Süleyman, Sankt Georg Avusturya Lisesi, Mikro Dizgi, Konya, 1995.
- BÜYÜKKARCI, Süleyman, İstanbul Ermeni Okulları, Dizgi Ofset, Konya, 2003.
- ÇATALBAŞ, Gülsüm, İlkokul Dördüncü Sınıflarda Programlı Öğretim Yönteminin Uygulanması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1997.
- ÇELKAN, Hikmet Y., “Öğretmen Yetiştirme Modeline Yeni Bir Boyut”, Milli Eğitim Eğitim-Sanat-Kültür Dergisi, Sayı 137, Ankara, 1998.
- ERDEN, Münire, Sosyal Bilgiler Öğretimi, Akım Yayınları, Ankara, Tarihsiz.
- ERGÜN, Mustafa ve Tayyip Duman, Kritik Durumlarda Öğretmen Davranışları, Milli Eğitim Eğitim-Sanat-Kültür Dergisi, Sayı 137, Ankara, 1998.
- FİDAN, Nurettin ve Münire Erden, Eğitim Bilimine giriş, Repa Eğitim Yayınları, 1992.
- GÜNEŞ, Leyla, İlkokul Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinin Öğretiminde Eğitim Teknolojisine İlişkin Yeterliliklerin değerlendirilmesi, Ankara Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1997.

- GÜNİNDİ, Yunus, Kullanılan Yöntem ve Araç-Gereçlerin İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersinin İşlenmesine Etkileri, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2005.
- KAVCAR, Cahit, “Yüksek Öğretmen Okulunun, Öğretmen Yetiştirmedeki Yeri” Öğretmen Yetiştiren Yükseköğretim Kurumlarının Dünyü, Bugünü-Geleceği Sempozyumu, Ankara, 1987.
- KIRSCHENBAUM, H. Enhance Values and Morality in Schools Youth Settings, 1995, Aktaran: İlköğretim Sosyal bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Klavuzu, Ankara, 2005.
- KOMİSYON, “Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretmen Kılavuz Kitabı” Meb. Yayını, Ankara, 2000.
- KRAMER, Samuel, Tarih Sümerler’de Başlar, Çeviren: M. İlmiye Çığ, Ankara, 1995.
- MEB, İlkokul Programı, İlköğretim Genel Müdürlüğü, Ankara, 1988.
- MEB, İlköğretim Sosyal bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Klavuzu, Ankara, 2005.
- MEB, Öğretmenler Bilgi İletişim Teknolojisinden Yararlanıyor mu?, Eğitimi Araştırma Geliştirme Dairesi Başkanlığı, Ankara, Tarihsiz.
- ÖZTÜRK, Cemil, Zülfü Karabacak, Levent Öğrenir, Fethiye Dayı, Kuaybe Baştürk, Kadriye Ersoy, İsmail Günday, “Sosyal Bilgiler Öğretmen Kılavuz Kitabı (İlköğretim 5. Sınıf)”, Sürat Yayınları, İstanbul, 2005.
- SELÇUK, Ziya, Gelişim ve Öğrenme, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2003.
- SİĞAN, Cuma, İlkokulda Sosyal Bilgiler Dersinin Etkinliğini Azaltan Faktörlerin Araştırılması, Marmara Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1997.
- SİMON, S. Values Clarification, A Handbook of Practical Strategies for Teachers and Students, 1972, İlköğretim Sosyal bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Klavuzu, Ankara, 2005.
- SÖNMEZ, Veysel, Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Öğretmen Kılavuzu, Meb. Yayını, İstanbul, 1998.

UÇAR, Metin, İlköğretimde Ders Araç-Gereçleri Kullanımı Konusunda Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi, Kocatepe Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Afyon, 1998.

ÜLGEN, Gülten, “Eğitim Psikolojisi” Lazer Ofset Matbaa, Ankara, 1995.

EKLER

Ek 1: Anket Formu

Değerli Öğretmenler,

Bu anket, İlköğretim okullarının ikinci kademesinde Sosyal Bilgiler Dersi öğretmenlerinin, sosyal bilgiler dersi öğretiminde karşılaştıkları güçlükleri ortaya çıkarmak amacı ile hazırlanmıştır. Anket içinde bulunan ifadelerin herhangi bir doğru cevabı yoktur. Okuduğunuz ifadelerde size uygun olanları işaretleyerek belirtiniz. Lütfen formlar üzerine isim yazmayınız. Burada vereceğiniz cevaplar yalnızca bilimsel amaçla kullanılacak olup, herhangi bir kişi yada makama verilmeyecektir.

Aşağıdaki anketle ilgili sorulardan size uygun şıkları işaretleyiniz vereceğiniz cevaplar için teşekkür eder, başarılar dilerim.

Mustafa TAHİROĞLU

1. Cinsiyetiniz

- a) Kadın
- b) Erkek

2. Mesleki kıdeminiz

- a) 1-4 Yıl
- b) 5-8 Yıl
- c) 9-12 Yıl
- d) 13-16 Yıl
- e) 17 yıl ve daha yukarı

3. Bu güne kadar eğitim ve öğretim ile ilgili katıldığınız hizmet içi eğitim kurs ya da seminerleri

- a) Hiç katılmadım
- b) Bir defa katıldım
- c) 1-5 defa katıldım
- d) 5-den fazla katıldım

Araç – gereç Kullanma ve Temin etme ile ilgili Güçlükler

Bu bölümde öğretmenlerin araç-gereç ve temin etme ile ilgili karşılaştıkları güçlükler ele alınmaktadır. **Aşağıda verilen sorular sizce ne derece problem oluşturmaktadır?** Lütfen size uygun gelen seçeneğin altına **X** işareti koyunuz. Aşağıda verilen soruların dışında ekleyeceğiniz soru ve görüş var ise tablonun sonuna yazabilirsiniz.

	Hiç	Çok az	Az	Orta	Çok
1- Mezun olunan okuldan araç-gereç kullanma ile ilgili yeterli ders aldınız mı?	()	()	()	()	()
2- Eğitimde yeterli derecede materyal geliştirme dersi aldınız mı?	()	()	()	()	()
3- Mezun olunan okuldan bilgisayar eğitimi dersi aldınız mı?	()	()	()	()	()
4- Eğitim araç-gereçlerinin öğrencilerin seviyelerine ne derece uygun buluyorsunuz?	()	()	()	()	()
5- Kullanılan eğitim araçlarının eğitimin amaçlarına ne derecede hizmet ediyor?	()	()	()	()	()
6- Kullanılan eğitim araçlarının öğrencilerin dikkatini çekmede ne derece yeterli?	()	()	()	()	()
7- Araç-gereç kullanmanın sınıfta disiplin problemlerine ne derecede yol açıyor?	()	()	()	()	()
8- İlköğretim müfettişlerinin eğitim araç-gereçlerini kullanmada ve güdülemede rehberlik ediyor mu?	()	()	()	()	()
9- Hizmet içi eğitim seminerlerinde araç-gereç kullanımına ne derecede yer veriliyor?	()	()	()	()	()
10- Araç-gereç kullanma ile ilgili açılan kurs yada seminerleri ne derece yeterli buluyorsunuz?	()	()	()	()	()
11- Ders araçları yapım merkezinin eğitim alanındaki faaliyetlerini ne derece yeterli buluyorsunuz?	()	()	()	()	()
12- İl Eğitim Araçları Merkezinden sağlanan araçları ne derecede güncel buluyorsunuz?	()	()	()	()	()
13- Dersin içeriğine uygun araç-gereçleri ne derecede temin edebiliyorsunuz?	()	()	()	()	()
14-Diğer					

Yöntem ve Teknikler İle İlgili Güçlükler

Bu bölümde öğretmenlerin yöntem-teknikleri kullanırken karşılaştıkları güçlükler ele alınmaktadır. **Aşağıda verilen sorular sizce ne derece problem oluşturmaktadır?** Lütfen size uygun gelen seçeneğin altına **X** işareti koyunuz. Aşağıda verilen soruların dışında ekleyeceğiniz soru ve görüş var ise tablonun sonuna yazabilirsiniz

	Hiç	Çok az	Az	Orta	Çok
1- Mezun olduğu okuldan yöntem ve teknikle ilgili aldığı dersi ne derece yeterli buluyorsunuz?	()	()	()	()	()
2- Mezun olduğu okulda yöntem ve teknikleri tanıma, deneme ve uygulama imkanı bulabiliyor muydunuz?	()	()	()	()	()
3- Anlatım yöntemi kullanıldığında dersin sıkıcı olma durumu	()	()	()	()	()
4- Soru-cevap yöntemini ne derece doğru ve etkili kullanabiliyorsunuz?	()	()	()	()	()
5- Problemin çözümü için gerekli materyal ve kaynaklara kolay ulaşabiliyor musunuz?	()	()	()	()	()
6- Yöntem ve teknikleri kullanırken disiplin problemi ile karşılaşılıyor musunuz?	()	()	()	()	()
7- Gösteri yöntemini kullanabilmek için gerekli ortamı ne derecede sağlayabiliyorsunuz?	()	()	()	()	()
8- Gösteri yöntemini kalabalık sınıflar da ne derecede uygulayabiliyorsunuz?	()	()	()	()	()
9- Örnek olay incelemesi yapmak için öğrencinin seviyesine göre örnek olay seçebiliyor musunuz?	()	()	()	()	()
10- Grup tartışması yöntemi kullanırken tartışmayı konu üzerinde ne derecede tutabiliyorsunuz?	()	()	()	()	()
11-Öğrencilerin seviyelerine ve anlama düzeylerine uygun yöntem-teknikleri ne derecede seçebiliyorsunuz?	()	()	()	()	()
12-Diğer					

Okul İle İlgili Karşılan Güçlükler

Bu bölümde öğretmenlerin çalıştıkları okul ile ilgili karşılaştıkları güçlükler ele alınmaktadır. **Aşağıda verilen sorular sizce ne sıklıkta problem oluşturmaktadır?** Lütfen size uygun gelen seçeneğin altına **X** işareti koyunuz. Aşağıda verilen soruların dışında ekleyeceğiniz soru ve görüş var ise tablonun sonuna yazabilirsiniz

	Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Sık sık	Her zaman
1- Okulunuz bulunduğu çevre itibarı ile ne derece gürültülü?	()	()	()	()	()
2- Dışardan gelen gürültüler öğrencinin dikkatinin dağılmasına neden oluyor mu?	()	()	()	()	()
3- Okulun çevresinde gelişen olumsuzluklar derse motivasyonu etkiliyor mu?	()	()	()	()	()
4- Okulun çevresinin sosyal yapısından kaynaklanan bir sorun oluyor mu?	()	()	()	()	()
5- Rehberlik servisleri disiplinsiz öğrenci davranışlarını engellemede yeterli mi?	()	()	()	()	()
6- Okul idaresinin aldığı önlemler disiplinsiz öğrenci davranışlarını engellemede yeterli mi?	()	()	()	()	()
7- Okulun fiziki yapısı eğitim ve öğretime elverişli mi?	()	()	()	()	()
8- İdarecilerin size karşı tutum ve davranışları eğitim ve öğretime motive olmanızı etkiliyor mu?	()	()	()	()	()
9- Kurumunuzda Bulunan eğitim araç-gereçleri yeterli mi?	()	()	()	()	()
10- Derslikler araç-gereç kullanımı bakımından yeterli mi?	()	()	()	()	()
11- Okulda bulunan eğitim araç-gereçlerinden yerinde ve zamanında faydalanabiliyor musunuz?	()	()	()	()	()
12- Okulda bulunan eğitim araç-gereçleri zamanında yenileniyor mu?	()	()	()	()	()
13- Okulunuzda ders öncesi hazırlık yapabilme ve materyal üretebilme imkanı var mı?	()	()	()	()	()
14-Diğer					

Öğrenciden Kaynaklanan Problemler

Bu bölümde öğrenciden kaynaklanan güçlükler ele alınmaktadır. **Aşağıda verilen durumlar sizce ne sıklıkta problem oluşturmaktadır?** Lütfen size uygun gelen seçeneğin altına **X** işareti koyunuz. Aşağıda verilen soruların dışında ekleyeceğiniz soru ve görüş var ise tablonun sonuna yazabilirsiniz

	Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Sık sık	Her zaman
1- Öğrenci velilerinin ilgisiz olmalarının, öğrencinin derse karşı tutumunu olumsuz etkileme durumu	()	()	()	()	()
2- Ailenin ekonomik problemlerinin öğrenciyi olumsuz etkileme durumu	()	()	()	()	()
3- Öğrencinin sahip olduğu bedensel ve zihinsel engellerin derse olumsuz etkileme durumu	()	()	()	()	()
4- Öğrencinin arkadaş çevresinden kaynaklanan olumsuzlukların derse yansıma durumu	()	()	()	()	()
5- Öğrenci yakınlarının, öğrenci sorunlarına müdahalesinin derse olumsuz yansıma durumu	()	()	()	()	()
6- Öğrencilerin ön plana çıkmak için yaptığı davranışların dersin disiplini bozma durumu	()	()	()	()	()
7- Öğrencinin başarısızlık kaygısının yüksek olmasının derse olumsuz etkileme durumu	()	()	()	()	()
8- Öğrencinin güven duygusunun eksik olmasının öğrenciyi ve öğretmeni olumsuz etkileme durumu	()	()	()	()	()
9- Psikolojik nedenler ve heyecansal durumların sınıfa olumsuz yansıma durumu	()	()	()	()	()
10- Öğrencinin derse ve öğretmene karşı olumsuz tutum geliştirmesinin derse etkileme durumu	()	()	()	()	()
11- Öğretmene karşı saygısız ve kaba davranma durumu	()	()	()	()	()
12-Diğer					

Öğretmenin Kendisinden Kaynaklanan Güçlükler

Bu bölümde öğretmenin kendisinden kaynaklanan güçlükler ele alınmaktadır. Aşağıda verilen durumlar sizce ne sıklıkta problem oluşturmaktadır? Lütfen size uygun gelen seçeneğin altına **X** işareti koyunuz. Aşağıda verilen soruların dışında ekleyeceğiniz soru ve görüş var ise tablonun sonuna yazabilirsiniz

	Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Sık sık	Her zaman
1- Sosyal bilgiler dersi ile ilgili yeterli alan bilgisine sahip olmama durumu	()	()	()	()	()
2- Sosyal Bilgiler ile ilgili güncel bilgileri ne derece takip edebiliyorsunuz?	()	()	()	()	()
3- Öğrencilerin sorunları karşısında kendini yetersiz hissetme durumu	()	()	()	()	()
4- Sosyo-ekonomik durumunuz motivasyonunuzu etkileme durumu	()	()	()	()	()
5- Ailevi sorunların ders esnasında dikkatini dağıtma durumu	()	()	()	()	()
6- Ders esnasında çabuk kızma ve sinirlenme durumu	()	()	()	()	()
7- Çalıştığı yerde ulaşım ve barınmanın öğretmen açısından problem olma durumu	()	()	()	()	()
8- Türkçe'yi kurallarına uygun kullanma durumu	()	()	()	()	()
9- Yeni eğitim teknolojilerini (bilgisayar vb.) yeterli derecede kullanabiliyor musunuz?	()	()	()	()	()
10- Öğretim sırasında meydana gelen sorunları çözebilme durumu	()	()	()	()	()
11- Öğretmenler arasında disiplin anlayışındaki farklılıkların derse yansıma durumu	()	()	()	()	()
12- Eğitim araçlarını yeterli kullanamama durumu	()	()	()	()	()
13- Ders işlerken zamanı etkili ve doğru kullanabilme durumu	()	()	()	()	()
14-Diğer					